

TC.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİLECİK TÜRBELERİ VE İNANÇ SİSTEMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMİYET BİLGİLİ

TEZ DANIŐMANI
DOÇ. DR. REFİK ARIKAN

BİLECİK, 2022

10441302

TC.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BİLECİK TÜRBELERİ VE İNANÇ SİSTEMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAMİYET BİLGİSİ

TEZ DANIŐMANI
DOÇ. DR. REFİK ARIKAN

BİLECİK, 2022

10441302

BEYAN

Bilecik Türbeleri ve İnanç Sisteminde ki Yeri adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.	
DESTEK ALINMIŞTIR	DESTEK ALINMAMIŞTIR
Destek alındı ise;	
Destekleyen kurum;	
Desteğin Türü	Proje Numarası
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	
2- TÜBİTAK	
Diğer;.....	
ETİK KURUL onayı var ise;	
ETİK KURUL karar tarih/sayı:	...../..... .....

Hamiyet BİLGİLİ

04.01.2022

ÖN SÖZ

Selçuklu-Bizans arasında uc bölgesi olan Bilecik ve çevresi Osmanlıların kuruluşuna tanıklık etmiş bir coğrafyadır. Bilecik'in bu özelliğinden dolayı Hocam Doç. Dr. Refik Arıkan'ın yönlendirmeleriyle "Bilecik Türbeleri ve İnanç Sistemindeki Yeri" adlı yüksek lisans tez çalışması ortaya çıktı. Bilecik Türbeleri ve İnanç Sistemindeki yeri konulu tez çalışması kapsamında Bilecik, Bozüyük, Gölpazarı, İnhisar, Osmaneli, Pazaryeri, Söğüt ve Yenipazar da saha araştırmaları gerçekleştirildi. Bahsi geçen yerlerde il, ilçe, belde ve köylere yapılan saha incelemeleri neticesinde türbeler tespit edildi. Çalışma kapsamında sözlü mülakatlar yapıldı ve elde edilen bilgiler çalışmada değerlendirildi. Saha Çalışmasının yanı sıra, Başkanlık Osmanlı Arşivi, Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Söğüt-Eskişehir defterleri, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Alman Arkeoloji Enstitüsü Arşivinde gerekli izinler alınarak incelemelerde bulunuldu.

Çalışmamın her safhasında değerli fikirlerini esirgemeyen Hocam Doç. Dr. Refik Arıkan'a minnettarım. Ayrıca çalışmamın her aşamasında fikir ve desteklerinden istifade ettiğim Mehmet Can Çetin, Osman Yiğit, Sadettin Bayram ve Bilecik İl Kültür Turizm Müdürü Serkan Bircan Bey'e şükranlarımı sunuyorum.

Tez savunmama katılma zahmetini göstererek çalışmamın son haline gelmesindeki değerli katkıları için Prof. Dr. Haşim Şahin ve Doç. Dr. Halim Demiryürek'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Son olarak bu günlere ulaşmamdaki emekleri adına değerli aileme teşekkür ederim.

Hamiyet BİLGİLİ

04.01.2022

ÖZET

BİLECİK TÜRBELERİ VE İNANÇ SİSTEMİNDEKİ YERİ

Bu çalışma esas olarak arşiv kayıtları ve arazi çalışması üzerinden Bilecik türbeleri ve etrafında oluşan inanç sistemini sorgulamaktadır. Öncelikle, Bilecik, tüm ilçe ve köylerindeki türbe tespitleri yapılarak arazi çalışmasına çıkıldı ve türbeler yerinde incelendi. Böylece türbelerde Orta Asya Türk İnanç Sisteminin yoğunlukta olduğu ortaya konulmuştur. Bilecik il sınırlarında bir kısmı Osmanlılardan bir kısmı Milli Mücadele zamanından kalma türbe ve yatırların sayısı oldukça fazladır. Osmanlı kuruluş döneminin önemli şahıslarından olan Ertuğrul Gazi, Şeyh Edebalı, Dursun Fakih, Kumral Abdal, Abdullah Mihal Gazi ve İsa Sofi'nin Türbeleri Bilecik il sınırları içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Milli Mücadele'de önemli görev ve vazifeler üstlenmiş olan Şehit Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi'nin Türbesi de bu coğrafyada bulunmaktadır. Bilecik türbeleri etrafında oluşan dini uygulamalar hakkında da yerel halk ile kapsamlı sözlü mülakatlar yapıldı. Bilecik türbeleri bu anlamda oldukça gelişmiş ve halkın türbelerden bazı inançsal beklentileri oluşmuştur. Ancak etrafında dini uygulamalar oluşan türbeler olduğu gibi pekte bu uygulamaların gelişmediği türbelerde bulunmaktadır. Genelde bu türbeler devlet görevlilerine ait türbelerdir. Özellikle Harman köyde bulunan Hatip Abdullah Türbesi ve Deresakarı köyünde bulunan Mehmet Nuri Efendi Türbesi'nde bu gibi uygulamalar oluşmamıştır. Oysa kimliği belirsiz olan türbelerde batıl itikatlar daha fazla gelişme göstermiş ve hala devam ettirilmektedir. Türbeler etrafında oluşan dini uygulamalara çalışmada detaylı olarak yer verilmiştir. Bilecik türbeleri arasında mimari değeri olan türbelerin sayısı mimari özelliği bulunmayan türbelere göre daha azdır. Mimari değeri olan türbeler genelde devlet görevlilerine ait türbelerdir. Diğerleri ise başta yatır olup daha sonrasında yerel halkın gayretleri neticesinde üzerine bina inşa edilerek türbe değeri kazanmıştır. Bu bilgilere de çalışmada yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilecik, Türbe, Ertuğrul, Edebalı, İnanç.

ABSTRACT

THE TOMBS OF BİLECİK ITS PLACE IN THE PUBLIC MIND

This study mainly questions the belief system in and around Bilecik tombs through archival records and fieldwork. First of all, mausoleums in Bilecik and all its districts and villages were identified and fieldwork was started and the mausoleums were examined in situ. Thus, it has been revealed that the Central Asian Turkish belief system is dominant in the tombs. The number of mausoleums and relics, some of which are from the Ottomans and some from the time of the National Struggle, are quite high within the borders of Bilecik. The tombs of Ertuğrul Gazi, Şeyh Edebali, Dursun Fakih, Kumral Abdal, Abdullah Mihal Gazi and İsa Sofi, who were among the important figures of the Ottoman establishment period, are located within the borders of Bilecik province. In addition, the Tomb of Martyr Bilecik Mufti Mehmet Nuri Efendi, who undertook important duties and responsibilities in the National Struggle, is also located in this geography. Comprehensive oral interviews were held with the local people about the religious practices around Bilecik tombs. Bilecik tombs have developed quite a bit in this sense and the people have some religious expectations from the tombs. However, there are shrines around which religious practices are formed, and there are shrines where these practices are not developed. In general, these shrines are shrines belonging to state individuals. Especially in the Hatip Abdullah Tomb in Harman village and Mehmet Nuri Efendi Tomb in Deresakar village, such practices did not occur. However, in the tombs of which the identity is unknown, superstitions have developed more and are still maintained. The religious practices around the tombs are given in detail in the study. The number of tombs with architectural value among Bilecik tombs is less than those without architectural features. These shrines are generally shrines belonging to state individuals. Others were invested in the first place, and then, as a result of the efforts of the local people, a building was built on them and gained the value of a mausoleum. This information is also included in the study.

Keywords: Bilecik, Tomb, Ertuğrul, Edebali, Belief.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRBE MİMARİSİ VE BİLECİKTE TÜRBE GELENEĞİ

1. Türbe Mimarisinin Kökeni.....	2
2. Türk Devletlerinde Türbe Mimarisi.....	2
3. Bilecik Tarihi.....	4
4. Bilecik Türbe-Yatır Geleneğine Genel Bir Bakış.....	5
5. Bilecik Türbeleri Etrafında Oluşan İnanç Sistemi.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

BİLECİK TÜRBELERİ

1. Bilecik Türbeleri.....	9
1.1. Şeyh Edebalı Türbesi.....	9
1.2. Bala Hatun Türbesi.....	11
1.3. İlyas Bey Köyü İlyas Bey Türbesi.....	12
1.4. Deresakarı Köyü Mehmet Nuri Efendi Türbesi.....	13
1.5. Gülümbe Köyü Türbesi.....	14
1.6. Çukurören Köyü Türbesi.....	14
2. Bozüyük Türbeleri.....	15
2.1. Kumral Abdal Türbesi.....	15
2.2. Karadona Türbesi.....	17
2.3. Kamer Ali Baba Türbesi.....	17
2.4. Kamuran Gazi Türbesi.....	19
2.5. Çetin Bey Türbesi.....	19
2.6. Murat Nail Türbesi.....	20
2.7. Yedierenler Türbesi.....	20
2.8. Savcı Bey Türbesi.....	20

3. Gölpazarı Türbeleri	22
3.1. Karaağaç Köyü Sarıkız Türbesi	22
3.2. Gayip Erenler Türbesi	23
3.3. Dokuzköy Türbesi	23
3.4. Aktaş Köyü Molla Mustafa Türbesi	24
4. İnhisar Türbeleri	27
4.1. Tarpak Dedesi	27
4.2. Tozman Derviş Ahmet	28
4.3. Harmanköy Hatip Abdullah Türbesi	28
4.4. Harmanköy Abdullah Mihal Gazi Türbesi	29
5. Osmaneli Türbeleri	30
5.1. Karaca Ahmet Türbesi	30
5.2. Ciciler Köyü Sarıkız Türbesi	31
5.3. Bayraklı Dede Türbesi	31
6. Pazaryeri Türbeleri	32
6.1. Sarıdayı Köyü Selim Hoca Türbesi	32
7. Söğüt Türbeleri	33
7.1. Ertuğrul Gazi Türbesi	33
7.2. Dursun Fakih Türbesi	35
7.3. İsa Sofi Türbesi	37
7.4. Ortaca Köyü Koç Tacettin Türbesi	41
7.5. Tuzaklı Köyü Has Mehmet Bey Türbesi	43
7.6. Hamitabat Köyü Sancı Dede Türbesi	43
7.7. Dereboyu Köyü Şeyh Süleyman (Salman Dede) Türbesi	44
7.8. Sırhoca Köyü Sırhoca Türbesi	45
7.9. Kızılsaray Köyü Karatekin Türbesi	46
8. Yenipazar Türbeleri	47
8.1. Köşüre Köyü Köse Dede Türbesi	47
8.2. Selim Köyü Selim Dede Türbesi	48
8.3. Çöte Mahallesi Tamaşa Türbesi	48
9. Türbelerde Bulunan Kitabe ve Mezar Taşları Transkripsiyonu	49
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	64
EKLER	73

KISALTMALAR LİSTESİ

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

AGE: Adı Geçen Eser

AGM: Adı Geçen Makale

AGT: Adı Geçen Tez

M: Metre

CM: Santimetre

YY: Yüz Yıl

BOA: Başkanlık Osmanlı Arşivi

HH.İ: Hazine-i Hassa Nezareti, İrade

İ.DH: Dâhiliye

DH.MKT: Dâhiliye Mektubi Kalemi

İ.MVL: İrade Meclis-i Vala

BEO: Bâbîâli Evrak Odası

MB.İ: Mabeyn Evrakı

C.EV: Cevdet Evkaf

KM: Kilometre

C: Cilt

B: Bin

S: Sayfa

ÇEV: Çeviri

HAZ: Hazırlayan

ED: Editör

MÖ: Milattan Önce

MS: Milattan Sonra

HZ: Hazreti

GİRİŞ

İslam toplumlarında tanınmış kişilerin mezar yerlerinin kaybolmaması ve hatıralarının yaşatılması için kabir üzerine inşa edilen yapılara “Türbe” adı verilmiştir. Bahsi geçen yapılar kümbet, makam, meşhed, buk‘a, darîh, kubbe, ravza gibi adlarla da anılmaktadır. Türbe mimarisinin İslam toplumları içerisinde kabul görmesinde hiç şüphesiz Türklerin etkisi büyüktür. Abbasi Halifesi Müntasır-Billah’ın annesi tarafından Samarra’da inşa edilen Kubbetü’s Suleybiyye İslam Mimarisi’nin ilk türbe örneğidir. Türk-İslam toplumlarında inşa edilen ilk türbe örneklerine baktığımızda; Buhara’da Samanilerden İsmail b. Ahmed Türbesi, Karahanlılar’dan Arap Ata Türbesi, Selçuklulardan Ayşe Bibi Türbesi ve Sultan Sencer Türbesi gibi türbeler ilk örneklerdendir. Anadolu coğrafyasında Selçuklular’dan günümüze ulaşmış en eski türbe örneği ise Sivas İzzeddin Keykavus Türbesi’dir. Bunların yanı sıra Anadolu’da Konya Sahip Ata Türbesi, Amasya Torumtay Türbesi, Seyitgazi Ümmühan Hatun Türbesi, Kırşehir Aşıkpaşa Türbesi gibi yapılar Selçuklu dönemi türbe mimarisini göstermesi bakımından önemlidir. Osmanlı türbe mimarisine; Bursa Yeşil Türbe, Muradiye Külliyesi II. Murat Türbesi, İstanbul Mahmut Paşa Türbesi, Eyüp Sultan Türbesi, I. Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Türbesi örnek olarak gösterilebilir¹. Araştırma konumuz olan Bilecik Türbelerinde ise Selçuklu Türbelerinden ziyade Osmanlı Türbe Mimarisi yaygındır. Özellikle Osmanlı Kuruluş Devri mühim şahıslarından olan Ertuğrul Gazi² ve Şeyh Edebali’nin³ türbeleri Bilecik’te bulunmaktadır.

Bilecik ve çevresi Osmanlı Kuruluşuna ve Milli Mücadeleye tanıklık etmiş bir coğrafya olması sebebiyle “Kuruluşun ve Kurtuluşun Coğrafyası” olarak adlandırılmaktadır. Bu özelliğine binaen türbelerin bir kısmı Osmanlı Kuruluş Devrine diğer bir kısmı ise Milli Mücadelede şehit olmuş kişilere aittir. Bahsi geçen türbeler etrafında türbede yatan şahsın önemine göre bir takım dini ve kültürel adetlerde gelişmiştir. Bilecik Türbeleri başlıklı tez çalışması kapsamında Bilecik, Bozüyük, Söğüt, İnhisar, Yenipazar, Gölpaazarı ve Osmaneli’de saha araştırmaları gerçekleştirildi. Çalışmanın başlangıç safhasında türbeler ve yatırların tespit edilerek değerlendirilmesi düşünülse de türbe tespiti amacıyla gittiğimiz hemen hemen her kasaba veya köyde türbenin yanı sıra farklı noktalarda ortalama 2 veya 3 civarında yatırın olmasından dolayı çalışmanın sadece türbeler ile sınırlandırılmasına karar verildi.

¹ İ.Orman (2012). “Türbe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.41, s.464,465.

² M. B. Tanman (1995). “Ertuğrul Gazi Camii ve Türbesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.11, s. 316.

³ M. B. Tanman (1994). “Edebali Zaviyesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10, s.394.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRBE MİMARİSİ VE BİLECİKTE TÜRBE GELENEĞİ

1. Türbe Mimarisinin Kökeni

Arapça ziyaret kökünden türetilen mezar kelimesi “ziyaret mekânı” anlamına gelmektedir⁴. İslamiyet’in ilk yıllarında bu mezarlar üzerine bir yapı inşa etme geleneği yaygın değildi. İslami gelenekte “En makbul mezar en çabuk kaybolan mezardır⁵”, yaklaşımından dolayı, İslamiyet’in ilk yıllarında zengin bir mezar ve türbe mimarisi gelişmemiştir. İslamiyet’in kabulünden önce Türk-Budist Mimarisi etkisinde ki Stupalar⁶, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle yerini Türk-İslam Mimarisinde ki türbelere bırakmıştır.

İslamiyet’in ilk dönemlerinde Osman b. Maz’ûn, Hz. Muhammed’in kabri’nin kaybolmaması için mezarın başına taş dikmiştir. Hz. Hasan’ın oğlu Hasan’ın mezarının üzerine çadır yapıldığı da bilinmektedir. Mekke Valileri kabir üzerine inşa edilen yapıları sonraki dönemlerde yıktırmışlardır⁷. Bu gelişmeler İslamiyet’in ilk dönemlerinde mezar ve türbe yapım geleneğinin olduğunu göstermektedir⁸. Diğer tüm toplumlar gibi İslam toplumlarında da mezar veya mezar üzerine bina inşa etmenin amacı mezarların kaybolmasını engellemektir. İslam türbe mimarisine ilk örnek Abbasi Halifesi Müntasır Billah’ın annesi tarafından Samarra’da inşa ettirilen Kubbetü’s Suleybiyye sekizgen planlı dehlizle çevrili kubbeli bir yapıdır. Aynı dönemde Buhara’da Samaniler’den İsmail b. Ahmed’e ait türbe kubbeli kare planlı inşa edilmiştir.

2. Türk Devletlerinde Türbe Mimarisi

Türk toplumlarında Türbe inşasından evvel ölünün mezarını ve ölüyle birlikte gömülen eşyasını korumak mezar yerinin kaybolmasının önüne geçmek için korumak fiilinden ortaya çıkan kurgan tipi mezarlar meydana gelmiştir⁹. Bunun yanı sıra mezarların üzerine balbal veya taş heykel olarak adlandırılan taş parçaları-heykelcikler mezarların baş kısımlarına dikilmiştir. Türklerdeki mezarı korumak ve yerinin kaybolmamasını sağlama fikri ilerleyen dönemde mezar üzerine bina inşa etmeye başlamaları ile devam etmiştir. Türk

⁴ N.Bozkurt (2004). “Mezarlık”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.29, s. 519.

⁵ İ.Orman, *age*, s.464.

⁶ A. Taşağıl (2014), *Kök Tengri’nin Çocukları*, Bilge Kültür Sanat yayımları, İstanbul, s.218.

⁷ İslamiyet’in ilk dönemlerinde türbe geleneği hoş karşılanmamıştır. Dönemin din âlimleri her tür mezar yapımına karşı çıkarak sadece yırtıcı hayvanların saldırısına karşı önlem almak için mezar üzerini taşla kaplamaya müsaade etmişlerdir: H. P. LaQueur (2010). *Huvelbaki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 1,2.

⁸ N. Bozkurt, *age*, s. 519,520.

⁹ A. Taşağıl, *age*, s. 78.

Devletlerinde türbe mimarisinin ilk aşaması Karahanlılar dönemine denk gelmektedir. Karahanlılar döneminden kalma en eski mimari yapı olan¹⁰ ve tuğla kullanılarak inşa edilen Arap Ata Türbesi kubbeli, tromplu ve kare planlıdır. Arap Ata Türbe'sinde kullanılan inşa tekniği ve mimari üslup Ayşe Bibi, Celaleddin Hüseyin ve Muhammed b. Nasr türbelerinin inşasına öncülük etmiştir. Karahanlılar Türbe Mimarisini XII. yüzyılda geliştirmeye devam etmişlerdir. Sultan Hüseyin Türbesi, Şeyh Fazıl Türbesi gibi yapılarda yeni inşa tekniklerini geliştirerek kullanmışlardır. Gazneliler ise aynı dönemde Arslan Cazib Türbesini, Selçuklular da Ebul-Fazl ve Alembardar türbelerini inşa etmişlerdir. Bahsi geçen türbelerin bir kısmında çift kubbe kullanılarak yapılara abidevi bir görünüm kazandırılmıştır. Diğer yandan Merv'de inşa edilen Sultan Sencer Türbesi, Selçuklu türbe mimarisinin önemli eserlerindedir. Selçuklu türbelerindeki mimari gelişim Karahanlılar'a ve Gazneliler'e dayanmaktadır¹¹. Türkiye Selçuklularından günümüze ulaşan en eski türbe ise İzzeddin Keykavus'a ait türbedir.

Türkiye Selçukluları türbe mimarisinde Büyük Selçuklu geleneğini devam ettirmiş ve yapılarda çini süslemeler kullanmışlardır. Bu dönemde türbe mimarisi bakımından önemli eserler; 1283 Konya Sahip Ata Türbesi, 1278 Amasya da inşa edilen Torumtay Türbesi ve Seyitgazi Ümmühan Hatun Türbesi gibi yapılar kıymete değer türbeler arasında gösterilebilir. Osmanlı kuruluşundan evvel Anadolu beylikler döneminde inşa edilmiş türbe yapılarına ise Kırşehir Aşıkpaşa Türbesi, Nureddin b. Sentimur Türbesi örnek olarak verilebilir. Osmanlılar Karahanlı, Gazneli ve Selçuklulardan aldıkları mimari üslubu geliştirerek kendilerine ait bir türbe mimarisi ortaya koymuşlardır.

Osmanlı Türbe mimarisi denildiğinde akla gelen ilk eserlere Çelebi Sultan Mehmed'e ait Bursa Yeşil Türbe, İstanbul Mahmut Paşa, Eyüp Sultan, II. Bayezid, I. Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Mehmed türbeleri örnek olarak gösterilebilir. Osmanlı son dönem mimari anlayışında batılı tarzda değişikliklerin meydana gelmesi türbe mimarisine de yansımış özellikle Barok ve Rokoko detaylar Sultan II. Mahmud Türbesinde kullanılmıştır. Osmanlı türbe mimarisinin son örneği ise neo-klasik üslupta ele alınan Sultan Mehmed Reşad'a ait türbedir¹².

---

¹⁰ O. Aslanapa (2018). *Türk Sanatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, s.32.

¹¹ *age*, s.69.

¹² İ. Orman, *age*, s.466.

3. Bilecik Tarihi

Bilecik eski çağlarda dorukların boğaz yeri anlamına gelen¹³ Agrilion ve Belekome adları ile anılmıştır¹⁴. Bithynia bölgesinde yer alan Bilecik¹⁵ Karasu Vadisinde orta yükseklikte tepeler arasında kurulmuştur¹⁶. Günümüzde Bilecik Bahçelievler Mahallesi Kazısı, Bilecik'te ilk yerleşimin M.Ö. 7000'lerde olduğunu ortaya koymuştur¹⁷. Tarih boyunca ticari ve siyasi yol güzergâhları üzerinde¹⁸ bulunan şehir aynı zamanda antik dönemin önemli yerleşimleri olan İznik ve Eskişehir gibi merkezlere yakın konumdadır¹⁹. Bölgenin siyasi hâkimiyet tarihi incelendiğinde Mısır, Hitit, Frig, Kimmer, Lidya, Pers, Roma, Bizans, Emeviler, Türkiye Selçukluları ve Osmanlılar gibi birçok medeniyetin hüküm sürdüğü bilinmektedir²⁰. Bilecik'te Osmanlı egemenliği Osman Bey'in 1299 yılında Bilecik kalesini fethetmesiyle başlamıştır²¹. Bölgede Osmanlı hâkimiyetinin tesis edilmesi ile birlikte Müslüman nüfusta da artış yaşanmıştır. Arşiv kayıtlarına göre XVI. yüzyılda Bilecik'te Emir, Dere, Pazar, Kadı, Hisar, Börkçüler, Hacı Şûca, Orhan Cami mahalleleri vardır²². XIX. yüzyılda yapılan Osmanlı Nüfus sayımlarında ise mevcut Müslüman yerleşimleri Emirler, Nalband İlyas, Pazar, Hisar, Debbaghane, Osmangazi, Akmesicid, Cami-i Kebir mahallelerinden oluşmaktadır. Bahsi geçen bu dönemde Gayri Müslim mahalleleri ise Zakaroğlu, Ermiyelioğlu, Enderyas, Kadayıfçioğlu, Hattaboğlu, Hekimoğlu, Kiregosoğlu, Sandalcı mahalleleridir.²³ İdari taksimatta Eskişehir ve çevresini kapsayan Sultanönü sancağının bir kazası durumunda olan Bilecik, Tanzimat'tan sonra Hüdavendigâr eyaletinin bir sancağı haline geldi²⁴. 30 Ağustos 1885 tarihinde Söğüt, İnegöl ve Yenişehir kazalarını içine alan Bilecik merkezli Ertuğrul Sancağı kuruldu²⁵. Ertuğrul Sancağı varlığını 1926 tarihine kadar devam ettirdi²⁶. Bilecik Osmanlı Kuruluşuna şahitlik etmiş bir coğrafya olduğu

¹³ B. Umar (2004). *Bithynia*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, s. 227

¹⁴ F. Emecen (1992). "Bilecik", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, s. 154.

¹⁵ V. Sevin (2016). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 46.

¹⁶ F. Emecen, *age*, s.154.

¹⁷ E. Fidan & N. K. Bostancı (2021). Bilecik Bahçelievler Neolitik Çağ Yontmataş Topluluğuna Ait İlk Değerlendirmeler, *Anadolu Araştırmaları*, 24, s.96

¹⁸ F. Taeschner (2010). *Anadolu Yol Ağı*, Nilüfer Epceli (Çev.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, s. 168.

¹⁹ W. M. Ramsay (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Mihri Pektaş (Çev.), Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul, s. 208

²⁰ H. Demiryürek (2015). *Ertuğrul Sancağı (1900-1918)*, Bilecik ŞeyhEdebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik, s. 1,3.

²¹ H. İnalçık (2007). "Osman I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.33, s. 448.

²² V. Turğut (2015). *Osmanlı Devletinin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme (16. yy Bilecik ve Çevresi)*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik, s. 175,176.

²³ R. Arıkan (2019). *1840/1841 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Bilecik*, Babiâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul, s. 40.

²⁴ F. Emecen, *age*, s.155.

²⁵ H. Demiryürek, *age*, s. 7.

²⁶ *age*, s. 13-14.

kadar aynı zamanda Milli Mücadelenin zorlu savaşlarından olan 9-11 Ocak 1921 Tarihinde I. İnönü ve 23 Mart-1 Nisan 1921 tarihinde ise II. İnönü mücadelelerine tanıklık etmiş bir coğrafyadır²⁷. Bu özelliğiyle Kuruluşun ve Kurtuluşun coğrafyası unvanını hak etmektedir. Günümüzde Marmara bölgesinde bulunan Bilecik'in Bozüyük²⁸, Pazaryeri²⁹, Söğüt³⁰, İnhisar³¹, Yenipazar³², Gölpazarı³³ ve Osmaneli³⁴ ilçeleri bulunmaktadır. Coğrafi olarak İç Anadolu, Karadeniz ve Ege bölgelerine sınırları bulunan Bilecik coğrafi ve tarihi özelliğini muhafaza etmektedir. Bu çalışma Bilecik'in günümüz sınırları gözetilerek yapılmıştır.

4. Bilecik Türbe-Yatır Geleneğine Genel Bir Bakış

Bilecik merkezde Şeyh Edebalı Türbesi, Gülümbe Köyünde Yunuslar Mahallesi Erenleri Türbesi, Çukurören'de Baba-Kız Türbesi, İlyasbey'de İlyas Bey Türbesi, Deresakarı'da Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi Türbesi bulunmaktadır. Bozüyük merkezde Kumral Abdal Türbesi, Karadona (Hamza Bey) Türbesi ve günümüze ulaşmamış olan Kamer Ali Baba Türbesi, Bozüyük'e bağlı köylerde ise Kandilli'de Savcı Bey Makam Türbesi, Metristepe eski adıyla Kamuranteke'de Kamuran Gazi Türbesi, Günyarık'ta Yedierenler Türbesi, Poyra'da Murat Nail Türbesi, Çepni'de ise Çetin Bey Türbesi tespit edildi. Gölpazarı merkezde Gayip Erenler Türbesi, İlçeye bağlı köylerde ise Dokuzköy'de Dokuzköy Türbesi, Aktaş'ta Molla Mustafa Türbesi ve Karaağaç Köyünde Sarıkız Türbesi vardır. İnhisar ilçe merkezinde Türbe bulunmamaktadır. İlçeye bağlı Tarpak Köyünde Tarpak Dedesi, Tozman Köyünde Mevlevi Ahmet Derviş, Harmanköy'de Hatip Abdullah Türbesi ve Abdullah Mihal Gazi Türbesi bulunmaktadır. İnhisar ilçe merkezine yakın konumda Tapduk Emre'nin Türbesi olduğuna inanılan yıkılmış, mihrabı bulunan bir yapı vardır. Bahsi geçen yapıya gerçekleştirdiğimiz saha araştırması sırasında mimari olarak tarihi kıymete haiz olduğu anlaşılrsa da burada kimin yattığı bilinmemektedir. Osmaneli Paşalar Mevkiinde Karaca Ahmet Türbesi, Ciciler'de Sarıkız Türbesi ve merkezde Bayraklı Dede Türbesi

²⁷ T. Bilgin (2015). *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Yayınları, Bilecik, s.209,243.

²⁸ Bozüyük, Bilecik'e 35 km mesafede bulunmaktadır. Antik dönem adının Lamounia olduğu düşünülen İlçe yol güzergâhları üzerinde eski bir yerleşimdir: B. Umar, *age*, s. 233.

²⁹ Armenokastron, Ermeni Derbendi, Ermeni Pazarı ve Pazarcık adları ile bilinen Pazaryeri: *age*, s. 237. Bilecik'e 30 km mesafededir.

³⁰ Antik dönemde Söğüt Thebasion ya da Sebasion adıyla bilinmektedir: *age*, s. 235. Osmanlı kuruluşunun merkez yerleşimi olan ilçenin Bilecik merkeze uzaklığı ise yaklaşık 28 kilometredir.

³¹ İnhisar Bilecik'e 50 km mesafededir. İnhisar'ın antik dönem tarihi hakkında net bir veri olmamakla birlikte Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi tarafından ilçede Gedikkaya Mağarasında arkeolojik kazılar yapılmakta ve çalışmalar halen devam etmektedir.

³² 65 km mesafe ile Yenipazar Bilecik'in en uzak ilçesidir.

³³ Gölpazarı Bilecik'e 45 km mesafede bulunmaktadır.

³⁴ Bilecik'e 35 km mesafede bulunan Osmaneli'nin eski adı Lefkedir. Lefke adı 1913 yılında değiştirilerek Osman Gazi'ye atfen Osman-ili yani Osmaneli adını almıştır. Diğer yandan Osmaneli ortaçağda önem kazanarak orduların, yolcuların ve tüccarların konaklama ve buluşma noktası haline gelmiştir: *age*, s. 224.

bulunmaktadır. Pazaryeri'nde birçok köyde yatır olsa da türbe yapısı sadece Sarıdayı Köyünde Selim Hoca'nın Türbesi mevcuttur. Söğüt'te Ertuğrul Gazi Türbesi, köyleri Küre'de Dursun Fakih Türbesi, Borcak'ta İsa Sofi Türbesi, Hamitabat'ta Sancı Dede Türbesi, Tuzaklı'da Has Mehmet Bey Türbesi, Dereboyu'nda Şeyh Süleyman diğer adıyla Salman Dede Türbesi, Kızılsaray'da Karatekin Türbesi, Sırhoca'da Sırhoca Türbesi ve Ortaca'da Koç Tacettin Türbesi tespit edildi. Devamında Yenipazar'a gerçekleştirilen saha çalışmasında merkeze yakın Çöte Mevkiinde Tamaşa diğer adıyla Sarıkız Türbesi, Selimköy'de Selim Dede Türbesi, Köşüre Köyünde Köse Dede Türbesi tespit edilerek kayıt altına alınmıştır.

Bilecik il sınırları içerisinde toplam 38 türbe tespit edildi. Türbelerin tespit edildiği yerlere bakıldığında en fazla türbe Söğüt ve Bozüyük'te bulunmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi Söğüt ve Bozüyük hattının Ortaçağ'dan günümüze eski bir Türk yerleşimi olan Kütahya ve Eskişehir'e sınırlarının bulunmasıdır. Kütahya ve çevresi Osmanlılardan evvel Germiyanogulları hâkimiyetindedir. Bu dönemde Eskişehir ve civarı ise Selçuklu hâkimiyetinde bir bölgedir. Dolayısıyla Bilecik Türbelerinin önemli bir kısmının Kütahya ve Eskişehir hududunda bulunması bölgenin eski Türk yerleşimi olmasından kaynaklanır. Bununla birlikte Söğüt ile Bozüyük nüfusunda, Yörük ve Manavlar'ın yoğunlukta olması, Bilecik'te ki türbe geleneğinin diğer ilçelere göre daha fazla gelişmesini sağlamıştır. Diğer bir nedeni ise milli mücadelede gerçekleştirilen savaşlarında burada olması türbe-yatır gibi mezarların sayısını bölgede arttırmıştır. Türbe sayısının en az olduğu Pazaryeri'nde ise ilçeye bağlı köylerin çoğunun Muhacir yerleşimi olmasından kaynaklanır.

5. Bilecik Türbeleri Etrafında Oluşan İnanç Sistemi

Bilecik türbeleri etrafında halk arasında oluşmuş kültürel ve inanç sistemi üzerine etki eden birtakım gelenekler bulunmaktadır³⁵. Bilecik türbe-yatır geleneği içerisinde en meşhur olanı Ertuğrul Gazi'yi Anma Şenlikleridir. Şenliklerin ne zaman başladığı net olarak bilinmese de II. Abdülhamid devrinde resmi bir hüviyet kazandığı muhtemeldir. Her son baharda Karakeçili Yörükleri Eskişehir'de toplanarak şenliklere katılırlar. Toplanan bu Katılımcıların bir kısmı Kütahya ve farklı yerlerden de Ertuğrul Gazi'yi ziyaret için Söğüt'e

---

³⁵ Seyyah İbn Battuta Seyahatnamesinde Anadolu'daki yolculuğu sırasında yolunu kaybettiğini ve burada insanların mezarların üzerine ahşap kulübeler yaptıklarını, uzaktan bakıldığında bunları ev zannettiğini lakin bunların ev değil mezar olduğunu ve çok sayıda türbeye rastladığını, yolunu bulmak için gezinirken uzakta gördüğü evlere bakarak "*Allahım bunlar bari ev olsun*" diye dua ettiğini hakikaten gördüğü kulübelerin ev olduğunu ve bu evin dervişlere ait tekke olduğuna değinmiştir. İbn Battuta'nın seyahatnamesi ortaçağ Anadolu'sunda türbe geleneğinin yaygınlığını açıkça ortaya koymaktadır: İ. Battuta (2016). *Seyahatname*, A.Sait Aykut (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.300

gelirler. Şenliklere gelen misafirlere bulgur pilavı, kuzu eti ve üzüm ikram edilir. İkram edilen pilavın halk arasında şifalı olduğuna inanılırdı³⁶.

Şifalı pilav geleneği günümüzde Bilecik'te yaygın olmakla beraber şenliklerde dağıtılan pilav ile Küre Köyü Dursun Fakih Türbesinde dağıtılan Kadir Pilavının da şifalı olduğuna inanılır³⁷. Şenliklerde Yemek ikramından sonra geleneksel binicilik sporu olan cirit oyunu oynanmaktadır. Türbe etrafında gerçekleşen geleneklerden bir diğeri ise Yörük atlılarının “Allah Allah” diyerek türbeyi tavaf etmesidir³⁸.

Bilecik Türbeleri etrafında gerçekleşen geleneklerden Hıdrellez kutlamaları ve yağmur duasına olan inançsal bağlılık son derece yaygındır. Bilecik'te kutlanan Hıdrellez³⁹ ve Yağmur Duası⁴⁰ etkinliklerinin gerçekleştiği yerler genellikle yüksek tepeler, ağaçlık ve yeşillik alanlardır. Kutlamaların yapıldığı alanlar Kırklar Tepesi, Eren Tepe, Erenler Mezarlığı, Erenler Mevkii ve Hıdırlık olarak adlandırılan yerlerdir. Bahsi geçen bu alanlarda evliya olduğuna inanılan yatırırlar da vardır⁴¹. Hıdrellez kutlamalarının tepelerde yapılmasında eski Türk geleneğinin etkisi açıktır. Eski Türkler tabiatda dağ, tepe, ırmak, su kaynağı ve ağaçlık alanlarda bir takım gizli kuvvetlerin varlığına inanırlardı⁴². Özellikle kutlamaların ve dua töreninin yapıldığı alanlarda yatır veya evliya mezarı olduğu düşünülürdü. Tepelerde bulunan mezarların⁴³ çoğu zaman gerçek olmadığı dağlık alanlarda bulunduğu inanılan üstün güç ve ruhların⁴⁴, evliya mezarı olarak adlandırıldığı da olmuştur⁴⁵. Dağ, yeryüzü

³⁶ R. P. Lindner (2014). *Osmanlı Tarih Öncesi*, Ayda Arel (Çev.), kitap Yayınevi, İstanbul, s. 54,55.

³⁷ R. Arıkan & M. Kaplan (2019). Bilecik: Şifalı Pilav, Melahat Yıldırım Saçılık-Samet Çevik (Ed.), *Bir Yerin Tabaktaki Kimliği*, Detay Yayıncılık, Ankara, s. 92,95.

³⁸ İ. H. Konyalı (1959). Söğütte Ertuğrul Gazi Türbesi ve İhtifali, Sinan Matbaası, İstanbul, s. 57,60.

³⁹ Hızır ve İlyas isimlerinin halk ağzında dönüşmesiyle Hıdrellez ismi ortaya çıkmıştır: A. Y. Ocak (1998). “Hıdrellez”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 17, s. 313.

⁴⁰ Bilecik'te Yağmur Duası ve Hıdrellez kutlamalarının yapıldığı alanların sayısı oldukça fazladır. Kutlamaların yapıldığı mekânlardan biri ise Bilecik ili Bozüyük ilçesi Dodurga beldesinde bulunan Bulut Baba Yatırıdır. Bulut Baba adından da anlaşılacağı üzere Yağmur Dualarının yapıldığı Hıdrellezin kutlandığı ve kutsal olarak kabul edilen bir mekândır: M. C. Çetin (2021). *Bilecik Dodurga Osmanlı Nüfus ve Temettuat Defterleri*, Tunç Yayıncılık, İstanbul, s. 69.

⁴¹ N. Kahraman & R. Arıkan (2015). Orta Asya'dan Bilecik'e Hıdrellez, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(1), s. 19,20.

⁴² İ. Kafesoğlu (2012). *Türk milli kültürü*, Ötüken, İstanbul, s. 290.

⁴³ Eskişehir İnönü İlçesinde Göktepe adıyla bilinen tepelik alanda birden fazla mezarlar bulunmaktadır. Bu alan İnönü ahalisinin Yağmur Duası ve Hıdrellez kutlamalarını yaptığı bir mekândır: N. Kahraman&R. Arıkan ve M. C. Çetin (2019). Orta Asya Taş Heykellerine Anadolu'dan İstisnai Bir Örnek: İnönü Taş Heykeli, *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, (4), s. 8.

⁴⁴ Türbe ve yatırırların üstün gücünün olduğu inancı Bilecik'te oldukça yaygındır. Dodurga'da bulunan Dolayköy Dedesi'nin bulunduğu alandan hiç kimseye bir dal parçası bile vermemektedir. Dedenin izni olmadan oradan bir şey alınırsa cezalandıracağına inanılmakta ve daha evvel dedenin uyarılarını hiçe sayarak Dolayköy mevkiinden ağaç kesen kişilerin başına türlü olaylar geldiği Dodurga ahalisi tarafından anlatılmaktadır: M. C. Çetin, *age*, s. 73,74. Türkler kutsallaştırdıkları bu varlıklara isimler ve görevler vererek kendilerine ait bir inanç dünyası inşa etmişlerdir. Dodurga'da bulunan Dolayköy Dedesi de Bilecik yöresinde bu duruma örnek teşkil etmektedir: S. Çirkin (2019). *Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.293.

⁴⁵ A. Y. Ocak (1993). “Dağ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 8, s. 402.

çekirdeğinden göğe doğru yükselişi temsil eder. Bu sebeple dağlık alanlardan duaların daha iyi işitileceğine inanılmaktadır⁴⁶. Hıdrellez kutlamalarında tören alanına ateş yakılır⁴⁷ yakılan ateşin ortasından etkinliğine katılanlar atlayarak baharın gelişini kutlarlar⁴⁸. Kutlamaların yapıldığı günlerde Hızır'ın evleri ziyaret edeceğine inanılır bu sebeple evlerde temizlik yapılırdı⁴⁹. Anadolu'da bazı yerlerde Hıdrellez günü yapılacak dua ve isteklerin kabul olması için oruç tutulur, sadaka verilir ve kurban kesilirdi⁵⁰. Osmanlılar Hıdrellez gününe ayrı bir ihtimam göstermişlerdir. Yalnızca Hıdrellez zamanı kuzu kesilmesine müsaade edildiği gibi et kıtlığı dönemlerinde bile Hıdrellez bu yasaktan ayrı tutulmuştur⁵¹. Kutlamaların dini boyutuna bakıldığında Osmanlı Şeyhülislamı Ebusuud Efendi Hıdrellez kutlamaları özel olarak bugüne saygı sebebiyle yapılıyorsa dinen bir sakıncası olmadığı yönünde kanaat bildirmiştir⁵². Hıdrellez kutlamalarının yanı sıra Bilecik'teki türbelerde mum yakma, para bırakma, kurban kesme, adak adama, ibrikle su koyma, sandukaya el sokma ve son olarak türbe etrafında yaşayan kişilerin türbede yatan zat ile alakalı gördükleri rüya hadiseleri oldukça fazladır. Bahsi geçen gelenekler halk arasında inançsal bir hüviyete bürünmüş olup İslam dini içerisine dinin bir parçası olarak girse de esasen bu uygulamaları İslam dini reddetmektedir⁵³. Bilecik Türbeleri ve etrafında oluşan gelenekler ile alakalı saha gözlem çalışmaları yapılarak elde edilen veri ve bulgular Bilecik türbeleri bölümünde teferruatlı olarak değerlendirilmiştir.

---

⁴⁶ J. P. Roux (2021). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Aykut Kazancıgil (Çev.), Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 149.

⁴⁷ Göktürklerde ateşi kutsama bir gelenektir: O. Turan (2009). *12 Hayvanlı Türk Takvimi*, Ötüken Yayınları, İstanbul, s. 53.

⁴⁸ A. Y. Ocak (2019). *Türk İslam İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Timaş Yayınları, İstanbul, s. 154.

⁴⁹ *age*, s. 160.

⁵⁰ *age*, s. 161.

⁵¹ *age*, s. 163.

⁵² *age*, s. 158.

⁵³ H. H. Işık(Haz.) (2011). *Tam İlmihal Seadeti Ebediyye*, Hakikat Kitapevi, İstanbul, s. 333,334.

İKİNCİ BÖLÜM

BİLECİK TÜRBELERİ

1. Bilecik Türbeleri

Bilecik türbelerini tespit edebilmek amacıyla Bilecik merkez ve köylerine yaptığımız saha çalışmalarında sırasıyla Şeyh Edebalı Türbesi ve türbenin yanında kızı Bala Hatun ile Edebalı'nın eşinin Türbesi de bulunmaktadır⁵⁴. Bunların yanı sıra İlyasbey köyünde İlyas Bey Türbesi, Deresakarı köyünde Mehmet Nuri Efendi Türbesi, Gülümbe Köyünde Yunuslar mahallesinde Erenler Türbesi, Çukurören Köyünde Baba-Kız Türbesi ve son olarak Cumalı köyünde Sünnü Dede Türbesi bulunmaktadır. Cumalı köyünde tespit ettiğimiz Sünnü Dede, türbeden ziyade bir yatırdır. Etrafı kare planlı taşlarla çevrili olsa da türbe olarak değerlendirmek mümkün değildir⁵⁵. Bahsi geçen diğer türbeler aşağıda teferruatlı olarak değerlendirilmiştir.

1.1. Şeyh Edebalı Türbesi

Kaynaklara göre Şeyh Edebalı Karaman'da doğmuş, Osmanlı Kuruluş Devrinde önemli rol oynamış bir âlimdir⁵⁶. Kroniklerde verilen bilgilere göre 1201 yılında doğduğu muhtemeldir. Eğitim hayatına Karaman'da başlayan Edebalı, buradan Şam'a giderek dini ilimler tahsil etmiştir⁵⁷. Selçuklular zamanında ortaya çıkan Babailer İsyanı sonrası Vefai Dervişleri uc bölgelerine göç etmişlerdir. Uc bölgesindeki derviş zümresinin bu dönemde en önemli temsilcisi Edebalıdır⁵⁸. Aynı zamanda Baba İlyas'ın halifesi olan Edebalı⁵⁹, Osman Gazinin kayınpederi⁶⁰ ve ahilerinde reisiydi⁶¹. Edebalı, Söğüt civarına ilk geldiğinde

⁵⁴ İlk Osmanlı kroniklerinde Edebalı'nın iki eşi olduğu bir eşi ile gençliğinde, diğer eşi ile de pirlüğünde evlendiği bilinmekte. Bala Hatun Türbesi içerisinde hangi eşinin yattığı bilinmemekle beraber birinin, Edebalı Türbesi içerisinde yattığı hatta isimsiz sandukalardan birisinin de ona ait olduğu muhtemeldir: Aşıkpaşazade (2013). *Aşıkpaşazade Tarihi*, Necdet Öztürk (Haz.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, s.13.

⁵⁵ Sünnü Dede Yatırı Cumalı köyünden yaklaşık 3 km uzaklıkta boş bir alanda bulunmaktadır. Yatırın etrafı ardıç ağaçları ile doludur. Etrafı 23 metre 50 cm, eni ise 8 metre 10 cmdir. Cumalı Köyü muhtarı Z**i T***k (1949) ile yapmış olduğumuz 10.06.2021 tarihli sözlü mülakatta; yatır etrafında adak adama ve Hidrellez geleneğinin eskiden beri var olduğunu, yatırda kimin yattığını bilmediklerini adını ise Sünnü Dede olarak duydukları için böyle adlandırdıklarını aktarmıştır.

⁵⁶ K. Şahin (1994). "Edebalı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10, s. 393.

⁵⁷ H. Şahin (2020). *Dervişler, Fakihler, Gaziler Erken Osmanlı Döneminde Dini Zümreler 1300-1400*, Yapıkredi Yayınları, İstanbul, s. 96-97.

⁵⁸ H. Şahin (2015). *Vefaiyye, Türkiye Tarikatlar Tarih ve Kültür*, Semih Ceyhan (Ed.), İsam Yayınları, İstanbul, s. 146.

⁵⁹ E. Çelebi (2014). *Menakıbul Kudsiyye Fi Menasibil Ünsiyye Baba İlyas-ı horasani ve sülalesinin Menkabevi Tarihi*, Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal (Haz.), Ankara, Türk Tarih Kurumu, s. 67.

⁶⁰ Osmanlı kroniklerine göre Edebalı ile Osman'ın dostluğunun, Osman'ın rüya görmesi öncesinde Şeyhin kızına âşık olması ve Şeyhin Osman ile kızının birlikteliğini kabul etmemesi daha sonra Osman'ın gördüğü rüya üzerine Şeyhin kızını Osman'a vermeye razı olması tamamen devletin kuruluşunu bir temele dayandırmak için oluşturulduğu düşünülmektedir: T. Timur (2004). *Kurucu Efsaneler ve Devlet, Osmanlı Devletinin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler Panel Bildirileri*, İmge Kitabevi, Ankara, s.36.

günümüzde Eskişehir'e bağlı İtburnu (Uludere) köyüne yerleşir. Osmanlıların 1299 yılında Bilecik'i fethinin akabinde Şeyh Bilecik'te bir zaviye yaptırarak vefatına kadar burada görevini sürdürmüştür⁶². Nitekim kronikler Osman Gazi zamanında Edebalı'nın bir zaviyesi olduğunu, gelene ve geçene bu zaviyede hizmet edildiğini, Osman Gazi'nin de Şeyhin zaviyesine misafir olduğu nakledilmiştir⁶³. Bilecik'te Edebalı Zaviyesine ait Kozağacı karyesi ve Kozca mezarı vakıf arazisi olarak kaydedilmiştir⁶⁴. Fatih devrinde devlet vakıf sahiplerinin arazilerine el koymuş ancak bu uygulamadan Edebalı ve Kumral Baba Zaviyesi gibi hanedan için hatırası olan zaviyelerin vakıflarına dokunulmamıştır⁶⁵. Milli Mücadele yıllarındaki tahribattan dolayı Günümüze ulaşamayan Edebalı Zaviyesi, Edebalı Türbesi ile Orhan Gazi camii arasında bulunmaktaydı⁶⁶. Bilecik merkezde bulunan Edebalı Türbesi Orhan Gazi zamanında inşa edilmiştir⁶⁷. 1854 yılında Abdülmecid devrinde onarım gören türbe⁶⁸ hakkında II. Abdülhamit Ertuğrul Sancağı mutasarrıfı Mustafa Nuri Bey'den rapor talep etmiştir⁶⁹. Arşiv kayıtları incelendiğinde 25 Mart 1903 tarihinde Şeyh Edebalı Türbesinin tamir edilmesi ziyaretçilere ait olan odanın düzenlenmesi ve sanduka örtülerinin yenilenmesi talep edilmiştir⁷⁰. 1913 yılında da Edebalı ve Mal Hatun sanduka örtülerinin yenilenmesi talep edilmiştir⁷¹. Türbe II. Abdülhamit zamanından cumhuriyetin ilk yıllarına kadar farklı dönemlerde onarım ve restoreler görmüştür. Nitekim cumhuriyet devrinde Ali Saim Ülgen öncülüğünde hem Şeyh Edebalı Türbesi hem de Malhun Hatun Türbesi kapsamlı bir şekilde restore edilmiştir⁷². Edebalı Türbesine yapılan saha çalışmasında Türbe içerisinde Edebalı, Molla Hattab Karahisari, Şeyh Muhlis Baba, Dursun Fakih, Şehzade sandukası ve bu sandukalar dışında Şeyh Edebalı yakınlarına ait 6 sanduka daha bulunmaktadır. Dursun Fakih'in gerçek kabri Söğüt Küre köyündeki türbede olduğu halk arasında genel kabul görse de Dursun Fakih kabri Edebalı Türbesindedir. Edebalı Sandukasının uzunluğu 247, yüksekliği 55, eni ise 80 cm'dir. Molla Hattab Karahisari'nin sanduka uzunluğu 237, yüksekliği 35, eni

⁶¹ R. Öngören (2015). Osmanlı Türkiye'sinde Tarikatlar, *Türkiye Tarikatlar Tarih ve Kültür*, Semih Ceyhan (Ed.), İsam Yayınları, İstanbul, s. 59.

⁶² E. H. Ayverdi (1989). *İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402) I*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, s.8.

⁶³ Mevlana Mehmet Neşri (2013). *Cihannüma (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, Necdet Öztürk (Haz.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, s.37.

⁶⁴ Ö. L.Barkan-E. Meriçli (Haz.) (1989). *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.282.

⁶⁵ H. Doğru (1997). *XV-XVI. Yüzyıllarda Sivrihisar Nahiyesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 92.

⁶⁶ M. B. Tanman (1994). "Edebalı Zaviyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 394.

⁶⁷ E. H. Ayverdi, **age**, s. 31.

⁶⁸ BOA, İ.MVL., 00327.

⁶⁹ İ. Yurdakul, R. Arıkan, H. Demiryürek (2019). *Şehrin Hafızası Bilecik Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Babiâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul, s. 26.

⁷⁰ BOA, BEO., 00/2029/152140/002.

⁷¹ BOA, MB.İ., 00171/00075/001.

⁷² Atatürk kitaplığı.

65 cm'dir. Şeyh Muhlis Baba'nın sanduka uzunluğu 250, eni 60, yüksekliği ise 35 cm'dir. Dursun Fakih'in sanduka uzunluğu 243, eni 49, yüksekliği 22 cm'dir. Şehzade sandukasının uzunluğu ise 158, eni 7, yüksekliği ise 40 cm'dir. Bu sandukalar dışında Edebali yakınlarına ait olan diğer 6 sanduka daha bulunmaktadır. Birinci sandukanın uzunluğu 90, yüksekliği 30, eni 58 cm'dir. İkinci sandukanın uzunluğu 131, eni 66, yüksekliği 33 cm'dir. Üçüncü sandukanın uzunluğu 213, yüksekliği 29, eni ise 60 cm'dir. Dördüncü sandukanın uzunluğu 190, yüksekliği 43, eni 64 cm'dir. Beşinci sandukanın uzunluğu 208, yüksekliği 30, eni 50 cm'dir. Altıncı sandukanın uzunluğu 200, yüksekliği 29, eni 56 cm'dir. Eskişehir Odunpazarı Edebali Makam Türbesi, Ortaca Koç Tacettin Türbesi ve Borcak İsa Sofi Türbesi ile aynı mimari üslupta olan türbenin Pencere derinliğindeki duvar kalınlığı ise 86 cm'dir. Türbenin yüksekliği 4.50 metre, eni 11.30 metre, etrafı ise 36.80 metredir. Edebali Türbesine yapılan ziyaretlerin tarihini incelediğimizde II. Abdülhamid devrinde Karakeçili Aşireti tarafından Ertuğrul Gazi ve Şeyh Edebali Türbesi ziyaretlerinin geleneksel bir hal aldığı görülmektedir⁷³. Diğer yandan günümüzdeki ziyaretlerin maksadına bakıldığında insanlar Edebali Türbesini, Allah'ın rızasını kazanmak için dua edip ziyaret etmeye geldiklerini ve burada mevlit okuttuklarını aktarmışlardır⁷⁴. Nitekim insanlar türbeyi ziyaret etmedeki maksatlarının atalarına olan vefa borcunu ödeme olarak görmekte diğer türbelerde olduğu gibi batıl⁷⁵ inanış ve uygulamalar bu türbede bulunmamaktadır⁷⁶.

1.2. Bala Hatun Türbesi

Osmanlı kroniklerinde ve araştırma eserlerinde adı ve kimliği net olarak bilinmeyen Bala Hatun kimi kaynaklarda Mal veya Malhun, olarak geçse de Malhun Hatun Edebali'nin kızı değil Ömer beyin kızıdır⁷⁷. Malhun Hatun Osman Gazi'nin hanımı Orhan Gazi'nin ise annesidir⁷⁸. Edebali Türbesi yanında bulunan türbe Malhun hatunun değil Edebali'nin kızı Bala Hatun'a aittir. Nitekim ilk Osmanlı kroniklerinden olan Oruç Bey Tarihi, Edebali'nin kızının adını Rabia olarak zikretmektedir⁷⁹. Bala Hatun Türbesi, Edebali Mescidinin kuzey doğusunda aynı avlu içerisinde. Edebali Türbesinden bağımsız olarak inşa edilen türbeye

⁷³ BOA, DH.MKT., 01127/00045./001.

⁷⁴ E. Yılmaz (2009). *Türbe Ziyaretlerinin Fert Üzerindeki Etkileri: Bilecik Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 26.

⁷⁵ Bilecik Şeyh Edebali Türbesinde batıl uygulamalar yer almazken Eskişehir'de bulunan Edebali Makam Türbesinde halk arasında bir takım inanışlar yaygındır. Türbe içerisinde bulunan kum havuzuna dileklerini ve isteklerini kâğıda yazıp gömenler, kum üzerine şekiller çizenlerde bulunmaktadır: E. Altısapan (2020). Eskişehir Ahi Edebali Türbesindeki Adak Geleneği Üzerine Bir Gözlem, *Asos Journal*, 109, s.3.

⁷⁶ E. Yılmaz, *agt*, s. 30.

⁷⁷ V. Turğut (2019). Osman Gazi'nin Hanımı ve Çocukları, *Vakanüvis*, 4, s. 68.

⁷⁸ F. Emecen (2019). Mal Hatun, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. EK. 2, s. 182.

⁷⁹ O. Bey (2014). *Oruç Beg Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, Necdet Öztürk (Haz.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul, s.14.

on basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Türbe giriş kapısı önünde ayrıca bir yatır bulunmakla birlikte kime ait olduğu bilinmemektedir. Kare planlı, dıştan alaturka kiremit kaplı, dört omuzlu, kırma çatıyla örtülü olan yapının dış cepheleri moloz taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir⁸⁰. Bala Hatun'un sandukasının uzunluğu 165, eni 54, yüksekliği ise 40 cm'dir. Edebali'nin eşinin sandukasının uzunluğu 195, eni 70, yüksekliği ise 55 cm'dir. Yüksekliği 4 metre olan türbenin etrafı 19 metredir. Yapının içerisinde havalandırma için iki ufak pencere bulunmaktadır. Edebali Türbesinde olduğu gibi Bala Hatun Türbesinde de batıl itikatlar bulunmamakla birlikte burada da mevlit okuma ve atalara saygı maksadıyla ziyaretler günümüzde de devam etmektedir.

1.3. İlyas Bey Köyü İlyas Bey Türbesi

Eski adı Gölcük günümüzdeki adı ile İlyas Bey Köyü⁸¹ Bilecik Şehir Merkezine 16 km mesafede Bilecik-Yenişehir yolu üzerinde bulunmaktadır. Köye Yenişehir yolu üzerinde İlyas Bey köy sapağından girilmektedir. Eskiden Karaağaç Köyü ile birlikte anılan Gölcük Köyü, Bahşayış oğlu İlyas Bey vakfı ile değer kazanmıştır⁸². Halk arasında Ellez Bey olarak adlandırılan İlyas Bey köyü Osmanlı Kuruluş zamanında önemli bir yere sahiptir. Zira Orhan Gazi'nin eşi Nilüfer Hatunun babası tarafından idare edilen Yarhisar Tekfurluğuna yakın bir konumda bulunan köy kuruluş zamanı mücadelelere şahitlik etmiş önemli bir merkezdir⁸³. Kamil Kepecioğlu Tarafından İlyas Bey Köyünde yapılan incelemeler ve İlyas Bey hakkında yaptığı araştırmalarda İlyas Bey'in II. Murad ve II. Mehmed yani Fatih Sultan Mehmed zamanında yaşamış devlet ricalinden mühim biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Kepecioğlu tarafından yapılan incelemelerde İlyas Bey'in Türbesinin yıkıldığı İlyas Bey'in Türbesinde bulunan Mezar taşının ise köyde bulunan bir genç tarafından muhafaza edildiği tespit edilmiştir⁸⁴. Yapılan araştırmalar ışığında Kepecioğlu'nun tespiti ile İlyas Bey 1455 yılında ölmüştür⁸⁵. İlyas Bey Köy Camisi ise 1486 yılında inşa edilmiştir⁸⁶. Bahsi Geçen İlyas Bey zamanında Gölcük Köyü önem kazanmıştır. Dolayısıyla Mezkûr yerleşim alanı önemini korumuş Bahşayış oğlu İlyas Bey'in vefatından 31 sene sonra köye cami, imaret, han, hamam

⁸⁰ S. Ünal (2008). *Bilecik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.25.

⁸¹ V. Turgut, *age*, s.148.

⁸² *age*, s. 261.

⁸³ S.Eyice (2000). İlyas Bey Camii, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.22, s.163.

⁸⁴ K. Kepecioğlu (1942). Bursa'da Şer'i Mahkeme Sicillerinden ve Muhtelif Arşiv Kaynaklarından toplanan Tarihi Bilgiler ve Vesikalar, *Vakıflar Dergisi*, 2, s.407,408.

⁸⁵ A. Altun (1981). Yarhisar, İlyas Bey Köy Camisi ve Hamamı İçin Kısa Notlar, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 9(10), s.34.

⁸⁶ E. Semavi, *age*, s.164.

yapılmıştır⁸⁷. İlyas Bey'e ait türbe günümüze ulaşmadığından mimari yapısı hakkında net bir yorum yapmak mümkün değildir. Günümüzde İlyas Bey Camii'nin arka bahçesinde mezarı bulunmaktadır. Mezarının uzunluğu 3.76 yüksekliği 1.6, eni ise 1.26 metredir. Köy ahalisi ile yapmış olduğumuz sözlü 07.06.2021 tarihli görüşmelerde Y****r Ç****n (1946), Çocukluklarında Cuma ve Pazar akşamları yatıra para bıraktıklarını, mum yaktıklarını, türbe etrafında yağmur duası yapıldığını ve Hıdrellez kutlamalarının olduğunu belirtmiştir. Nitekim Ayverdi de İlyas Bey köyünde bulunan zaviyede pilav ve helva pişirildiğini nakletmiştir⁸⁸. Muhtemelen zaviye hem ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılıyor hem de Hıdrellez gibi özel günlerde pilav ve helva pişirmek için kullanılıyordu.

Ş****n B****n (1938), ile yapılan görüşmede türbeye adak adadıklarını mum diktiklerini ve Hıdrellez kutlamalarını türbe etrafında gerçekleştirdiklerini belirten Ş****n B****n, İlyas Bey'in mezarının, odanın içerisinde olduğunu belirtmiştir. Ayrıca türbe etrafına yeni doğup erken ölen çocukları gömdüklerini de aktarmıştır. Kepecioğlu'nun ve Ayverdi'nin de bahsettiği gerçek İlyas Bey Türbesi 1925'li yıllarda yıkıldıktan sonra muhtemelen köylüler tarafından yeniden inşa edilmiş ancak daha sonraları tekrar yıkılmıştır. İkinci kez inşa edilen türbenin neden yıkıldığı ile alakalı köyde herkes farklı bir şey söylemektedir. Kimisi türbenin 1980'lere kadar durduğunu daha sonra yıkıldığını kimisi İlyas Bey'in mezarının üzerinde bina istemediği bunun günah olduğu için mezarının üzerine inşa edilen türbeyi kabul etmeyerek, türbenin kendiliğinden yıkıldığını aktarmışlardır.

1.4. Deresakarı Köyü Mehmet Nuri Efendi Türbesi

Deresakarı köyünde bulunan Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi Türbesi, Bilecik merkeze 20 km mesafededir. Türbe köy mezarlığı içerisinde bulunmaktadır. Diğer türbelerde olduğu gibi Hıdrellez, yağmur duası, adak adama vb. etkinlikler kutlanmamaktadır. Türbede yatan zat Milli Mücadelede Bilecik ahalisini düşman kuvvetlerine karşı örgütlemiş Bilecik Müdafa-i Hukuk Cemiyetinin kuruculuğunu yapmış ve savaşın kazanılmasında bölgesel olarak aktif rol oynamıştır⁸⁹. Mehmet Nuri Efendi Milli Mücadele yıllarında görevini sürdürürken Yunan kuvvetleri tarafından şehit edilmiştir⁹⁰. Tarihi bir değeri olmayan türbe altıgen yapılu tek kubbeli ve 4 pencerelidir. Türbenin yüksekliği 3, eni 4 ve etrafı ise 14

---

⁸⁷ K. Kepecioğlu, **agm**, s.407.

⁸⁸ E. H. Ayverdi (1974). *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481) III*, Fetih Cemiyeti, İstanbul, s.291.

⁸⁹ T. Bilgin, **age**, s.72.

⁹⁰ T.C Bilecik Valiliği, Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi Şehit Edişinin 100. Yıldönümünde Anıldı, [Erişim Tarihi: 10/10/2021, <http://www.bilecik.gov.tr/bilecik-muftusu-mehmet-nuri-efendi-sehit-edilisinin-100-yildonumunde-anildi>].

metredir. Mehmet Nuri Efendinin sandukasının eni 98, yüksekliği 83, uzunluğu ise 218 cm'dir.

1.5. Gülümbe Köyü Türbesi

Gülümbe Köyü⁹¹ Yunuslar Mahallesi Erenlerinden olarak adlandırılan türbe Bilecik merkez'e yaklaşık 10 km mesafede bulunmaktadır. Türbe Yunuslar Mahallesinde bulunan Hicri 1219 tarihli Caminin karşısındadır. Tarihi bir kıymeti bulunmayan yakın dönemde ahali tarafından 4 duvarlı üstü tek kubbe ile kapalı olarak yeniden inşa edilen türbe içerisinde Biri büyük diğerı küçük olmak üzere 2 sanduka vardır. Büyük Sandukanın uzunluğu 212, eni 88, yüksekliği ise 59 cm'dir. Küçük sandukanın uzunluğu 150, eni 70 yüksekliği ise 47 cm'dir. Etrafı 14 metre olan türbenin eni 3.50, yüksekliği ise 2.15 metredir. Bir tanesi önde olmak üzere 3 penceresi bulunmaktadır. Arşiv kayıtlarında herhangi bir bilgiye tesadüf edilmeyen türbe hakkında yöre ahalisinden olan E***m K**a (1965) ile yapılan 10.06.2021 tarihli sözlü mülakatta Türbede yatan zatın oğlu askerdeyken, zat, harman savurduğu esnada delirmiş gibi hareketlerde bulunduğu ve sabanın bir parçası kaybolup oğlu ise askerden gelirken kaybolan sabanın parçasını getirdiğini anlatmıştır. Ayrıca Türbede yatan zatın yunanla savaştığı, cami şadırvanında abdest alanların burada atlar gördüğünü de duyduk. Şeklinde mülahazalarını paylaşmıştır.

1.6. Çukurören Köyü Türbesi

Çukurören Köyü⁹² Baba-Kız Türbesi olarak bilinen türbe Bilecik merkez'e 11 km mesafededir. Yüksekliği 4 metre, olan türbenin eni 6 metre ve etrafı ise 18.80 metredir. Sandukalardan büyük olanın uzunluğu 275, yüksekliği 44 ve eni 120 cm'dir. Küçük olan sandukanın uzunluğu 223, yüksekliği 45 ve eni 85 cm'dir. Çukurören köyünde caminin yanında bulunan türbe hakkında köy ahalisinden F***a G***y (1937) ile yapmış olduğumuz 10.06.2021 tarihli görüşmede buraya Baba-Kız türbesi denildiğini ve türbe içerisinde iki sanduka olduğunu büyük olanın babaya küçük olanın ise kıza ait olduğunu belirtmiştir. Türbeye konuşamayan çocuklar konuşsun diye Hıdrellez sabahları su getirildiğini, adanan koyun, koç, horoz, tavuk gibi adakların burada kesilerek Hıdrellez pilavına etini kattıklarını bahsetmiştir. Eskiden türbe içerisine mum konulduğunu şimdilerde mum yerine ampul bıraktıklarına değinen Güney, çocuğu olmayanların türbeye gelerek sanduka içerisine ellerini soktuklarını ellerine canlı hayvan gelirse çocuk olacağını canlı hayvan gelmezse

⁹¹ Vakıf kayıtlarında 64 nefer bulunan köy padişah haslarındandır. Son sayımlarda köyün adının Çamkoru olarak değıştirildiği de bilinmektedir: V. Turđut, **age**, s.206.

⁹² Çukurören köyü vakıf kayıtlarında Çukurviran olarak geçmekte köyde toplamda 34 nefer bulunmaktadır: **Age**, s. 212.

olmayacağına inanıldığına değinmiştir. Sanduka dibinde bulunan delik hakkında kendisinin çocukluğundan beri bu deliğin olduğunu ve el sokulduğu aktarmıştır. Bahsi geçen sandukaya el sokma hadisesi Selçuklu Türbelerinde ve İsa Sofi Türbesinde de bulunmaktadır. Türbe ile alakalı bahsettiği diğer bir husus ise mezarlardan birisinin üzerinin yarım açık olduğunu bunun sebebinin ise ruhun dışarı çıkması için açık bırakıldığını, sandukanın üzeri kapatıldığında rüyalarına girdiğini ve bu sebeple sandukanın üzerini yarım açık bırakıp ruhun rahatlıkla gezebilmesini sağladıklarını belirtmiş ve bu tarz inanışların batıl inanışlar olduğunu söylemiştir.

2. Bozüyük Türbeleri

Bozüyük türbelerini tespit etmek için merkez ve köylerine yapılan saha incelemelerinde 8 adet türbe tespit edildi. Bozüyük merkezde Kumral Abdal Türbesi, Karadona (Hamza Bey) Türbesi, Kamer Ali Baba Türbesi, Kandilli’de Savcı Bey Türbesi, Metristepe’de Kamuran Gazi Türbesi, Günyarık’ta Yedierenler Türbesi, Poyra’da Murat Nail Türbesi ve son olarak Yeni Çepni köyünde Çetin Bey Türbesi bulunmaktadır. Bahsi geçen Türbeler aşağıda teferruatlı olarak anlatılmıştır.

2.1. Kumral Abdal Türbesi

Kumral Abdal Türbesi, Bozüyük Yediler Mahallesinde Kovalıca köy yolu üzerindedir. Türbenin bulunduğu alan tapu kayıtlarında Tekkesırtı olarak geçmektedir. Türbe, Süheyl Ünver’in Söğüt Defterlerinde, tesadüf ettiğimiz Hoca Ali Rızanın çizimlerinde yer almaktadır. Bahsi geçen çizimlere göre yığma taştan olan türbe sonraki dönemlerde kerpiç yani çamurla sıvanmış daha sonra 1993-1994 yıllarında dönemin Bozüyük kaymakamı Emin Selçuk Botsalı öncülüğünde yeniden inşa edilmiştir. Yeni inşa edilen türbede gaz beton olarak adlandırılan taşlar kullanılmış ve yapının dışı ise Bozüyük Seramik’e ait seramik kaplamalar ile kaplanmıştır. Türbenin yeniden inşa edildiği dönemde Türbe içerisinde bulunan Osmanlı mezar taşları bahçeye taşınmış muhtemelen türbe içerisinde bulunan antik dönem ve Osmanlı dönemi taşların bir kısmı da türbenin etrafını çevrelemede duvar malzemesi olarak kullanılmıştır. 2017 yılında vakıflar genel müdürlüğü tarafından yeniden restore edilen türbe 2019 yılında tamamlanmıştır. Günümüzde iki kubbeli olarak inşa edilen yapının mescit bölümünün ön kısmında üç ufak kubbe bulunmaktadır. Türbenin çevresi 58 metre olup yüksekliği 4, eni ise 10 metredir. 2017 yılındaki Restore öncesinde her kabrin başında antik dönemden kalma taş parçaları bulunmaktaydı. Bu taş parçaları muhafaza edilerek beton sandukaların yerini ahşap sandukalar aldı. Yeni yapılan sandukaların ölçüsü ise sırasıyla; Kumral Abdal sandukasının boyu 3 m, eni 1.72 m, yüksekliği ise 1 metredir. Diğer

sandukaların ise birincisinin eni 1 m, boyu 2.58 m ve yüksekliği 1 metredir. İkinci sandukanın eni 1, boyu 2.61, yüksekliği ise 1 metredir. Üçüncü sandukanın eni 1, boyu 2.61 ve yüksekliği 1 metredir. Dördüncü sandukanın eni 1 m, boyu 2.84 m, yüksekliği 1 metredir. Beşinci sandukanın eni 1, boyu 2.54, yüksekliği ise 1 metredir. Altıncı sandukanın eni 1, boyu 2.75, yüksekliği ise 1 metredir. Türbe ile alakalı M****t C*n Ç***n (1994) ile yaptığımız 16.06.2021 tarihli sözlü görüşmede türbenin 1993 yılındaki restoresi öncesinde 7 mezarın bir tanesi kadın mezarı olduğu, kadın mezarının günümüzdeki mescit bölümünde olduğu, o bölüme türbe içerisinden geçildiği aktarmıştır. 1993 yılında kadın mezarının da diğer altı kabir yanına alınarak kadının olduğu alanın mescide çevrildiğini belirtmiştir. Türbe ile bağlantılı olarak türbede yatan zatlardan bir kısmının Osmanlı mezar taşlarından hareketle Kırımlı Bezci bir aileye ait olduğu nitekim taşlardan birinin baba diğerlerinin evlatları ve bir tanesinin de kadının mezar taşı olduğu üçünün de aile bireyleri olduğu anlaşılmaktadır⁹³. Türbe etrafında büyüklerinin hatırından işittiği kadarıyla eskiden hıdrellez kutlamaları yapıldığı lakin son dönemlerde özellikle 1980 sonrası türbenin sadece atalara saygı maksadıyla ziyaret edilen bir türbe olduğu şeklinde mülahazalarını paylaşmıştır. Kumral Abdal'ın tarih içerisindeki rolüne bakıldığında Osmanlı'nın kuruluşundan evvel uc bölgesinde⁹⁴ yaşayan kâfirlerle mücadele eden savaşçı-derviştir⁹⁵. Kumral Abdal'ı Osmanlı tarihi için önemli hale getiren olay ise Osmanoğullarına hükümdarlık verileceği müjdesini veren rüyayı yorumlaması hadisesidir⁹⁶. Nitekim dönemin kronikleri bu olay hakkında “*Derviş Turud adlı şeyhin bir müridi vardı. Osman'ın rüyasını yorumladı ve Osman ona bir şehir vermek istediğinde o şehri değil de köyü tercih etti. Derviş Osman'dan köyü ona verdiği dair bir yazı istese de Osman yazmayı bilmediğinden dervişe kılıç ve maşrapa hediye etti. Şimdi dahi padişah olanlar bu eşyaları görüp ziyaret eder dervişin evlatlarına ihsan ederler. Şeklinde aktarmıştır*⁹⁷. Bu olayın akabinde Osman Gazi dervişe Ermeni

⁹³ M. C. Çetin (2018). *Nefs-i Karadona Nam-ı Diğer Bozüyük (Cami ve Türbeler)*, Tunç Yayıncılık, İstanbul, s. 52-53.

⁹⁴ Heterodox dervişler uc bölgesinde her türlü serüvene atılmaya hazır olan kitlelere dinsel coşku aşıladılar. Nitekim dinsel coşku uc bölgesinde kâfirlere karşı bir kararlılığa dönüştü: P. Wittek (2013). *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, Fatmagül Berktaş (Çev.), Pencere Yayınları, İstanbul, s.47.

⁹⁵ O. F. Köprülü (1988). “Kumral Abdal”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1, s. 63.

⁹⁶ Aynı rüya hadisesi Gazneliler'de Sebüg Tigin oğlu Mahmud'un doğumu arifesinde gördüğü rüyada kendi evinden çıkan ağacın büyüyerek dünyaya gölge salması, Selçuk beyin babası Dukak'ın aynı rüyayı görmesi ve akabinde bu rüya hadisesini Ertuğrul veya Osman Gazinin de yaşaması hükümdarlığa kutsallık atfetmek içindir: A. Özcan (2009). *Türklerde Kut Geleneği ve Osmanlı Hanedanının Kuruluşu*, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meseleleri Sempozyumu*, Azmi Özcan-Mehmet Öz (Ed.), Bilecik Üniversitesi Yayınları, Bilecik, s.15,16,18.

⁹⁷ Mevlana Mehmet Neşri, *age*, s.38.

derbendinde bir zaviye de inşa ettirir⁹⁸. Osmanlı Arşiv kayıtlarında Bozüyük Kumral Baba Tekkesi vakıf mallarına bakmakla yükümlü biriside devlet tarafından görevlendirilmiştir⁹⁹. Yaşananlar kroniklerde kalmamış devlet tarafından her dönem Kumral Baba Tekkesi ve şahsına olan ilgi ve saygı devam etmiştir. Müritleri ile birlikte kâfir köylerine gazalar yapan bu savaşçı Türkmen şeyhi Osmanlı kuruluşunda ve bölgede Osmanlı egemenliğinin sağlanmasında önemli katkılarda bulunmuştur¹⁰⁰.

2.2. Karadona Türbesi

Karadona diğer adıyla Hamza Bey Türbesi Bozüyük Tekke Mahallesiinde Türbe Camii yanında bulunmaktadır. Türbe kerpiçten üstü kiremit örtülü bir yapıyken 1993 yılında Emin Selçuk Botsalı'nın Bozüyük kaymakamlığı döneminde yenilenmiştir. Türbe ile alakalı M****t C*n Ç****n (1994) ile yaptığımız 16.06.2021 tarihli sözlü görüşmede Halk arasında Tezveren ya da Çokveren tekke olarak bilinen türbeye çocuğu olmayanlar, hastalıklarına şifa arayanlar gelerek dua ederlerdi. Hayvanları rahatsızlananlar türbenin etrafında hayvanlarını gezdirirler ve hayvanlarının düzeldiklerini iddia ederlerdi¹⁰¹. Diğer yandan türbeyi ziyaret edenlerin mum, ampul ve şeker bıraktıkları gözlemlenmiştir. 2017 yılında vakıflar genel müdürlüğü tarafından tescillenen türbede yatan zat Karadona yerel rivayete göre İnönü beyinden aldığı haberi Ertuğrul Bey'e götürürken Karadona sırtı olarak adlandırılan yerde şehit düşmüştür. Muhtemelen şehit düştüğü yere gömülen Hamza Bey tarihsel olarak önemli bir şahsiyettir¹⁰². Türbede bulunan sandukasının uzunluğu 2.51 m, yüksekliği 90 cm, eni ise 85 cm'dir. Türbenin çevresi 35 metre zeminden yüksekliği 6 metre, eni ise 9 metredir.

2.3. Kamer Ali Baba Türbesi

Kamer Ali Baba Türbesi Bozüyük şehir merkezinde Bozüyük Belediyesi ile Halk Eğitim Merkezi arasında bulunmaktadır. Nitekim Bozüyük'ten Bilecik'e giden yol genişletildiği zaman türbenin temel taşları ortaya çıkmıştır¹⁰³. Türbe 1927-1930 yılları arasında Bilecik Valisi Tevfik Bey'in girişimleri ile yıktırıldığı Bozüyük'lülerin hatırladığıdır. Türbenin hangi sebeple yıkıldığı bilinmese de Tekke ve Zaviyelerin yasaklı olduğu dönemde

⁹⁸ A. Y. Ocak (2016), *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 243.

⁹⁹ BOA, C.EV., 00331/16814/001.

¹⁰⁰ H. Şahin, *age*, s.101.

¹⁰¹ Bahsi geçen hayvanları türbe etrafında gezdirme hadisesi Yenişehir Aydoğdu Bey Türbesi ve Söğüt Hamitabat Sancı Dede Türbesinde de vardır.

¹⁰² Karadona Bozüyük'ün diğer adı olduğu gibi Muğla'da da Karadona isimli yer bulunmaktadır. Turğut Karadonanın Danişmend Gazi Destanında adı geçen Kara Tonga nam Gazi olduğunu iddia etmektedir. V. Turğut, *age*, s.183.

¹⁰³ M. C. Çetin, *age*, s.45.

bağlantılı olabileceği ihtimaller dâhilindedir¹⁰⁴. Bahsi geçen Türbeyi Bozüyük'lüler Kümbet veya isimsiz türbe olarak adlandırırsa da Türbenin Ertuğrul Gazinin Sancaktarı Kamer Ali Baba'ya ait olduğu dönemin kaynaklarında geçmektedir¹⁰⁵. İhtifalci Mehmet Ziya, Kamer Ali Baba Türbesi hakkında; “Mermerden yapılmış dört sütun üzerine oturulmuş, kurşunla kaplı ve içinde meşhurlardan birinin kabri bulunan kümbeti de uzaktan seyrettik¹⁰⁶” şeklinde mülâhazalarını paylaşmıştır. İhtifalci Mehmet Ziya'nın yorumlarından ve Alman Arkeoloji Enstitüsü arşivine kayıtlı türbe fotoğrafından hareketle Kamer Ali Baba Türbesi Baldaken¹⁰⁷ adı verilen Türkiye Selçukluları ve Beylikler devrinde mimari olarak ortaya çıkmış kenarları açık türbe modelindedir¹⁰⁸. Baldaken tarzında inşa edilen türbelerin diğer türbelerden farkı, yapının tasarım aşamasında ve inşasında dışa açık olarak düşünülmüş olmasıdır¹⁰⁹. Diğer yandan 1890'lı yıllarda Almanların Bozüyük'te demiryolu inşa faaliyetlerinde buldukları dönemde Arkeolog Koerte Kardeşler de bölgenin arkeolojik ve tarihsel yapısını inceleyerek bir takım kazı faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Koerte kardeşlerden Alfred Koerte, Bozüyük incelemeleri hakkında yazdığı makalesinde türbe hakkında, höyüğün¹¹⁰ yakınlarında bir derviş türbesi olduğunu ve bu dervişin eskiden höyüğün yakınında yaşadığına değinir. Höyüğün etrafında türbe için kurban edilmiş çeşitli hayvan kemikleri olduğundan bahseder¹¹¹. Kamer Ali Baba hakkında herhangi bir arşiv belgesine tesadüf edemesek de Ertuğrul Gazinin Sancaktarı olduğu ve muhtemelen diğer kuruluş dönemi dervişleri gibi Horasan Erenleri namıyla bilinen Abdalan-ı Rum zümresine dâhil olan heterodox dervişlerdendir. Bu dervişler genellikle abdal ve baba unvanını taşımakta, harplere ise tahta kılıçla iştirak etmektedirler¹¹². Diğer yandan Ocak'ın tarifine göre Kamer Ali Baba aynı zamanda bir veli karakteridir. İtibarlı bir velinin mezarı veya türbesi heybetli olur. Türbesi genellikle bulunduğu yerin mezarlığında yol veya kavşak noktasında şehirlerin en işlek yerlerinde dikkat çekecek bir konumda bulunur. Çünkü bahsi geçen yerler kültün icra edildiği yani merasim ve kurban işlemlerinin yapıldığı halka açık yerler olması bakımından önemlidir¹¹³. Bu tariften hareketle Kamer Ali Baba önemli bir veli tipidir.

¹⁰⁴ Türbe yıkılıp günümüze ulaşamadığından türbe ve sanduka ölçüleri verilmemiştir.

¹⁰⁵ M. Ziya (2008). *Bursa'dan Konya'ya Seyahat*, Mehmet Fatih Birgül-Levent Ali Çanaklı (Haz.), Bursa İl Özel İdaresi, Bursa, s.180.

¹⁰⁶ M. Ziya, *age*, s.174.

¹⁰⁷ İznik Sarı Saltuk, Gebze Malkoçoğlu Mehmet Bey Türbeleri, Baldaken türbelere örnektir.

¹⁰⁸ İ. Orman, *age*, s.465.

¹⁰⁹ A. Kılıcı (2005), Erken Osmanlı (1299-1451) Baldaken Türbeleri, *Vakıflar Dergisi*, 29, s. 257.

¹¹⁰ Bozüyük Soğukpınar Camii'nin olduğu alanda kazıları yapılan Boz höyükten bahsedilmektedir.

¹¹¹ A. Koerte (1899). Ein Altprygischer Tumulus Bei Bos-öyük Lamunia, *Athenische Mittheilunge*, (24), s. 12.

¹¹² F. Köprülü (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, Alfa Yayınları, İstanbul, s. 146.

¹¹³ A. Y. Ocak (2016). *Evliya Menakıbnameleri*, Timaş Yayınları, İstanbul, s.37.

2.4. Kamuran Gazi Türbesi

Kamuran Gazi Türbesi Bozüyük Merkeze 20 km mesafede Metristepe köyünde bulunmaktadır¹¹⁴. Türbenin bulunduğu alan Milli Mücadeleye tanıklık etmiş Türk-Yunan birliklerinin çatışmalarına sahne olmuştur. Nitekim köyde Milli Mücadele döneminden kalma şehit mezarları da bulunmaktadır. Kamuran gazi halk arasında Ertuğrul gazinin silah arkadaşı olarak bilinir. Ancak kimliği hakkında net bir şey söylemek mümkün değildir. Ertuğrul Gazinin silah arkadaşı olabileceği gibi Milli Mücadelede şehit olmuş bir asker mezarı da olabilir. Köylüler tarafından inşa edilen ve düzenli olarak bakımları yapılan türbe eski bir yapı değildir. Köy ahalisinden M***r K*****n (1955) ile yapılan 16.06.2021 tarihli sözlü görüşmede Kamuran Gazinin, Ertuğrul Gazinin silah arkadaşı olduğunu köyün göçmen köyü olduğunu, balkan savaşlarından sonra dedelerinin köye gelip yerleştiklerinde türbenin de burada var olduğunu, eski türbenin köy ahalisi tarafından yıkılarak 1990'larda yeniden yapıldığını aktarmıştır. M***r K*****n köy nüfusunun kalabalık olduğu yıllarda türbe etrafında yağmur dualarının yapıldığını ve pilav pişirildiğini şimdilerde köyde nüfus kalmadığı için bu geleneklerinde terk edildiğini aktarmıştır. Türbede yapılan saha gözlemlerinde türbe içerisinde ki sanduka başında örtü ile sarılmış antik dönemden kalma taş parçası gözlemlenmiştir. Sandukanın uzunluğu 3 metre, yüksekliği 1 metre, eni ise 83 cm'dir. Tek kubbeli olarak inşa edilen türbenin yüksekliği 2.60 m, eni 5.46 m, etrafı ise 22 metredir.

2.5. Çetin Bey Türbesi

Bozüyük'e 15 km mesafede bulunan Yeniçepni köyünde herkes tarafından pek bilinmeyen Çetin Bey adında birisine ait türbe vardır. Halk arasında Yörük beyi olarak tanımlanan Çetin Bey'in türbesi köye yakın bir tepecik alanda bulunmaktadır. Köy ahalisinden V*****1 K***a (1955) ile yapmış olduğumuz 16.06.2021 tarihli sözlü görüşmede Çetin Bey'in bir Yörük beyi olduğunu milli mücadele zamanında buralarda harplere katıldığını Kütahya'dan gelen akrabaları tarafından mezarının ziyaret edildiğini ifade etmiştir. Türbede eskiden mum yakıldığını bunun dışında Hıdrellez, yağmur duası vb. etkinliklerin burada yapılmadığını belirten V*****1 K***a buraya türbe yapılması için uğraşıldığını ancak Çetin Bey'in her defasında üzerinde bu türbeyi istemediği için yıkıldığını hatta yıkılan türbenin duvarlarının durduğunu da bahsetmiştir. Namaz kılmayan insanları uyarmak için gece gelip kapılarına vurduğunu namazını kılırsan rahatsız etmediğini belirtmiştir. Saha gözlemlerine göre Kare planlı olan türbenin eni 8.70 m, etrafı 32.80 metredir. Mezarın baş

---

¹¹⁴ Köyün eski adları Doruk ve Kamuran Tekkedir. Milli Mücadeleye tanıklık etmiş bir alan olduğu için günümüzde Metristepe adı kullanılmaktadır.

taşlarında devşirme malzemeler kullanıldığı gözlemlenmiş olup sandukası bulunmayan mezarın uzunluğu 205 cm'dir.

2.6. Murat Nail Türbesi

Bozüyük'e 17 km mesafede bulunan Poyra Köyü Murat Nail Türbesi Poyrada bir besihanenin bahçesinde bulunmaktadır. Murat Nail'in şahsı hakkında arşiv kayıtlarında herhangi bir bilgiye tesadüf edilmemiştir. Mimari olarak bir kıymeti olmayan yapı ile alakalı Poyra Muhtarı M*****m P*****z (1971) ile yapılan 17.06.2021 tarihli görüşmede Murat Nail'in asker olduğu ve geceleri burada abdest aldığı aktarmıştır. Burayla ilgilenen bir ninenin olduğunu ve abdest alması için zatin suyunu koyarak mum bıraktığını anlattı. Son olarak buradan türbeyi daha müsait bir yere taşımak istediler lakin taşıyamadılar şeklinde görüşlerini aktarmıştır. İçerisinde bir tane sanduka vardır. Sandukanın uzunluğu 1.95 m, eni 64 cm, yükseklik 65 cm'dir. Türbenin eni 3.48 m, etrafı 14.32 m, yüksekliği ise 2.30 metredir.

2.7. Yedierenler Türbesi

Bozüyük'e 8 km mesafede bulunan Günyarık Köyü Yedierenler Türbesi, köyde mermer çıkartılan tepelik alanda bulunmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere yedi mezar bulunan bu alanda köylüler sadece iki tanesinin üzerine türbe yapmışlar diğerlerinin mezarları türbe etrafındadır. Günyarık köyü Ertuğrul Gazi'nin vakıf köyü olması sebebiyle Osmanlı kuruluşundan önce Ertuğrul Gazi ve Kayı boyunun bölgede ilk yerleşim alanlarından¹¹⁵. Diğer yandan arşiv kayıtlarına göre köyde Murad Fakih ve Mevlana Ferhad Fakih Vakıfları da bulunmaktadır¹¹⁶. Bahsi geçen bilgiler ve bu vakıflar köyün kuruluş döneminin ilk yerleşim alanlarından birisi olduğunu da destekler niteliktedir. Yedierenler Türbesi hakkında M*****t C*n Ç***n (1994) ile yapılan 16.06.2021 tarihli sözlü görüşmede türbe etrafında eskiden Günyarıklılar'ın Hıdrellez kutlamaları, yağmur duası, adak adama gibi faaliyetlerde bulduklarını yatırlara gösterilen önemden dolaysı buraya bir türbe inşa edildiğini aktarmıştır. Türbe içerisinde bulunan iki sandukanın ölçülerine bakıldığında uzunluk 1.90 m, eni 1.20 m, yükseklik ise 50 cm'dir. Türbenin etrafı 22.60 metre, olup 5.60 metre eni, 2 metre ise yüksekliğidir.

2.8. Savcı Bey Türbesi

Bozüyük'e 10 km mesafede bulunan Kandilli köyü Savcı Bey Türbesi köyde Hıdrellez Kutlamalarının ve yağmur duasının yapıldığı Sarısu çayı kenarında Kandilli kalesinin alt

---

¹¹⁵ V. Turğut, *age*, s.223.

¹¹⁶ *Age*, s.113.

yamacında bulunmaktadır. Türbe yeni bir yapı olmakla beraber etrafı eski bir mezarlıktır. Kandilli Köyü ahalisinden İsmail H***ı D****t (1962) ile yapılan 17.06.2021 tarihli sözlü görüşmede Savcı Bey Türbesinin karşısındaki dağda iki mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarlar halk arasında Yörük mezarı olarak bilinir. Savcı Bey Türbesi ise 35 yıl önce Akif Poyraz öncülüğünde yapılan araştırmalarda, buranın Savcı Bey'in mezarı olduğu iddia edildi. O zamana kadar köy ahalisi burayı Kandilli Dede Türbesi olarak bilirdi bu araştırmalardan sonra adı Savcı Bey¹¹⁷ Türbesi olarak kaldı. Türbe etrafında Hıdrellez kutlamaları her sene yapılır yağmur ve şükür duaları burada icra edilir dua sonrası misafirlere etli pilav ve ayran ikramında bulunulur. Rivayete göre Milli Mücadele zamanında türbede yatan zat geceleri keçilerin boynuzlarına mum takarak düşmana Türk ordusu kalabalık görünsün diye yardımları olduğunu aktarmıştır. Türbe yapılırken Oklubalı köyünden Hollanda da çalışan bir hanımın rüyasına girdiğini bu rüya üzerine türbenin inşasına maddi katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Türbe içerisinde bulunan sandukalardan birisi Ertuğrul Gazinin arkadaşı Karaca Komutanın kardeşidir. Diğeri ise Savcı Bey'e aittir. Karaca Komutanın kardeşinin sanduka ölçüleri yüksekliği 75 cm, eni 1 m, uzunluğu ise 2 metredir. Savcı Bey'in sandukasının uzunluğu 2.83 m, eni 1 metre yüksekliği ise 75 cm'dir. Mimari bir değeri olmayan yakın dönemde kubbeli olarak inşa edilen türbenin yüksekliği 4 m, eni 8 m, etrafı ise 32 metredir. Türbe içerisinde bulunan sandukaların üzerleri havlu ile örtülüdür. Zira bunun sebebi zatın kalkıp abdest aldıktan sonra kurulduğuna inanılır. Türbe içerisinde mum, şeker, bozuk para bırakma âdeti günümüzde de devam etmektedir. Kandilli Savcı Bey Türbesi ile alakalı tartışılması gereken en önemli husus burada Savcı Bey'in Türbesinin olup olmadığıdır. Sonuçta Savcı Bey'in Kandilli dışında Domaniç'te de yakın dönemde Osmanlı mimarisine uygun kabir ve mezar taşı yaptırılarak bölge ahalisi tarafından Savcı Bey mezarı olarak sahiplenilmiştir. Her iki mekân etrafında da Savcı Beyi anmak için etkinlikler düzenlenmektedir. Ancak yapılan araştırmalar ve incelemeler Savcı Bey'in mezarının Söğütte Ertuğrul Gazi Türbesi bahçesinde olduğunu göstermektedir. Nitekim II. Abdülhamit devrinde hazırlanmış Savcı Bey'e ait bir Osmanlı mezar taşı da bulunmaktadır¹¹⁸. Dolayısıyla bölgede Osmanlı Kuruluşuna olan ilgi ve hassasiyetten ötürü köy, kasaba veya şehirlerde bulunan isimsiz yatırlara kuruluş dönemi ile alakalı önemli kişilerin isimleri verilerek makam kabirleri oluşturulmuştur. Bu makam kabir örnekleri Sarı Saltuk ve Yunus Emre'de de vardır. Anadolu'da birden çok yerde bulunan makam kabirler insanların tarihsel olarak sevdikleri şahsiyetlerin adlarını kendi

¹¹⁷ Osman Gazi'nin abisi Savcı Bey kroniklere göre Domaniç-Beli savaşında şehit olmuş ve kayıtlarda şehit düştüğü yer Kandilli Çam veya Bellü Çam olarak adlandırılmaktadır: **Age**, s.30.

¹¹⁸ H. Bilgili (2019). *Söğüt Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Tunç Yayıncılık, İstanbul, s. 78.

bölgelerinde yaşatmak isteğidir. Son dönemlerde tarihsel olayların ve şahısların televizyon aracılığıyla ünlerinin artması bölgelerde de cami, türbe vb. turistik ziyaretlerin önünü açmıştır. Dolayısıyla isimsiz yatırlara isim vermek tarihte adı geçen kişilerle ilişkilendirmenin bir diğer amacı da insanların kendi yaşadıkları bölgeyi turistik hale getirme çabasıdır. Hatta Bozüyük Dodurga beldesine yaptığımız bir saha çalışması esnasında yabancı plakalı bir araç yanımızda durup Dodurga Alplerini ziyarete geldik türbeleri nerede diye sormuştur. Bizlerde gelen misafirleri yanlış geldiklerini burada Dodurga Alpleri diye bir Türbe olmadığını beldenin yakınında Kumral Abdal Türbesi olduğunu orayı ziyaret edebileceklerini belirttik. Bahsi geçen bu hadise yukarıda anlatılanları destekler niteliktedir.

3. Gölpazarı Türbeleri

Gölpazarı Türbelerini tespit etmek maksadıyla merkez ve köylerine yapılan saha araştırmalarında 4 adet türbeye tesadüf edildi. Gölpazarın'da Gayip Erenler Türbesi, Dokuzköy'de Dokuz Köy Türbesi, Aktaş köyünde Molla Mustafa Türbesi ve Karaağaç Köyünde Sarıkız Türbesi tespit edildi. Bahsi geçen Türbeler aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

3.1. Karaağaç Köyü Sarıkız Türbesi

Gölpazarı Merkez'e 17 km mesafede bulunan Karaağaç köyü arşiv kayıtlarında Nişancı Mehmet Paşa vakfına dâhil olup diğer adıyla Akova şeklinde telaffuz edilmiştir¹¹⁹. Köyde Süleyman Paşa zamanından kalma vakıf arazisi vardır. Bektaş, Mustafa ve Murat Şeyh Zaviyesi isimli vakfın hâsılı 280 akçe olup adı geçen vakıf Çelebi Sultan Mehmet, II. Murad ve II. Mehmed zamanlarında nişanları tecdid edilmiştir¹²⁰. Aynı zamanda köyde Yusuf Veledi Hacı Süleyman tarafından cami vakfi da kurulmuştur¹²¹. Karaağaç köyü arşiv kayıtlarından edinilen bilgilerden hareketle eski bir yerleşim yeri olduğu açıktır. Köyde ahali arasında Sarıkız ismi ile bilinen yatır daha sonraları tuğla ve kerpiç malzemenin kullanılarak üstünün kapatılmasıyla türbe halini almıştır. Bahsi geçen türbe Karaağaç köyüne hâkim bir tepede ağaçlık bir alanda bulunmaktadır. Köy ahali tarafından pek sahiplenilmediğinden olsa gerek harap durumdadır. Nitekim defineciler tarafından mezar sandukası kazıldığı ve mezar alanında oluşan çukurdan dolayı sandukanın ölçüleri dahi alınamamıştır. Yakın zamanda inşa edilen türbenin yüksekliği 2 metre 30 cm etrafı 19 metre 30 cm eni ise 5 metre 50 cmdir. Türbede tam olarak kimin yattığı bilinmediği gibi diğer Bilecik türbelerinde yapılan

---

¹¹⁹ V. Turğut, *age*, s.252.

¹²⁰ *age*, s.126.

¹²¹ *age*, s.123.

Hıdrellez, pilav pişirme ve yağmur duası gelenekleri eskiden burada kutlanırken günümüzde hem bu kutlamalar yapılmaz olmuş hem de türbenin yeri dahi köy ahalisi tarafından unutulmuştur.

3.2. Gayip Erenler Türbesi

Görünmeyen, Bilinmeyen anlamında telaffuz edilen Gayip Erenlerin Türbesi Gölpazarı merkezde Çay Mahallesi Mezarlığı'nda bulunmaktadır. Yöre ahalisi tarafından pek bilinmeyen bu türbe içerisindeki gözlemlerimizden hareketle mum ve adak geleneği olduğu aşikârdır. Türbede kimin yattığı bilinmemekle birlikte Arşiv kayıtlarında tesadüf edilen Bereketli vakfının mutasarrıfı Derviş Gaybi ile bağlantılı olabileceği de muhtemeldir¹²². Diğer yandan türbe içerisinde bulunan sandukalardan ilkinin uzunluğu 5 m, eni 90 cm, yüksekliği 80 cm'dir. Diğerinin uzunluğu 3.75 m, eni 70 cm, yüksekliği ise 50 cm'dir. Mimari bir değeri olmayan yakın dönemde inşa edilen veya yenilenen türbenin eni 6.80 m, etrafı 23.80 m, yüksekliği ise 2.30 metredir.

3.3. Dokuzköy Türbesi

Gölpazarı Merkez'e 15 km mesafede bulunan Dokuzköy'ün adının nereden geldiği bilinmemekle birlikte vakıf kayıtlarındaki 70 nefer vergi nüfusu, eski bir köy olduğunu göstermektedir¹²³. Diğer yandan mimari bir değeri olmayan türbede iki sanduka bulunmaktadır. Bunlardan ilkinin uzunluğu 121 cm, yüksekliği 25 cm, eni 56 cm'dir. İkincisinin uzunluğu 123 cm, yüksekliği 26 cm, eni 50 cm'dir. Türbenin eni 4.70 metre, yüksekliği 3.30 metre, etrafı ise 19.60 metredir. Türbe içerisinde para ve mum bırakma âdeti oldukça yaygındır. Gölpazarlı ve Gölpazarı üzerine incelemeler yapan H****n T****ı (1966) ile 01.07.2021 tarihli görüşmelerden elde edilen verilere bakıldığında çok yakın zamana kadar türbenin bakımı yaşlı bir kadın tarafından yapılmaktaymış. Yaşlı kadın türbenin genel temizliğinden sorumlu olup, türbenin içinde bulunan ve sinek diye tabir edilen çam ve söğüt ağacından yapılan su testisinde ki suyu değiştirmekle görevlidir. Sinek testilerinde su bittikçe yaşlı kadın tarafından yenilenmektedir. Türbede bir erkek bir bayan kabristanı mevcut olup, türbenin hemen dışında ise 7 çocukları yatmaktadır. Dokuzköy ahalisi tarafından herhangi adak veya adetler yapılmamakta, köylüler türbede sadece Kuran-ı kerim okumaktadır. Ritüeller genellikle dışarıdan ziyarete gelen ziyaretçiler tarafından icra edilmektedir. Bu ritüellerin en önemlisini, çocuğu olmayan kadınların genelde civar köylerden çocuğu olması için adak adamaya gelmesidir. Çocuğu olmayan kadınlar türbede "*Allah'im sen bana çocuk*

¹²² age, s. 139.

¹²³ age, s. 243.

verirsen koç, düve adayacağım” şeklinde adaklar dileyerek dua ederler. Çocuğu olmayan kadın türbenin içerisinde dualar ederken aniden uykuya dalarsa çocuğunun olacağına inanılmaktadır. Ziyaret sonrası çocuğu olan kadınlar türbeyi tekrar ziyaret edip adaklarını burada adarlar. Yılın herhangi bir zamanında İstanbul’dan türbe için ziyarete gelenlerin olduğu, türbe içinde bulunan minyatür ibrik’ten abdest aldıklarını ve dua okuduklarını, köylülere “*Türbeyi iyi koruyun*” diyerek nasihatle bulunarak köyden ayrıldıkları söylenmektedir. Bir rivayete göre köylüler, dışarıda ki kabristanda yatanların bulunduğu alanı kapatmak istemişler fakat ertesi gün çatı yerinden uçmuş. Köylüler tarafından yatırların açık havada yatmak istediklerine inanılmaktadır. Başka bir rivayete göre de türbede yatanların gürültüden hoşlanmadıkları söylenmektedir. Türbenin civarında 3 düğün icra edilmiş. Yerel sanatçılar türbeye sırtlarını dönüp çalmaya başlar başlamaz her üç düğünde de ora da bulunanların birden hırçınlaşmaya başladıkları ve birbirleriyle kavgaya tutuştukları görülmüştür. Köylü bu olaylardan sonra türbede yatanların gürültüden rahatsız olduklarına kanaat getirmiş ve o günden itibaren türbe çevresinde düğün yapmamaya özen göstermektedir. Diğer bir rivayete göre de türbelerin gönüllü hizmetkârı olan yaşlı kadın türbede bulunan suları kontrol etmek için sabah erkenden türbeye girer, içeride bulunan sineklerin boş olduğunu görür ve doldurmak için sinekleri alır. Tam kapıdan dışarı çıkacakken aksakallı bir derviş kendisine görünür “*Kızım gitme! Ne istersen vereyim. Sen bize çok hizmet ettin*” demiş. Yaşlı kadın korkusundan hemen türbeden ayrılmış.

3.4. Aktaş Köyü Molla Mustafa Türbesi

Büyük bir beyaz taşın yanında kurulduğu için bu adı aldığı rivayet olunan¹²⁴ Akça- taş veya Akbaş günümüz adı ile Aktaş köyü, yerleşim tarihi Roma dönemine kadar uzanır. Köy civarındaki Nekropol alanlarının varlığı köyün antik geçmişinin, M.S. II. yüzyıla kadar uzandığını gösterir. Gölpazarı merkeze 10 km mesafede bulunan Aktaş Köyüne Arşiv kayıtlarında da tesadüf edilmektedir. Nitekim kayıtlarda Aktaş mezrasında Sarı Şeyh Vakfı ve Turabeyi oğlu Davud Fakih Vakfı bulunmaktadır. Bu kayıtlar köyün önemli bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir¹²⁵. Diğer taraftan Aktaş ismi Türkiye’de pek çok yerleşim yerinde kullanılsa da Osmanlı kaynaklarından Aktaş isminde Koçhisar ve Aksaray’da Türk boyları olduğu bilinmektedir¹²⁶. 1487 yılından beri aynı ismi taşıyan Aktaş köyünün de bahsi geçen Türk boyları ile alakalı olduğu muhtemeldir. Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa’dan kalan

¹²⁴ M. Türközü (1967). *Bilecik Vilayeti Yer Adları*, (Lisans Bitirme Tezi), İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, s.12.

¹²⁵ V. Turğut, *age*, s.125,132.

¹²⁶ S. Şen (2017). *Sivrihisar Yer Adlarının Dili, Geçmişten Günümüze Sivrihisar*, Zafer Koşlu-Haşim Şahin (Ed.), Sivrihisar Belediyesi, Eskişehir, s.281-290.

vakıflar ise köyün Osmanlı dönemi kuruluş tarihini 1350-1360 yıllara kadar götürür. Köy, öncelikle eski Türkçede mermer veya beyaz taş anlamına gelen¹²⁷ ak (ça) taş ya da akbaş olarak adlandırılmış olsa da 1700'lü yıllardan itibaren Aktaş ismi kullanılmıştır. Köye ismini veren bu büyük beyaz taş Roma döneminden kalan tapınağa ait olmalıdır. Köy, Osmanlı'nın ilk kuruluş dönemlerinde de önemli bir yere sahiptir. Biri Su, diğeri Zaruri, olmak üzere iki adet önemli vakfa ev sahipliği yapar. Günümüzde yöre halkının "Kale Düzü" olarak adlandırdığı Paşa köy mevki, yerini belli edecek kadar küçük kalıntıları bulunan "Löblüce (Leblebici) hisarı veya kalesinin burada konuşlandırılmış olması, tarihi Roma hacıyollarının köy güzergâhı üzerinden geçmesi köyün tarihi önemini hatırlatmaya önemli kanıtlardır¹²⁸. 1950'lerin sonunda köyün İleri gelenlerinden beş ailenin, Gölpazarı ovasında bulunan arazileri ekip biçmek ve ilçeye daha yakın olmak için Gölpazarı ovasının Aktaş çıkışı olarak bilinen bölgesine, günümüz adı ile Beşevler Mahallesi'ne göç etmesi ile köy yavaş, yavaş göç vermeye başlar. 1990'lı yılların sonuna gelindiğinde ise köy tamamen terk edilmiştir. Bu tarihten itibaren terk edilen köyün mensupları Aktaş köyüne bağlı bir mahalle olarak tescilli yapılmış Beşevler mahallesinde yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler.

Aktaş köyünde bulunan Molla Mustafa Türbesinin inşa tarihi net olarak bilinmese de tarihi bir yapı değildir. Duvarları Kerpiçten olan türbenin üzeri kiremitle örtülüdür. Türbe içerisinde hepsi tahtadan yapılmış 6 sanduka vardır¹²⁹. Sandukaların etrafında çaput, mum, kibrit, şişe su vb. malzemeler bulunmaktadır. İlk sanduka Molla Mustafa'ya ait olup uzunluğu 180cm, yüksekliği 60 cm, eni 60 cm'dir. Mezar taşı yüksekliği 80 cm'dir. İkinci sanduka ise Reşide Mollaya ait olup taşın yüksekliği 60 cm, sanduka uzunluğu 180 cm, eni 40 cm, yüksekliği ise 40 cm'dir. Üçüncü sanduka Şeyh Mustafa'ya aittir. Şeyh Mustafa'nın Sandukasının yüksekliği 1 m, uzunluğu 2 m, eni 60 cm'dir. Mezar taşı yüksekliği ise 65 cm'dir. Dördüncü sanduka isimlidir. Uzunluğu 186 cm, eni 60 cm, yüksekliği 35 cm'dir. Beşinci sanduka Zahide Mollaya aittir. Mezar taşının yüksekliği 60 cm, sanduka uzunluğu 178 cm, eni 55 cm, sanduka yüksekliği 35 cm'dir. Altıncı sanduka Hatip kızı Nur'a aittir. Mezar taşının yüksekliği 46 cm, sandukanın uzunluğu 168 cm, eni 60 cm, yüksekliği ise 35 cm'dir. Molla Mustafa Türbesinin yüksekliği 180 cm, eni 7.40 metre ve etrafı ise 39 metredir. Nitekim Molla Mustafa Türbesinde¹³⁰ kurban kesilmektedir. Köyde Kurban bayramı ve

¹²⁷ O. G. Kutalmış (2003). *Türkçe İnsan Adları ve Anlam-Kökenleri, Öztürkler*, İstanbul, s. 16.

¹²⁸ D. H. French (2013). *Roman Roads & Milestones Of Asia Minor*, British Institute At Ankara, Ankara, s. 17.

¹²⁹ Sandukaların başlarında bulunan Osmanlı Mezar taşlarına, Türbelerde Bulunan Kitabe ve Mezar Taşları Transkripsiyonu bölümünde değinilmiştir.

¹³⁰ Aktaş (Beşevler) köyü; Büyük Susuz ve Küçük Susuz köyleri ile birlikte alevi inancına sahip üç köyden birisidir. Molla Mustafa Hazretlerinin türbesi biri kabirlerin bulunduğu göz, diğeri dinlenme amaçlı aynı zamanda da türbe hizmetkârının ikamet ettiği iki göz odadan oluşmaktadır. Türbede Molla Mustafa Hazretleri

Hidrellez kutlamaları haricinde Eylül ve Ekim aylarında özellikle Eylül ayında adaklık kurban kesilir. Pilav pişirilerek köy ahalisine ve gelen ziyaretçilere ikram edilir. Eskiden adakların kesilmesi esnasında semah dönülmekte iken günümüzde bu adet tamamen unutulmuştur. Ancak son yıllarda bu kurban çeşitlerinden sadece Kurban bayramı, Muharrem, şükür ve adak kurbanları kesilip, diğerleri kesilmemektedir. Ayrıca kimlerin kurban kesebileceği, kurban kesiminde dikkat edilmesi gereken hususlar da Sünnilikte olduğu gibi uygulanmakta ve gücü yeten kimselerin bu ibadeti yerine getirmesinin gerekliliğine inanılmaktadır. Diğer yandan Molla Mustafa Hazretleri Türbesine, giriş ve çıkışlar çok önemlidir. Türbeye girişte mutlaka baş öne eğik olmalı, dua okunmalıdır. Çıkışta ise Molla Mustafa Hazretlerinin kabrine kişi sırtını asla dönmemelidir. Kabre karşı sırtı dönük bir şekilde türbeyi terk etmek yadırganır ve bu davranış pek hoş karşılanmaz. Çıkışlar giriş kapısına kadar kişinin yüzü kabre bakacak şekilde olmalı, saygı gereği baş mutlaka önde olmalıdır. Türbenin muamları Perşembe akşamları mutlaka yakılır ve türbe içerisinde bulunan sular doldurulur. Muharrem aylarında, bayramlarda, Hidrellezlerde türbede kurbanlar kesilir, pilav pişirilip gelen ziyaretçilere ikram edilmektedir. Ayrıca bayramlarda, Hidrellezlerde ve Perşembe akşamları türbeye gidilerek dua okunur ve mum yakılır. Askere giden gençler mutlaka Molla Mustafa Hazretlerinin Türbesine uğrar. Kabrin altında bulunan sandığın altına elini sokarak bir tutam toprak alır. Alınan toprakta koyun ya da keçi kılı mutlaka ele gelir. Askere giden genç Molla Mustafa Hazretlerinin sandukasında bulunan yeşil renkli örtüden bir tutam keser ve askere giderken yanına alır. Bunun nedeni askerde herhangi bir müşkül duruma düştüğünde Molla Mustafa Hazretlerinin kendisine yardımcı olacağı inanışıdır. Askerden dönen genç aldığı yeşil renkli bezi geri getirerek türbeye bırakır. Askere giderken topraktan çıkardığı kıl hangi hayvana ait ise o hayvanı türbede kurban eder ve pilav pişirerek ahaliye dağıtır. Türbe ile alakalı diğer inanışlar ise türbenin kapısı sürekli açık bırakılmaktadır. Evlenme çağına gelen genç kızlar türbeyi mutlaka ziyaret eder dualar okurlar. Çocukları olmayan aileler çocuklarının olması için türbeyi ziyaret eder adaklar dilerler. Çocukları olan aileler doğumdan kırk gün sonra Molla Mustafa Hazretlerine gelir adaklarını türbede keser ihtiyaç sahiplerine dağıtırlar. Molla Mustafa Hazretlerinin Türbesine yakın bir yerde “Şihlar ve Dulbatlı” yatır yerleri mevcut olup, bu üç hazretin her Perşembe günü bir araya geldiği ve birbirlerini ziyaret ettikleri rivayet

---

kabristanı, eşi, kızı ve gelini yatmaktadır. Oğlunun kabristanında bulunmasını istemediğinden, oğlunun mezarı türbe dışında bulunan ulu bir ağacın altında bulunmaktadır. Oğlunun kabri tamamen bozulmuş durumda olup kabrin etrafında herhangi bir yazıt tespit edilememiştir. Köyde 1700 yıllarında Cem evi olarak kullanılan bina 1800’lü yıllarda camiye çevrilmiştir. Ahşap olup yıkılmaya yüz tutmuş durumda ki bu binanın yenilenmesi için gerekli müracaatlar yapılmışsa da henüz bir cevap alınmamıştır. Cami içerisinde bulunan figürler kök boya sanatı ile yapılmış olup Cem evi olarak kullanılan zamana aittir. Köy camisinin hemen yanında bir kütüphane mevcut olup, köy şecerelerinin tutulduğu kitaplar olduğu fakat köyde görevli cami imamının bu kitapları yaktığı söylenmektedir. Hâlihazırda köye ait herhangi bir yazılı eser mevcut değildir.

edilmektedir. Köylüler tarafından bu iki yatır yeri de her Perşembe ziyaret edilerek mumlar yakılır. Türbenin hemen altında Tekke Tarlası, demekle boş bir alan mevcut olup, eskiden uzaktan yerlerden gelip yorgunluktan terleyen atların terlerinin soğuması için bu alanda dolaştırıldıkları rivayet olunmaktadır. Aktaş köyünde Hidrellez kutlamaları öncesi köyün kurucusu olduğuna inanılan Molla Mustafa Hazretleri ve Garipler Dedesi için kurban kesilmektedir. Ahalinin hazır bulunması ile birlikte kazanlarla pilavlar pişirilir mevlitler okunur ve ardından pilavlar yenilerek, sohbetler edilir. Akabinde türbe ziyaretinde bulunulur. Ziyaret sonrası müzik eşliğinde tef çalınır oynanır. Hidrellez adetleri günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. Halk arasında Molla Mustafa Hazretleri ile ilgili söylenen efsanelere baktığımızda ise bir rivayete göre bir zat hacca gitmeye niyet eder ve şeyh Mustafa Hazretleri'ni ziyarete gelir, Mustafa Efendi bu zata “*Darda kalırsan beni çağır, ben gelirim*” der. Haç farızasını yerine getirirken darda kalan bu zat “*Yetiş Ya şeyh Mustafa Efendi!*” deyince, Molla Mustafa Hazretlerinin kendisine yardım ettiği söylenmektedir. Diğer bir rivayete göre ise Molla Mustafa Efendinin yanında çalışan hizmetkârı askerlik zamanı geldiğinde askere gider. O zamanlar savaş vardır. Molla Mustafa Hazretleri hizmetkârına askerde ne zaman başın daralırsa beni hatırla der ve askere gönderir. Asker, zor duruma düşer ve “*dardayım, yetiş Ya Molla Mustafa Hazretleri*” der. Harmanda tınaz yapan Molla Mustafa Hazretlerinin kullandığı yabanın iki parmağı kopar ve Molla Mustafa Hazretleri kaybolur. Hizmetkârın askerliği bitince, Molla Mustafa Hazretleri ve beraberindeki hizmetkâr köye döner doğru harman yerine giderler. Giderken kopan yabanın, iki parmağını hiçbir alet kullanmadan tamir ederler.

4. İnhisar Türbeleri

İnhisar Türbelerini keşfetmek amacıyla merkeze ve köylerine yapılan saha çalışmasında 5 adet türbe tespit edildi. İnhisar’da Taptuk Emre¹³¹, Tarpak’ta Tarpak Dedesi, Tozman’da Derviş Ahmet son olarak Harmanköy’de Hatip Abdullah ve Abdullah Mihal Gazi Türbesi, Tespit edildi. Bahsi geçen Türbeler aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

4.1. Tarpak Dedesi

Tarpak, İnhisar Merkez’e yaklaşık 5 km mesafededir. Köy içerisinde Tarpak Dedesi veya Tarpak Yatırı ismiyle bilinen hidrellez kutlamaları ve yağmur dualarının yapıldığı bir türbe bulunmaktadır. Mimari olarak değeri olmayan yakın dönemde bir hayırsever tarafından

---

¹³¹ Tapduk Emre Türbesi, İnhisar Merkez sınırları içerisinde bulunmaktadır. Halk tarafından Tapduk Emre’nin mezarı olduğuna inanılan türbede kimin yattığı bilinmemekle birlikte içerisinde mihrap vardır. Ayrıca Türbe yıkılmış ve harap durumda olsa da duvarları günümüze ulaşmış mimari açıdan tarihi kıymete haiz bir yapıdır. Etrafi 24 metre, eni 6 metre olan türbenin içerisinde antik dönemden kalma devşirme parçalarda bulunmaktadır.

yapılan türbede baldaken mimari olarak adlandırdığımız etrafı açık türbe mimarisi uygulanmıştır. Diğer yandan Bilinmeyen nedenlerle türbenin kubbesi ve çevre düzenlemesi henüz yapılmamış inşaat şeklinde tamamlanmayı beklemektedir. Yapının etrafı 16 metre, yüksekliği 2.30 m, eni 4.80 metre olan türbe içerisinde sanduka bulunmamaktadır. Tarpak Dedesi ile alakalı B***i A*****k (1955) ile yapılan 02.07.2021 tarihli görüşmede, burada pilav pişirildiğini baş kısmında yeşil sarığı olduğunu, yağmur duası ve mevlit için yatırı ziyaret ettiklerini belirtmiştir. Yatır üzerine türbeyi yapanın Eskişehir’de Mimar Muammer Ören olduğunu aktarmıştır. Tarpak Dedesi örneğinde olduğu gibi yağmur duası ve çeşitli nedenlerle insanlar dertlerine çare aramak ve Allahın rızasını kazanabilmek adına Allah dostu veya keramet ehli olarak gösterilen yatırlarda, yatan zatları ziyaret ederek burada yapılan dua ve etkinliklerin daha makbul olduğunu ve Allah tarafından kabul edileceğine inanıldığı için yatır, türbe etraflarında dini uygulamalar gelişmiştir¹³².

4.2. Tozman Derviş Ahmet

Tozman İnhisar Merkez’e 15 km mesafededir. Tozman köyünde bulunan Derviş Ahmet esasen bir türbe değil yatırdır. Derviş Ahmet’i anmaya değer kılan husus ise yerel ahalinin anlatımıyla Konya ve Eskişehir Mevlevihaneleri tarafından icazet almış, görevlendirilmiş ve Tozman’da Mevlevihane kurmuştur. Etrafı 16 metre olan Derviş Ahmet Yatırının eni 6 metre olmakla beraber sandukası yoktur. İ***ı D****r (1970) ile 02.01.2021 tarihinde yapılan görüşmede yatırda eskiden sarıklı Mevlevi mezarının olduğunu lakin bunların zaman içerisinde çalındığını aktarmıştır. Arşiv kayıtlarına göre Eskişehir Mevlevihane’sine bağlı olan Tozman Şeyhi Mustafa Efendi köyde Mevlevi dergâhını kuran kişidir¹³³. Tozman Mevlevi Dergâhının Şeyhi Hafız Mustafa Efendinin 1912 yılında vefat etmesi üzerine oğlu Mehmet Efendi Mevlevihane’nin Şeyhi olmuştur¹³⁴. Nitekim bahsi geçen bu bilgiler arşiv kaynaklarından da tespit edilmektedir. Elde edilen verilerden hareketle Derviş Ahmet’in Mevlevihane’ye bağlı bir zat olduğu muhakkaktır. Lakin Mevlevihane’yi kuran kişi Derviş Ahmet değil Şeyh Mustafa Efendidir.

4.3. Harmanköy Hatip Abdullah Türbesi

İnhisar’a 20 km mesafede bulunan Harmanköy İlk Osmanlı Kroniklerinde adı sıkça geçen Harmankaya tekfurı Köse Mihal’in yerleşim alanıdır. İklimi ve tarihsel özelliğiyle

¹³² E. Aday (2018). Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafındaki İnanış ve Uygulamaların Halk Bilimi Açısından İncelenmesi II, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 1(15), s.139.

¹³³ H. H. Adalıoğlu-N. Arslan (2011). *Eskişehir Mevlevihanesi*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Eskişehir, s.67.

¹³⁴ M. Topal (2021). *Osmanlı Döneminde İnhisar*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, s. 67,68.

önemli bir konumda bulunan Harmanköy’de bulunan Hatip Abdullah Dede Türbesi köyün Şadırvan Mahallesi olarak bilinen aşağı mahallesinde tarihi cami ve çeşmenin yanındadır. Türbenin etrafı 19 metre, yüksekliği 3 metre, eni ise 4.75 metredir. Pencere bölümünden duvar kalınlığı 78 cm olan yapı Tromp geçişli kubbeli ve taştan inşa edilmiştir. İçerisinde iki tane sanduka bulunmaktadır. Sandukalardan birisinde Hatip Abdullah diğerinde ise taş çalındığı için kimin yattığı bilinmese de eşi veya kendisine yakın birisi olduğu muhtemeldir. Hatip Abdullah’ın sandukasının uzunluğu 2.43 m, eni 96 cm, yüksekliği 38 cm’dir. Mezar taşının yüksekliği 89 cm, ayak şahidesi’nin yüksekliği ise 70 cm’dir. İkinci sandukanın uzunluğu 2.38 m, eni 86 cm, yüksekliği 37 cm’dir. Mezar taşından hareketle Babasının Hacı Mustafa olduğu anlaşılan Hatip Abdullah 1806-1807 yıllarında vefat etmiştir. Yerel halk ile yapılan 02.07.2021 tarihli görüşmelerde Hatip Abdullah hakkında, F***a B****k (1949) Hatip Dedenin Osmanlı zamanında buraya yerleşen bir imam olduğunu ilk olarak burada balçıklı olarak adlandırılan çeşmeyi yaptırdığını hatta kendilerinin soy isimlerinin de balçık çeşmesinden geldiğini aktarmıştır. M*****a B****k (1969) ise Hatip dedenin burada medresede ders verdiğini talebeler yetiştirdiğini belirtmiştir. A****t B****r (1945) Şadırvan mahallesinde bulunan türbe, cami ve çeşmelerin mermerlik olarak adlandırılan alandan getirilen taşlarla inşa edildiğini ifade etmiştir. Diğer yandan Hatip Abdullah Dede Türbesi ve şahsı hakkında yerel ahali ile yapılan sözlü görüşmelerde Hatip Dede Türbesi etrafında yağmur duası, Hıdrellez kutlaması gibi etkinliklerin yapılmadığını bu tarz etkinliklerin Mihal Gazi Türbesi etrafında gerçekleştiğini de ifade etmişlerdir.

4.4. Harmanköy Abdullah Mihal Gazi Türbesi

Abdullah Mihal Gazi tarafından kurulan Mihaloğulları¹³⁵ Osmanlı Devletinin kuruluş devrinde ve Rumeli’nin fethinde büyük yararlılıklar gösteren akıncı ailesidir¹³⁶. Ailenin atası olan Abdullah Mihal Gazi, Osman Bey zamanında Bizans’a bağlı Harmankaya tekfurı iken zamanla Osman Bey ile dost olup İslamiyet’i kabul ederek uc bölgesinde Osmanlı beyliği için mücadele etmiş tarihi bir şahsiyettir¹³⁷. İnhisar Merkez’e 20 km mesafede bulunan Abdullah Mihal Gazi Türbesi ise Harmanköy Mezarlığı içerisinde yer almaktadır. Türbenin yüksekliği 3 metre, eni 5.20 m, etrafı ise 21.60 metredir. Türbe içerisinde bulunan iki sandukanın da ölçüleri eşit olmakla beraber uzunlukları 2 metre 30 cm, yükseklik 80 cm, eni ise 90 cm’dir. 1956 tarihli

¹³⁵ Abdullah Mihal Gazinin torunu Gazi Mihal tarafından Gölpazarı’da yolcuların ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla 1415 tarihli Taş Han inşa ettirilmiştir: E. Altınsapan-A. Gerengi (2006). Gölpazarı Taş Han (Gazi Mihal Hanı), *Anadolu Sanat*, (17), s. 25.

¹³⁶ F. Yurttaş (2018). *Balkanlarda Bir Uç Ailesi; Mihaloğulları 1300-1600*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, s.22.

¹³⁷ F. Başar (2005). “Mihaloğulları”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.30, s. 24.

bir araştırmada Köse Mihal'in kabri yanında Hk Baba isimli bir zatın mezarının olduğu lakin kim olduğunun bilinmediği araştırma raporunda aktarılmıřtır¹³⁸. Diğer yandan Ayverdi, Mihal Gazi kabri hakkında ona layık olmaktan çok uzak tarihi önemine binaen güzel bir kabir yapılmalıydı, şeklinde görüşlerini belirtmiřtir¹³⁹. Nitekim yerel ahaliden ***n S***n (1964) ile yapılan 02.07.2021 tarihli görüşmede ocukken Mihal Gazi Türbesinin olmadığını sadece bir duvar olduğunu, Feridun Fazıl Tülbentçi'nin 1961 yılında köye gelmesi ile birlikte duvar örüldüğünü, Harmanköy Muhtarı İsmail Balçık'ın 1991-1992 yıllarındaki muhtarlığı zamanında türbenin yapıldığını aktarmıştır. Nitekim türbenin açılışı ile alakalı elimize geçen videokasette mehteranlar eşliğinde türbe açılmış pilavlar pişirilmış ve türbe açılışına dönemin Bilecik valisi Refik Arslan ztrk katılmıştır.

5. Osmaneli Türbeleri

Osmaneli Türbelerini keşfetmek amacıyla merkeze ve köylerine yapılan saha çalışmasında 3 adet türbe tespit edildi. Dere Sokakta konumlanan Bayraklı Dede Türbesi, Paşalar mevki Karaca Ahmet Türbesi ve Ciciler köyü Sarıkız Türbesidir. Osmaneli ahalisi bir türbe daha olduğunu ancak yol yapılırken yıkıldığını aktarmıştır. Tespit edilen türbeler aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

5.1. Karaca Ahmet Türbesi

Karaca Ahmet Türbesi Medetli köyü yakınlarında ki Paşalar mevkiinde eski ve terk edilmiş bir köyde bulunmaktadır. Türbe merkeze yaklaşık 20 km mesafededir. Türbenin etrafı 30.95 metre, yüksekliği 3.35 metre, eni ise 10.35 metredir. Türbe içerisinde 9 sanduka vardır. En büyük sandukanın eni 1.55 metre, yüksekliği 70 cm, boyu ise 3.40 metredir. Diğer sandukalar irili ufaklı olduğu için ölçüleri alınamadı. M****t A*1 (1956) ile yapılan 20.06.2021 tarihli sözlü mülakatta buranın eski bir köy olduğunu ne zaman terk edildiğini bilmediğini ve türbede yatan zatın Karaca Ahmet Dede olduğunu ise dedesinden duyduğunu belirtti. Karaca Ahmet'in bir öküzü ve bir geyiği olduğunu, geyiğini avcılar tarafından vurulduğunu bunun üzerine dedenin “8 olun 9 olmayın” diye ah etikten sonra köyün terk edildiğini anlatmıştır. Diğer yandan Geyik Türk toplumlarında kutsiyeti olan bir hayvandır. Türk mitolojisinde önemli yer edinmiřtir¹⁴⁰. Anadolu'da mevlit kitaplarının arkasında geyik destanı yazılıdır. Destanda okla yaralanan geyik kaybolur ve oracıkta yaralı bir dervişin ortaya

¹³⁸ Gölpazarı Orta Mektep Müdürü Hasan Ertekin ve Ekrem Hakkı Ayverdi 16.12.1956 tarihli mektuplaşmaları, Hasan Ertekin'in Kaymakama Yazdığı Mektup.

¹³⁹ E. H. Ayverdi, **age**, s.152.

¹⁴⁰ B. gel (2010). *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 569,570.

çıktığı anlatılır. Yani derviş geyik donuna¹⁴¹ girmiştir. Ayrıca şamanların bir geyiği olduğu ve geyik ölümüyle şamanında öldüğü bilinir¹⁴². Anadolu'dan geyik inancına bir başka örnek ise geyikli babadır. Geyikli baba Osmanlı kuruluş döneminde gazi derviş tipinin önemli örneklerindendir¹⁴³. Karaca Ahmet Dede de bu bölgedeki geyikli derviş örneğidir. Yine Kütahya türbelerinde de geyik örnekleri mevcuttur. Kütahya'da bulunan Haydar Gazi ve Şun dede Türbesinde bulunan geyik kemikleriyle, hasta olan kişiler sıvazlanır ve tokmaklanır, böylece şifa bulacaklarına inanılır¹⁴⁴. Bilecik bölgesinde diğer türbeler gibi Karaca Ahmet Türbesinde de Hıdırellez kutlamaları ve yağmur duası yapılmıştır. Çocuğu olmayanların türbede adak adayıp pilav pişirdikleri Mehmet Arı tarafından aktarılmıştır. Türbe içindeki diğer sandukalar çocuklarının sandukasıdır. Ayrıca Karaca Ahmet Türbesinin hemen sağ alt yamacında kızının türbesi bulunmaktadır¹⁴⁵.

5.2. Ciciler Köyü Sarıkız Türbesi

Ciciler Köyü Osmaneli merkeze 17 km mesafededir. Köyde bulunan Sarıkız Türbesi özel mülkiyet içerisinde. Türbenin bir tarihçesi olmadığı gibi yapının mimari bir değeri de yoktur. Türbenin ölçüleri ise etrafı 16.80 metre, eni 3 metre ve yüksekliği 2.20 metredir. Türbe içerisinde uzunluğu 245, yüksekliği 50, eni 50 cm olan 1 adet sanduka mevcuttur. Köyden M*****a A**ş (1956) ile yapılan 20.06.2021 tarihli sözlü görüşmede türbenin atalarından kaldığını, Adapazarı'ndan türbeyi ziyarete sık sık geldiğini ve eskiden köy çocuklarını toplayıp Hıdırellezde pilav dağıtıldığını aktarmıştır. Buranın ne zaman türbe olduğunu bilmemekle beraber önceden kerpiçten olduğunu daha sonra devletin ödenek ayırarak yeniden inşa ettiklerini anlatmıştır. Dedesinin bir zamanlar buğdayları türbe içine koyduğunu ve gece sarsıntı olduğunu bundan dolayı korkup buğdayları türbede çıkararak rahatladığını belirtmiştir. Sarıkızı türbenin yanında saçlarını tararken rüyasında görenler altın gibi sarı saçlarının olduğunu anlatırlarmış.

5.3. Bayraklı Dede Türbesi

Bayraklı Dede Türbesi Osmaneli ilçe merkezinde Dere sokaktadır. Yapının Tarihi bilinmemektedir. Türbenin etrafı 20.90 metre, eni 4.75 metre olan türbenin yüksekliği 3.20 metredir. Sanduka uzunluğu 4 metre, eni 105 cm ve yüksekliği 42 cm'dir. Türbenin içerisi ve

---

¹⁴¹ Başta bir Şamanizm inancı olan ve İslamiyet'e giren inanıştır. Dervişlerin istediği zaman bir hayvanın şekline bürünmesi anlamındadır.

¹⁴² Age, s. 108,109.

¹⁴³ A. Y. Ocak (1996). "Geyikli Baba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14, s. 45.

¹⁴⁴ E. Aday (2013). *Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 237.

¹⁴⁵ Türbe yıkıntı haldedir.

sandukanın üzeri Türk bayraklarıyla donatılmıştır. Bayraklı tabirinin başka bir örneği de İznik'teki Abdülvahap Gazi Türbesidir. İznik önlerinde savaştan İslam orduları sancaktarı Abdülvahap Gazi bir hücumla burca tırmanarak bayrağı dikmeyi başarır. Ancak düşman askerlerinden biri başını keser ve surlardan aşağıya atar. Abdülvahap Gazi kesilen başını yerden alarak koltuğunun altına sıkıştırıp savaşmaya devam eder. Savaşarak bir yere kadar gelir ve oracıkta vefat eder. Daha sonra buraya türbesi yapılır¹⁴⁶. Bu gibi savaşçı ve gazi veliler, 13. ve 14. Yüzyıllarda Anadolu'nun Bizans sınırında yaşayan Türkmen boylarının yaptığı savaşlara katılmış ve bundan dolayı halk arasında hatıraları unutulmayan velilerdir¹⁴⁷. Osmaneli Bayraklı Dede Türbesine adak olarak her ziyaretçi bir bayrak getirip bırakırlar. Bayraklı Dede'nin, oğuz Türklerinin İslam'ı kabul etmesiyle Baraklı¹⁴⁸ adını alan bir koldan geldiği düşünülmektedir¹⁴⁹.

6. Pazaryeri Türbeleri

Pazaryeri türbelerini tespit edebilmek amacıyla Pazaryeri merkez ve köylerine yapılan saha çalışmalarında tespit edilen tek türbe Sarıdayı köyünde bulunan Selim Hocaya ait türbedir. Bunun dışında Pazaryeri ve köylerinde birçok derviş, evliya vb yatırlar olsa da hiçbirisi üzerinde bina inşa edilmemiştir¹⁵⁰. Diğer yandan Pazaryerinin eski köylerinden olan Karaköy, Ahmetler, Franlar ve Dereköyde Hıdrellez kutlamaları ve yağmur duası geleneği günümüzde de sürdürülmektedir. Pazaryeri sınırları içerisinde tespit edilen tek türbe olan Selim Hoca Türbesine aşağıda teferruatlı olarak değinilecektir.

6.1. Sarıdayı Köyü Selim Hoca Türbesi

Sarıdayı Köyü Pazaryeri merkeze 12 km mesafededir. Selim Hoca Türbesi Sarıdayı Köyü Camisinin bahçesinde bulunmaktadır. Tarihi bir değeri olmayan türbenin ve Selim Hocanın kim olduğu yapılan saha çalışmaları esnasında tespit edildi. Sarıdayı köyünden Ş*****n K***u (1937) ile yapılan 15.06.2021 tarihli görüşmede türbede yatan kişinin Selim Hoca olduğu, Hocanın Sarıdayı köyünün kurucularından ve ilk imamı olduğunu belirtmiştir. Selim Hocalar, Bulgaristan'dan göç ederek buraya yerleşmiş ve diğer kardeşi,

¹⁴⁶ A. Y. Ocak (2013). *Türk Folklorunda Kesik Baş*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s.28.

¹⁴⁷ A. Y. Ocak, **age**, s.49.

¹⁴⁸ Babai hareketi çevrelerine bağlı olan Barak Baba Kalenderi şeyhi ve bir Türkmen babasıdır. Barak Baba'nın da Baraklı Türklerinden geldiği muhtemeldir: A. Y. Ocak (1992). "Barak Baba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, s. 61.

¹⁴⁹ *1075 Yılından Günümüze Kesintisiz Türk Kenti*, Osmaneli Belediyesi, Bilecik, 2018, s. 78.

¹⁵⁰ Pazaryerinde Meçhul Dede, Dereköyde Dereköy Dedesi, bahsi geçen yatırlardan bazılarıdır: M. C. Çetin-H. Bilgili (2019). *Pazaryeri Osmanlı Nüfus Defterleri ve Kitabeleri*, Tunç Yayıncılık, İstanbul, s. 168,169. Karaköy'de ise dört tane yatır bulunmaktadır. Bu yatırların bulunduğu alanlar Erenler tepesi, Hacı Aliler bayırı, Sünnü bayırı ve Karşak tepesidir. Yatırlarda kimin yattığı bilinmemekle beraber yağmur dualarında buralara çıkılıp dua edilir: S. Bayram (2019). *Tarihi ve Kültürel Özellikleriyle Karaköy*, Gece Kitaplığı, Ankara, s.103.

Sarıdayı köyünü beğenmeyince Bozcaarmut'a yerleşmiştir. Türbeyi hocanın torunlarından İlhan Akay'ın yaptırdığını türbe içerisinde hem Selim Hocanın hem de adını bilmediği bir çocuğun mezarının da olduğunu aktarmıştır. 2019 yılında Pazaryerinde Osmanlı epigrafi üzerine yapılan araştırmalarda Bozcaarmut köyünde tespit edilen bir mezar taşında; “Bozcaarmud ve sarıdayı karyerlerinin iskânına sebep olan Musa Efendi oğlu Muhammed Efendi ruhuna Fatiha sene:1307” yazmaktadır¹⁵¹. Buradan hareketle Musa Efendinin Selim Hocanın babası Muhammed Efendinin ise kardeşi olması muhtemeldir. Türbe içerisinde bulunan sandukanın uzunluğu 1.70 metre, yüksekliği ve eni 80 cm'dir. Türbenin ölçülerine bakıldığında yüksekliği 2 metre 40 cm olan yapının çevresi 18 eni ise 1 metre 40 cm'dir.

7. Söğüt Türbeleri

Söğüt Türbelerinin tespiti ve incelemeleri için Söğüt merkez ve köylerine yapılan saha çalışmalarında merkezde Ertuğrul Gazi Türbesi, Küre'de Dursun Fakih Türbesi, Borcak'ta İsa Sofi Türbesi, Ortaca'da Koç Tacettin Türbesi, Tuzaklı'da Has Mehmet Bey Türbesi, Hamitabat'ta Sancı Dede Türbesi, Dereboyu'nda Süleyman Bey (Salman Dede) Türbesi, Kızılsaray'da Karatekin Türbesi ve Sırhoca köyünde Sırhoca Türbesi tespit edildi. Bahsi geçen türbeler aşağıda teferruatlı olarak değerlendirilmiştir.

7.1. Ertuğrul Gazi Türbesi

Ertuğrul Gazi'nin hayatı hakkında yaşadığı dönemde yazılan eserlerde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır¹⁵². Ertuğrul'a dair bilgilere XV. yüzyıl başında yazılan ilk Osmanlı kroniklerinde tesadüf edilir. Kaynakların genelinde Kayı Boyu'nun¹⁵³ beyi Osman Bey'in babası olduğu ve Sultan Alâeddin tarafından Söğüt'e yerleştirildiği şeklinde bilgiler telaffuz edilir¹⁵⁴. Ertuğrul ve Kayıların bölgeye gelme hadisesi ise I. Alâeddin Keykubat'ın Laskarisler'e karşı gaza faaliyetlerine giriştiği 1222 tarihinde Ertuğrul sultanın ordusuna akıncı olarak katılmış, savaştan sonra Konya'ya dönen Alâeddin, Ertuğrul'a uc bölgesini yani Söğüt'ü kışlak, Domaniç'i yaylak olarak vermiştir¹⁵⁵. İlk Osmanlı kroniklerinde ise Ertuğrul ile alakalı bilgiler incelendiğinde Ertuğrul zamanında cenk olmadığını yaylalarını yayladıklarını, kışlalarını kışladıklarını¹⁵⁶ ve Ertuğrul'un 93 yaşında vefat edip Söğüt'e

¹⁵¹ M. C. Çetin-H. Bilgili, *age*, s.23.

¹⁵² M. H. Yınanç (2017). Ertuğrul Gazi, *Makaleler*, Fahameddin Başar, İlyas Gökhan, Ömer Hakan Özalp (Haz.), Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.407-408.

¹⁵³ F. Sümer (2002). “Kayı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, s.77.

¹⁵⁴ F. Başar (1995). “Eruğtul Gazi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s.314.

¹⁵⁵ H. İnalçık (2015). *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul, s.27.

¹⁵⁶ Aşıkpaşazade, *age*, s. 8.

gömüldüğünü aktarmaktadır¹⁵⁷. Asıl konumuz olan Ertuğrul Gazi Türbesi Söğüt¹⁵⁸ merkezde, her yıl kutlanan Ertuğrul Gazi Şenlik alanının yanında bulunmaktadır. Günümüzdeki türbe Sultan Orhan vakfidir. Türbe inşa edilmeden evvel Osman Gazi'nin yaptırdığı açık bir kabir vardı¹⁵⁹. Türbe mimari olarak duvarları taş-tuğla örgü, altıgen gövdenin bir kubbe ile örtülmesi ve girişi önüne dikdörtgen planlı bir girişin ilavesiyle oluşmuş mütevazı bir yapıdır. İlk şekliyle altıgen olarak inşa edilen türbeye daha sonra farklı dönemlerde ilavelerde yapılmıştır¹⁶⁰. Türbe hakkında seyyahlardan Evliya Çelebi “*Osman beğ olunca babası Ertuğrul’u bu söğüt şehrine gömdü. Yıldırım zamanında Timurlenk bu şehri tahrip etti ki Ertuğrul Türbesi bile o kadar mükellef bir yapı değildir.*” Şeklinde mülahazalarını paylaşmıştır¹⁶¹. Türbenin Orhan Gazi tarafından inşa ettirildikten sonra Çelebi Mehmet, Sultan Ahmed, III. Mustafa¹⁶², Abdülmecid, II. Abdülhamid gibi farklı zamanlarda farklı sultanların ilgisine mazhar olup onarım ve bakımları yapılırsa da¹⁶³ Ertuğrul Gazi Türbesi ve Söğüt özelinde Çelebi Mehmet’in ve II. Abdülhamid’in ilgisini ayrı tutmak gerekir¹⁶⁴. Nitekim Çelebi Mehmet zamanındaki Timur istilasından sonra devlet kurulduğu yer olan Söğüt’e, yaptığı yatırımlar ile ayağa kalkarken II. Abdülhamid de atalarından gördüğü politikanın aynısını uygulayarak Osmanlının kurulduğu Söğüt ve civarını devlet yatırımları ile şenlendirmiştir. Ertuğrul Gazi Türbesine bu dönemde ayrı bir ihtimam gösterilmiştir¹⁶⁵. Türbeye yapılan saha çalışmasında incelemelerde bulunuldu. Ertuğrul Gazi’nin sanduka ölçülerinin yüksekliği 73 cm, eni 80 cm, uzunluğu ise 2 metre 71 cm’dir. Sandukanın sağ ve sol tarafında Kayı Boyu ve Türkiye Cumhuriyeti bayrakları bulunmaktadır. Sandukanın etrafında Osmanlının eskiden topraklarının bulunduğu tüm ülkelerden getirilmiş topraklar vardır. Türbenin kapısı alçak olduğu için hürmeten eğilerek girilmektedir. Ayrıca Osman Gazi’nin Bursa’nın fethinden evvel vefat ettiği için ilk olarak Söğüt’e gömüldüğü bilinir. Türbenin içerisinde Söğüt’e gömüldüğündeki mezar taşı da bulunmaktadır. Diğer yandan

¹⁵⁷ Mevlana Mehmed Neşri, **age**, s. 36.

¹⁵⁸ İ. Şahin (2009). “Söğüt”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 37, s. 389.

¹⁵⁹ E. H. Ayverdi, **age**, s.14.

¹⁶⁰ H. Önkal (2017). *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.39.

¹⁶¹ Evliya Çelebi (2013). *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler*, Hüseyin Nihal Atsız (Haz.), Ötüken Yayınları, İstanbul, s. 263.

¹⁶² Türbe III. Mustafa zamanında yeniden yapılracasına onarım geçirmiştir. Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, c. 2, s.93.

¹⁶³ M. B. Tanman, **age**, s.316.

¹⁶⁴ II. Abdülhamid atası Orhan gibi unvan üzerinde hak iddia ederken politik amaçları vardı. Ertuğrul Gazi Türbesini restore ettirmesi, diktiği iki kitabenin birinde atası Ertuğrul’a diğerinde kendine Gazi diye hitap etmesi tesadüften öte faaliyetlerini İslamiyet temelinde meşrulaştırmak içindi: H. Lowry (2010). *Erken Dönem Osmanlı Devletinin Yapısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, s.43.

¹⁶⁵ H. Demiryürek, **age**, s.8.

türbenin etrafında Savcı Bey ve Halime Hatunun mezar taşı bulunmaktadır¹⁶⁶. Ertuğrul Gazi Türbesinin ölçülerine bakıldığında yüksekliği 5.95 m, olan yapının eni 8.68 m, etrafı ise 25.10 metredir. Tek kubbeli olan yapının ön bölümünde giriş kısmı bulunmaktadır. II. Abdülhamid zamanında etrafı açık olan giriş kısmı daha sonraki restorelerle kapatılmıştır. Türbenin etrafı Osmanlı dönemi resimlerinde tamamen mezarlık durumundayken bugün Osmanlı kuruluşu ile alakalı önemli kişilerin makam kabirleri bulunmaktadır¹⁶⁷. Osmanlı arşiv kayıtlarında türbe ile alakalı Karakeçili aşiretinin Söğüt ve Eskişehir civarlarında bulunanların her sene olduğu gibi bu senede Ertuğrul Gazi'yi ziyaret ederek kurbanlar kesip mevlidi şerif okuttukları şeklinde belgeye tesadüf edilmiştir¹⁶⁸. Bir başka belgede ise Söğütte açılan rüştiye ve iptidaiye mekteplerine Ertuğrul Gazi isminin verileceği yazmaktadır¹⁶⁹. Bu belge o dönemde Ertuğrul Gaziye verilen hürmeti gösterir.

Türbe ile alakalı B****n Ö****n (1977) ile yapılan 29.06.2021 tarihli sözlü görüşmede 12 yıldır Ertuğrul Gazi Türbesi türbedarlığını yaptığını, 800 yıldır Ertuğrul Gazi'yi anma şenliklerinin kutlandığını, eskiden Ertuğrul Bey'in sağlığında toy yapıldığını, göçten dönüştü bu alanda toy düzenlendiğini, öldükten sonrada yine aynı alanda anma etkinliklerinin devam ettiğini ifade etmekle beraber şenliklerde pişirilen şifalı pilavın Ertuğrul Gazi ve şehitlerimizin ruhu için dağıtıldığını aktarmıştır. Ertuğrul Bey'in sağlığında o seneki mahsulünden elde ettiği kazancı Allah'a eda etmek için kurbanlar kestirir ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırmış bu gelenek hala burada Ertuğrul Gazi Vakfı öncülüğünde yapılmaktadır. Şeklinde görüşlerini aktarmıştır.

7.2. Dursun Fakih Türbesi

Karamanlı olan Dursun Fakih, Şeyh Edebalı'nın damadı Osman Gazi'nin bacanağıdır¹⁷⁰. Karacaşehir'in fethinin akabinde halkın Cuma namazı kılmak istemesi üzerine Dursun Fakih, burada hutbe okuyarak aynı zamanda Osmanlı bağımsızlığının da bir sembolü haline gelmiştir¹⁷¹. Dursun Fakih'in üç yerde mezarı bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve gerçek olanı Şeyh Edebalı Türbesi içerisinde. Diğer Karacaşehir'de küçük bir tepe üzerinde bir

¹⁶⁶ H. Bilgili, *age*, s. 78,79.

¹⁶⁷ Eskiden mezarlık olan türbe bahçesinde bugün mezar yerleri kaybolmuş durumdadır. Muhtemeldir ki kuruluş devrinin önemli gazileri, alpleri ve dervişleri öldüklerinde Ertuğrul Gazi'nin yanına gömülse de bugün türbe bahçesinde kimin mezarının olduğunu söylemek oldukça güç ve imkânsızdır.

¹⁶⁸ BOA.HH.İ., 00095/00052/001.

¹⁶⁹ BOA.İ.DH., 01027.

¹⁷⁰ H. Aksoy, "Dursun Fakih", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10, s.7.

¹⁷¹ H. Doğru (1991). *XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 41.

diğeri ise Söğüt'ün Küre köyündedir¹⁷². Araştırmamıza konu olan Dursun Fakih Türbesi Küre köyünde bulunan türbesidir. Dursun Fakih Türbesi Söğüt merkeze 10 km mesafede Söğüt-Bilecik yolu kenarında yüksek bir tepede bulunmaktadır. Türbenin yüksek bir tepede bulunması atalar kültü ile alakalıdır. Nitekim İsa Sofi ve Edebalı Türbesi de yüksek bir tepede bulunmaktadır. Halk arasında buradan göğe daha yakın olduğu ve duaların daha iyi işitileceğine inanıldığından bu tarz türbe ve yatırlar yükseklerle inşa edilmiştir. Söğüt Küre köyü sınırları içerisinde bulunan Dursun Fakih Türbesi, makam türbesidir. Arşiv kayıtları Dursun Fakih'in mezarının Edebalı Türbesi içerisinde olduğunu göstermektedir¹⁷³. 1993-1994 yıllarında yapılan ve tarihi bir değeri bulunmayan Küredeki Dursun Fakih Türbesinin giriş kapısında bir kubbe, orta bölümünde iki, türbe bölümünde ise büyük bir kubbe bulunmaktadır. Türbe içerisinde bulunan sandukanın yüksekliği 60 cm, eni 95 cm, boyu ise 2.40 metredir. Türbenin hazire kısmının bulunduğu alanın mimari yüksekliği 5 metre 50 cm, türbenin giriş kısmının bulunduğu alanın yüksekliği 3 metre 50 cm, eni 10 metre olan türbenin etrafı ise 34 metredir. Küre köyü muhtarı İ*****m G*****n (1968) ile yapılan 28.06.2021 tarihli sözlü mülakatta 1992 yılında Dursun Fakih Koruma ve Tanıtma derneği kurulduğunu, 1992-1993 yıllarında mehter takımı oluşturulduğunu, mehter takımının program ve gösterilerden elde ettiği maddi kazanç ile 1993-1994 yılında türbenin yeniden yapıldığını, yeni türbeden önce kerpiçten bir yapı olduğunu ifade etmiştir. Türbe etrafında kadir gecesinde pilav pişirildiğini, pişirilen bu pilavın 700 yıllık bir gelenek olduğunu ve bunun şifalı pilav olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Bölgede Ertuğrul Gazi Şenliklerinde, Hıdrellez şenliklerinde pilav pişirildiğini özellikle Yörük şenliklerinde 150 tava, Hıdrellezde 74 tava, kadir gecesine ise 33 tava, pilav pişirdiklerini aktaran G*****n, Dursun Fakih türbesine adak adayanların adaklarını burada kestiklerini, mevlit okunduğu şeklinde mülahazalarını paylaşmıştır¹⁷⁴. Küre Dursun Fakih Türbesi ile alakalı Ekrem Hakkı Ayverdi Küre köyünde dik bir tepenin zirvesinde basit ve kiremitle örtülü bir bina olduğunu yukarıya çıkamadığı için fotoğrafın tele objektifle çekildiğini ifade etmiştir¹⁷⁵. Süheyl Ünver'in Söğüt defterlerinde ise türbe ve Dursun Fakih hakkında ressam Hoca Ali Rızanın 70 sene evvel resmini yaptığı tepede metfun olduğunu Söğüt ve Kürey'e türbenin pek yakın olduğunu köylünün Dursun Fakih'i andığını belirtmiştir. 28.05.1967 tarihinde Dursun Fakih mezarını aramak için saha çalışmaları yapan Ünver, ilk olarak Eskişehir'in yakınında bulunan Karacaşehir'de mezarı aradıklarını lakin

¹⁷² H. Aksoy, *age*, s.7.

¹⁷³ İ. Yurdakul & R. Arıkan ve H. Demiryürek (2019). *Age*, s. 25.

¹⁷⁴ Eski Türklerde ölmüş ataları anma ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve adet olarak Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır: A. Gökbel (2021). *Kıpçak Türkleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, s. 222.

¹⁷⁵ E. H. Ayverdi, *age*, s. 13.

mezarı orada bulamadıklarını türbesinin Söğüt ile Küre arasında bir tepede olduğunu öğrendiklerini ve türbeye giderek dua ettiklerini ifade etmiştir. Türbenin durumunun harap olduğunu ifade eden Ünver, Bilecik Valisinin buranın tamiratı için 30 bin lira ayırdığını lakin vali değişince yeni valinin, önceki valinin vaadini yerine getirmedeğini köylüye ancak 99 paket çimento verildiğini köylüye büyük bir yük düştüğünü belirtmiştir. Müstakil bir bina olan Dursun Fakih Türbesinin duvarları kargir, üstü ahşap ve kiremittir. Hoca Ali Rıza'nın 70 sene önce yaptığı resmin aynısını 1932 yılında boyalı olarak yaptığını, türbenin çok yüksek bir tepede olduğunu, cip'in dahi çıkamadığı, bu türbeye çıkabilmek için dönemeçli bir yol yapıldığını ve yolun henüz bitmediğini ifade etmiştir¹⁷⁶. Söğüt Defterinde Dursun Fakih ve türbesi hakkındaki malumatlar değerlendirildiğinde Şeyh Edebalı'nın damadı Osman Bey'in bacanağı ve Osmanlıların ilk kadısı olan Dursun Fakih'in Türbesini Küre köyünden Araplar sülalesinden bir kız, hasta iken vasiyette bulunmuş; *“öldüğümde çeyizimin satılıp ortaya türbe yapılmasını istiyorum”* demiş. Bunun üzerine Fatma isimli kız ölünce çeyizleri satılarak, dediği yere türbe yapılmıştır. Ünver'in araştırmayı yaptığı dönemde türbede iki mezar bulunmakta birinin Dursun Fakih'e, diğerinin ise kime ait olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. Türbe yapılmadan evvel buradaki mezarların yatır şeklinde olduğu, türbenin diğer adının Fatmacık Türbesi olduğu aktarmıştır. Bahsi geçen tarihlerde türbe etrafında Hıdrellez kutlamaları yapıldığı bulgur, tavuk, horoz, koyun, keçi hayır sahiplerinden toplanarak etli pilav yapıldığı, türbe etrafında yapılan bu törenleri ise Araplar sülalesinin organize ettiği şeklinde bilgilerini paylaşmışlardır¹⁷⁷.

7.3. İsa Sofi Türbesi

İsa Sofi Türbesi Söğüt Merkeze 10 km mesafede bulunmaktadır. Borcak Köyü hem antik dönemde hem de Osmanlı kuruluş zamanında aktif olarak kullanılmış eski bir köydür. Nitekim Osmanlı vakıf kayıtlarında köyün diğer adının ise Gökçeviran olarak geçtiği görünmektedir¹⁷⁸. Nitekim türbenin aşağı yamaçlarında sayısı oldukça fazla olan antik dönemden kalma taş parçaları bahsi geçen Gökçeviran ile alakalı olabilir. Halk arasında İsa Bey, Ese Dede, İsa Sofi gibi adlarla anılan, köye hâkim bir tepede bulunan İsa Sofi'nin Türbesi, kitabesi olmadığından ne zaman ve kim tarafından yapıldığı bilinmese de 14. yüzyılda yapılmış bir yapı olduğu muhtemeldir. Moloz taştan yapılan kare plan üzerine oturtulan türbenin duvarları yer yer ağaç hatıllarla takviye edilmiştir. Türbenin üzerini örten

¹⁷⁶ S. Ünver, *Söğüt Defterleri*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, SUHEYLUNVER780, s.18.

¹⁷⁷ S. Ünver, *Söğüt Defterleri*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, SUHEYLUNVER780, s.20.

¹⁷⁸ Turğut, *age*, s. 231.

kubbe sekizgen kasnaklı ve tuğlalıdır¹⁷⁹. Türbenin girişinde 2 basamaklık yükseklik bulunmaktadır. Bu zeminden yükseklik türbenin altında mezar odası olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. İsa Sofi ile alakalı Hurufat kayıtlarındaki bilgilerden hareketle Borcak köyünde İsa Dede vakfının olduğu¹⁸⁰ anlaşılacakla beraber vakıf, Osman Bey dönemine aittir¹⁸¹. İsa Sofi Vakfı, Osman Bey ve Murat Hüdavendigâr tarafından muaf ve müsellemler tutulmuş akabinde oğulları Sofi Hasan oğlu Davud ve kardeşi Sevindik muaf ve müsellemler tutulmuşlardır. Bahsi geçen bu vakfın arazisi namaz yerinden doğancı deresine ve sivrice tepeye kadardır¹⁸². Namaz yeri olarak adlandırılan alan muhtemelen türbenin olduğu köye hâkim tepedir. Nitekim türbeden sivrice tepe olarak adlandırılan alan görünmekle beraber Borcak köylüleri halen bu alanları aynı isimle anımsamaktadır. Diğer yandan türbeye, araştırmacıların ilgisi geçmişten beri sürmektedir. Süheyl Ünver'in Söğüt Defterlerindeki notlarında Ressam Hoca Ali Rıza Bey tarafından, türbenin 75 yıl evvel ziyaret edildiğini ve türbenin resimlerini çizdiğini ifade etmiştir. Defterdeki bilgilerden hareketle Asar Köyü, Çaltı Köyü, Karabayır mevkiinde bulunan Niktea köyünü İsa Bey'in aldığını ve Ertuğrul yanında savaflara katılan bir çoban olduğu not düşülmüştür¹⁸³. Türbenin tarihsel önemine dikkat çeken bir diğer araştırmacı ise Ekrem Hakkı Ayverdi olmuştur. Ayverdi, Söğütlü tarih öğretmeni ve 1950'li yıllarda Gölpazarı Orta Mektep Müdürlüğü yapan Hasan Ertekin Bey'den yardım alarak Borcak köyünde bulunan İsa Sofi Türbesi ile alakalı malumat edinmiştir. Hasan Ertekin'in köye yaptığı saha çalışmasında Sultan III. Mustafa'nın tuğrasını taşıyan 26 Zilhicce 1185 tarihli; Söğüt'e tabi Gökçeviran karyesinde Sofi İsa Mezra'ı şeklinde bir berat bulunduğunu ve mevzu bahis beratın halen Borcak köyünde olduğunu ifade etmiştir¹⁸⁴. Mevzu bahis berat halen köylülerin hatırında olup çalındığını iddia etmektedirler. İsa Sofi Türbesinin bu denli araştırmaya muhtaç kılan tarihsel kimliği olduğu kadar geçtiğimiz yıllarda türbenin tadilatı esnasında sıvalarının altından ortaya çıkan Orta Asya Türk kültürünü temsil eden desenlerdir¹⁸⁵. Bahsi geçen bu desenlerle¹⁸⁶ alakalı Bilecik Şeyh Edebali

¹⁷⁹ Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, c. 2, s.99-100.

¹⁸⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü, 20070925211425/VGM/defter/01128/00028.

¹⁸¹ Turğut, **age**, s.64.

¹⁸² Turğut, **age**, s.117.

¹⁸³ S. Ünver, *Söğüt Defterleri*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, SUHEYLUNVER780, s. 23.

¹⁸⁴ Bilecik Gölpazarı Orta Mektep Müdürü Hasan Ertekin ve Ekrem Hakkı Ayverdi Mektuplaşması.

¹⁸⁵ Söğütte Uyuyan Tarih adlı 2004 yılında yayınlanan çalışmadaki fotoğraflardan hareketle İsa Sofi Türbesinin sıva altında bulunan desenler ortaya çıkmadan evvel sıva üzerinde ayetler, papatya figürleri ve orijinal sıvanın kök boya ile yapılmasından dolayı rutubet kaynaklı beyaz duvarın altında kırmızı bulutlanma gözlemlenmiştir: T. Dağlı (2004). *Söğütte Uyuyan Tarih*, Eskişehir Türk Müziği Derneği Yayınları, Eskişehir, s.74.

¹⁸⁶ Eski Türkler, mezarları üzerine bina inşa ederek ve bu mezarlarda yatan kişinin kahramanlıklarını, iç duvarlara çizerek nesillere aktarmışlardır. Göktürklerin uyguladığı bu yöntem İslam dönemindeki türbelere de yansımıştır. Türk-Budist sanatının tesiri altında gelişen Stupalar, Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte Türk türbe sanatının temelini atmıştır: A. Taşağıl, **age**, s. 218. Orta Asya temelli çizimlerde İslam öncesi dönemi

Üniversitesinden dönemin coğrafya bölüm başkanı Prof. Dr. Nurfeddin Kahraman, tarih bölümünden Doç. Dr. Refik Arıkan ve talebeleri olan Mehmet Can Çetin'in 2019 tarihinde yayınladığı makale bulunmaktadır¹⁸⁷. Makalede teferruatlı olarak desenler ile alakalı açıklamalar yapıldığından burada desenlerden ziyade dönemin sosyo-kültürel alt yapısı ve dini inanışları, dini kavrayışları ile alakalı görüşler ifade edilecektir. Türbe Borcak köylülerinin sosyal yaşamında önemli bir yere sahiptir. 1980'li yıllara kadar Hıdrellez kutlamaları, yağmur duası ve şifalı pilavın pişirilip yenildiği yerdir. Çocuğu olmayanlar ve hastalar, dertlerine burada çare aramışlardır. Dua edilirken geyik kemiklerinin mezar üstüne konulması, sandukanın içerisine el sokulması ve buradan koparılabilen bir bitki parçasının duanın kabulü anlamına geleceğine dair inançlar bulunmaktadır. Diğer inançlar ise İsa Sofinin gece kalkıp abdest aldığına inandıkları için türbe içerisine ibrikle su bırakma, türbede mum yakma, türbe bahçesindeki ağaçlara bez bağlama gibi inanç, adet ve gelenekler türbe etrafında gerçekleşse de günümüzde bu gelenekler kaybolmuş köyden kente göç ve son dönemde türbenin turizm anlamında popülaritesinin artması da köylülerin bu tarz yaklaşımlarını türbe etrafından uzaklaştırmıştır¹⁸⁸. İsa Sofi Türbesindeki çizimleri ve onun kimliğini ve yaşadığı çevreyi daha iyi anlayabilmemiz için 14. yüzyıl Anadolu'sunu etraflıca kavramak gerekir. Nitekim bu tarihlerde Bizans ucunda bulunan konargöçer toplulukların Osmanlı kuruluşunda etkisi mühimdir. Kumral Abdal, Geyikli Baba, Edebali, Abdal Musa, Abdal Murad, Abdal Mehmed ve Postınpuş Baba gibi dervişler, Osman Bey ve Orhan Bey etrafındaydılar¹⁸⁹. Abdalan-ı Rum olarak adlandırılan Kalenderi Şeyh ve Dervişler henüz yeni oluşmakta olan

---

temsil eden motif ve semboller yer alırken, İslami dönem ağırlıklı çizimlerde ve özellikle 17. yüzyıl sonrası türbe çizimlerinde ise Kâbe tasvirleri yanı sıra Hülefa-yi Raşidin ve Hz. Muhammed'in ismi de kullanılmıştır.

¹⁸⁷ Bahsi geçen makalenin bilim dünyasında yankı uyandırması üzerine Bilecik Valiliği ve Bilecik İl Kültür Turizm Müdürlüğü bünyesinde türbe içerisinden ortaya çıkan desenlerin tarihlendirilmesi için Karbon 14 testi yaptırılmıştır. Çıkan test sonuçları yakın bir zamanda yayınlanacağını umduğumuzdan rapordaki bilgileri teferruatlı olarak paylaşmayı etik bulmuyoruz. Rapordaki sonuçlara göre türbenin mimari olarak 14 yüzyıl lakın desenlerin 1800'li yıllardan kaldığı düşünülmektedir. Karbon 14 yöntemi hassas bir yöntemdir. Türbeyi ilk olarak 2018 yılında ziyaret ettiğimizde üstünde büyük bir delik bulunmaktaydı dolayısıyla bu delik 1.5-2 yıl kadar kapatılmadı. Uzun zaman sonra türbeye kimsenin müdahalesinin bulunmaması üzerine Türbedeki desenlerin yok olacağı endişesi ile Borcak Muhtarı Osman Çırak tarafından kapatıldı. Nitekim bu sürede türbe içerisinden bulunan desenlerin yağmur, kar ve güneş ışığı gibi olaylar ile teması uzunca bir dönem gerçekleşti. Karbon 14 yönteminde elde edilen veri ve bulgularda doğru tespit için hava temasının olmaması gerektiğini biliyoruz. Nitekim rapordaki verilerde sıvaların tarihlendirilmesi üç ana bölümde ayrılarak %36.5, %40.9 ve %18.0 şeklinde üç farklı döneme tarihlendirilmiştir. İlk iki dönem arasındaki yakın tarihlendirme ve türbenin II. Abdülhamid zamanında da Hoca Ali Rıza tarafından ziyaret edilerek içinin ve dışının çizimlerinin yapıldığı o tarihlerde de bu desenlerin olmadığı son olarak tüm bu veriler göz önüne alındığında Karbon 14 yönteminin verdiği sonuçların gerçeği ifade ettiğini söylemek oldukça zordur. Nitekim türbe içerisinden bulunan desen ve çizimler gerek Orta Asya gerekse dünyanın farklı bölgelerinde bulunan eski Türk-Şaman çizimlerinin neredeyse birebir aynıdır: M. Hoppal (2018). *Şamanlar ve Semboller Kaya Resmi ve Gösterge Bilim*, Fatih Sel (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.22.

¹⁸⁸ N. Kahraman&R. Arıkan ve M. C. Çetin (2019). İsa Sofi Türbesi: Tezyinatı Ve Türklerin İslamlaşma Süreci Açısından Değerlendirilmesi, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 41, s.132,133.

¹⁸⁹ A. Y. Ocak (2016). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler XV-XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, İstanbul, s.123.

devletin çatısı altında toplanmışlardır. Osmanlılar bu zümrelerle gaza, cihat ve ganimet şeklinde hareket etse de onları başıboş bırakmıyordu. Nitekim Orhan Gazi'nin Rum abdallarını zaman zaman teftiş ettirdiğini istenmeyen bir durum olduğunda beylik arazisi dışına çıkardıkları bilinmektedir. Zira Abdal Musa'nın Bursa'daki zaviyesini terk edip önce Denizli oradan da Elmalı'ya yerleşmesi, bu durum ile alakalı olması ihtimaller dâhilindedir¹⁹⁰. Dönemin kırsal bölgede yaşayan Şeyh ve Dervişleri İslamiyet'i yeni kabul etmiş eski dini inançlarının etkisinde olan kişilerden oluşmaktaydı. Zira kaynaklardaki Barak Baba tasviri onun Sünni bir Müslüman'dan ziyade Heterodox bir Müslüman olduğunu göstermektedir¹⁹¹. Nitekim henüz Sünni Müslümanlığı benimsememiş olan bu göçebe Türk toplulukları belirli bir dönem Tengrici kalmış olma ihtimalleri de vardır¹⁹². Nitekim eski Türklerin mezarlarında bulunan koyun, sığır, geyik ve at iskeletlerinin¹⁹³ bir farklı örneği ise Bilecik Orhan Gazi İmaretini etrafında yapılan kazılarda görülmüştür. Buradaki mezarlarda keçi ve şişe ile gömülmüş insan iskeletine tesadüf edilmiştir. Dolayısıyla bu mezar Heterodox etkiye sahip bir mezar olduğu gibi imaretin etrafında bulunan dini gurubunda Heterodox olduğunu göstermesi bakımından önemlidir¹⁹⁴. Türbenin içerisinde bulunan çizimlerde en sık tesadüf edilenlerden biri hayat ağacıdır. Ağaç şamanlığın belirgin sembolüdür. Çünkü alttaki kökleriyle yer altının karanlık dünyasını, gövdesi ile insanların yaşadığı orta dünyayı ve dalları ile de doğüstü varlıkların dünyasını birbirine bağlardı¹⁹⁵. Mezar üzerine resim yapma geleneği eski Türklerde de yaygın bir gelenek olması ve yapılan resimlerde ölünün hayatını ve yaptığı savaşları temsil etmesi İsa Sofi Türbesi içerisinde bulunan çizimlerinde bu minvalde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır¹⁹⁶.

¹⁹⁰ A. Y. Ocak (2016). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik Kalenderiler XIV-XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, İstanbul, s.178-180.

¹⁹¹ Barak baba yüz kadar dervişiyle şehre inmişlerdi. Kendisi dâhil olmak üzere dervişler saçları ve kaşları kazık bir şekilde bıyıkları uzun her iki tarafında öküz boynuzuna benzeyen boynuzlar keçe külahlar ve kına ile boyanmış aşktan yapılmış kolyeler takmışlardı. Omuzlarında küçük ziller vardı. Ayrıca bellerinde tahtadan kılıçları da vardı. Barak baba ve dervişleri defler ve ziller çalarak raks ediyorlardı. Bu esnada çıkardıkları sesler ürkütücüydü. Barak babanın çıkardığı hayvan sesleri çılgın ve coşkulu hareketleri onu tam bir şamana benzetiyordu: A. Y. Ocak (2011). *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlardaki Destanı Öncüsü (XIII. Yüz Yıl)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s.73.

¹⁹² S. Divitçioğlu (1996). *Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu*, Eren Yayıncılık, İstanbul.

¹⁹³ B. Ögel (2014). *İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına göre*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 218.

¹⁹⁴ A. Deveci&E. Altınsapan (2016). Bilecik Orhan Gazi İmaretini Kazısında Bulunan Dağ Keçisi Gömütlü Bir Mezar, *Asos Journal*, 27, s. 4,8.

¹⁹⁵ M. Hoppal (2019). *Avrasya'da Şamanlar*, Bülent Bayram, H. Şevket Çağatay Çapraz (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 262.

¹⁹⁶ A. İnan (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 177,178.

7.4. Ortaca Köyü Koç Tacettin Türbesi

Ortaca köyü Söğüt merkeze 30 km mesafededir. Vakıf kayıtlarında Ortacık ve Otacılar¹⁹⁷ ismi ile de bilinen Ortaca köyünde 11 neferlik nüfus bulunmaktadır¹⁹⁸. Arşiv belgelerinde köyün bir diğer isminin ise Rum Beyler karyesi olduğu gözükmektedir. Köyde bulunan Takiyüddin Diğer adıyla Yiğit Dede Vakfı¹⁹⁹ ile bağlantılı olarak yapımı 14. yüzyıla tarihlendirilen kubbesi çatı ile örtülü sekizgen kasağa oturtulmuş olan türbe bulunmaktadır²⁰⁰. Türbenin duvarları ve etrafı antik malzemeler²⁰¹ ile çevrili olup mimari açıdan İsa Sofi Türbesinin benzeridir. Türbenin içerisinde sekiz adet tromplu geçiş bulunmakla beraber beş sanduka vardır. Defineciler tarafından etrafı oyulan sandukalarda Takiyyüddin Nam-ı Diğer Yiğit Dede ve Dede ile bağlantılı kişilerin yattığı muhtemeldir. Türbeye gelen ziyaretçilerin namaz kılabilmesi için içerisinde mihrap bulunmaktadır. Sandukaların ölçülerine bakıldığında ise devşirme taşlı büyük sandukanın yüksekliği 47 cm, uzunluğu 2.35metre, eni ise 66 cm'dir. Devşirme taşlı ufak sandukanın yüksekliği 55 cm, uzunluğu 1.75 metre, eni ise 90 cm'dir. Üçüncü sandukanın yüksekliği 49 cm, uzunluğu 1.42 metre, eni 50 cm'dir. Dördüncü sandukanın yüksekliği 45 cm, uzunluğu 1.60 metre, eni 62 cm'dir. Beşinci sandukanın uzunluğu 1.22 metre, yüksekliği 45 cm, eni 49 cm'dir. Türbenin duvar kalınlığı 1 metre olup zeminden yüksekliği 4 metre, eni 7.30 metre, etrafı ise 29.53 metredir. Ortaca köy ahalisinden V*****1 Ç*****n ile (1952) yapılan 29.06.2021 tarihli sözlü görüşmede adının Koç Tacettin olduğunu türbede kendisi hanımı ve çocuklarının yattığını eskiden türbeye bakan türbedarlar olduğunu şimdilerde türbenin bakımsız kaldığını belirtmiştir. Köyde Hıdrellez kutlamaları ve yağmur dualarının yapıldığını aktaran Çalışkan, burada Yağmurlu mevkiinde mezarlar var oradaki yatırlar ve Selim Dede yatırımın buradaki Koç Tacettin ile irtibat halinde olduğunu ifade etmiştir. Bir gece köyde Ahmet Ağa isimli birisine gelip ota ihtiyacı olduğunu söylemiş Ahmet Ağa da otluk orada istediğin kadar alabilirsin demiş. Ardından Ahmet Ağa otlukta hiç ot kalmadığını görünce yol üzerinde dökülen otların peşine düşerek iz sürmüş ve Yağmurlu mevkiine ulaşmış o mevkide geyikler görmüş ve ona; sen bu geyiğe bin hiç konuşma bir şey görürsen de alma deyip Ahmet Ağayı

¹⁹⁷ Hastalıkları otlardan ilaç yaparak tedavi eden kimselere otacı veya otçu denir: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, Kubbealtı Lügatı, [Erişim Tarihi: 10/10/2021, <http://lugatim.com/s/otac%C4%B1>].

¹⁹⁸ V. Turğut, *age*, s. 220.

¹⁹⁹ BEO., 003822/286639/001.

²⁰⁰ E. Altınsapan (1997), *Orta Çağda Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (11-15 Yüzyıllar Mimarisi)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, s.98.

²⁰¹ Orta ve geç Bizans dönemlerinde yeni yapı malzemeleri üretilmeye devam etse de Yıkılan eserlerin parçaları yani tuğla ve taş gibi öğeler yeni inşaatlarda yeniden kullanıldı: R. Ousterhout (2016). *Bizans'ın Yapı Ustaları*, Fügen Yavuz (Çev.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.154.

bindirmişler Ahmet Ağa söz dinlemeyip yolda gördüğü bir şeyi almaya kalkınca Geyik²⁰² altından kaybolmuş ve çok uzun sürede zor zahmet evine geri dönebilmiş. Diğer bir hadise ise eskiden Koç Tacettin Türbesine davul çalarak ilahi söyleyerek gidenler olduğunu, türbenin türbedarlığını yapanların yemeklerinin hiç bitmediğini, o sebeple türbede yatan zatın bereketli bir insan olduğunu aktarmıştır. Diğer yandan halk ağzıyla Koç Tacettin arşiv belgelerindeki adıyla Takiyüddin Nam-ı Diğer Yiğit Dedenin Osmanlı kuruluş döneminde yaşamış bir derviş olduğu muhtemeldir. Nitekim dedenin halk arasında Koç lakabı ile anılması Koç²⁰³ adının ve sembolünün Türk kültüründe önemli bir yeri olması onun kimliği hakkında yorum yapabilmemize de olanak sağlamaktadır. Ortaçağ Anadolu'sunda konar-göçer Türkler yeni kabul ettikleri İslam'a içtenlikle bağlanmışlardır. Bu dinin Anadolu topraklarındaki öncüleri baba, dede, abdal unvanı ile bilinen savaşçı Türkmen şeyhleri ve dervişleriydi²⁰⁴. Adı geçen bu unsurlar yerleştikleri köylere isimlerini vererek dağ başlarında zaviye açmış, orada bağ, bahçe işleriyle meşgul olmuş, Türk akınlarının ilerlediği zamanlarda bu zaviyeler bir karakol noktası veya karargâh olarak kullanılmıştır²⁰⁵. Halk arasında Koç Tacettin'in anlatıldığı hadiselerde Geyik ile alakalı hatıralara tesadüf edilmiştir. Bilindiği üzere geyikte koç gibi Türk kültürü içerisinde bir kült ve sembol haline gelmiştir. Nitekim geyik kültü Horasan'dan Anadolu'ya kadar uzanmış Barak Baba, Sarı Saltuk, Geyikli Baba ve Hacı Bektaş'ın menakıpnamelerinde sıkça kullanılmıştır²⁰⁶. Bir başka rivayette Bursa civarında yaşayan Geyikli Baba'nın ve dervişlerinin geyiklere binerek Bursa'nın fethine katıldığı yönündedir²⁰⁷. Özellikle Türklerde don değiştirme olarak adlandırılan inançta dervişlerin geyik donuna yani şekline girdiği rivayetleri vardır. Tasavvufi kişilerin yani Derviş, Şeyh, Baba ve Abdal olarak adlandırılan bu zümrenin yaşamı içerisinde geyiklerin yeri önemlidir. Bu sebeptendir ki geyik boynuzları türbelerinde halen bulunmaktadır²⁰⁸.

---

²⁰² Geyik boynuzu kuzey kuşağı halklarında kutsal hayvandır. Ayrıca kutsal Şaman elbisesinde önemli bir motiftir. Diğer yandan Charles Texier, İnönü'de başlarında boynuz taşıyan kadınlar gördüğünü bu kadınların tarlaya çalışmaya gittiklerini ve Hristiyan tebaaya tabi olduklarını aktarmıştır: K. Emiroğlu (2017). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, İşbankası Yayınları, İstanbul, s.14,15.

²⁰³ Anadolu ve orta Asya Türk mezar geleneğinde koç başı kullanımı yaygındır. Konunun araştırmacılarından olan Mustafa Aksoy'un eserinde de farklı alanlarda yaptığı araştırmalarda koç figürünün kullanıldığı mezarlar mevcuttur: M. Aksoy (2014). *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, s.355,359.

²⁰⁴ A. Y. Ocak (2014). Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci/Kolonizatör Derviş Dede Garkın ve Emirci Sultan Vefaiyye ve Yeseviyye Gerçeği, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 26.

²⁰⁵ Ö. L. Barkan, Kolonizatör Türk Dervişleri, Hamle Yayınları, İstanbul, s. 15,16.

²⁰⁶ V.Turgut (2020). Ahu ve Derviş: XIII. Yüzyıl Tasavvuf Dünyası Üzerine Bazı Yeni Bulgular, *Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, s. 15.

²⁰⁷ Ü. Y. Yeşildal (2015). *Anadolu Sahası Türk Folklorunda Geyik*, Kömen Yayınları, İstanbul, s. 29.

²⁰⁸ V. Turgut, *age*, s.16.

7.5. Tuzaklı Köyü Has Mehmet Bey Türbesi

Tuzaklı köyü Söğüt merkeze yaklaşık 20 km mesafededir. Köyün girişinde hâkim bir tepe üzerinde yer alan Has Mehmet Bey Türbesi mimari olarak yeni bir yapıdır. Bahsi geçen bu alan ile alakalı M*****t E*****ç (1960) ile yapılan 28.06.2021 tarihli sözlü görüşmede Tuzaklı köyünde bulunan iki mezarlı bir yatır iken burada mezarda yatan zatlar bir kadının rüyasına giriyor. Bu rüyayı Tuzaklı köyünden Mustafa Ayyıldız'a anlatması üzerine Mustafa Ayyıldız köye türbeyi yaptırıyor. Köyden A*i Ö*****n (1930) ile yapılan 28.06.2021 tarihli mülakatta kendisini bildi bileli orada yatır olduğunu, çocukken bu yatır alanını dede olarak adlandırdıklarını ve etrafında yağmur duası, Hıdrellez gibi kutlamalar yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca mezarda yatanların Ertuğrul Gazinin talebeleri olduğunu ifade etmiştir. Osmanlı kayıtlarında Bilecik ili Gölpazarı ilçesine bağlı gözüken Tuzaklı köyünde Ahmed Fakih ve Davud Fakih vakıfları görünmektedir²⁰⁹. Bahsi geçen bu vakıf kayıtları köyün Osmanlı kuruluşunun ilk yıllarında ele geçirilen ve Osmanlı kuruluş devri hatıralarını barındıran bir yerleşim yeri olması hatta köyde bulunan türbenin de bu vakıflar ile bağlantılı olacağı da ihtimaller dâhilindedir. Tuzaklı köyünde Has Mehmet Bey türbesine yaptığımız saha çalışmasında türbe içerisinde iki sanduka olduğu sandukalardan birinin Has Mehmet Bey'e diğerinin ise Şehit Cafer bin Hattab'a ait olduğu sanduka başlarında yazmaktadır. İki sandukanın da ölçüleri aynı olup uzunlukları 1.50 m, yükseklikleri 1 metre, enleri ise 55 cm'dir. Türbenin etrafı 17.76 m, yüksekliği 3.53 m, eni 6 metre olan yapı tek kubbelidir.

7.6. Hamitabat Köyü Sancı Dede Türbesi

Hamitabat köyü Söğüt merkeze 18 km mesafededir. Köyde bulunan Sancı Dede Türbesi köyün girişinde tarlaların ortasında etrafı ağaçlarla çevrili bir alanda bulunur. Eskiden yatır alanı olan bu mekân yakın dönemde köylüler tarafından üzerine bina inşa edilerek türbe haline getirilmiştir. Mimari olarak değeri bulunmayan türbe üstü kiremitle örtülü bir yapı olup içerisinde sanduka bulunmaktadır. Sandukanın eni 90 cm, yüksekliği 1.30 m, uzunluğu ise 2.10 metredir. Sancı Dede Türbesi'nin eni 4.87 m, etrafı 17.81 m, yüksekliği ise 2.60 metredir. Hamitabat köyü muhtarı İ*****m M****n (1965) ve M*****t K*****n (1959) ile yapılan 28.06.2021 tarihli görüşmede Sancı Dede ve Türbesi hakkında Sancı, Sancaktar veya Sancar Dede olarak bildiklerini, dedelerinin hayvanları karın ağrısı çektiği zaman türbe etrafında hayvanlarını dolaştırdıklarında hayvanların ağrısının geçtiğini söylemişlerdir. Türbede kimin yattığını net olarak bilmediklerini ifade etseler de 1970'li yıllara kadar türbe olmadığını, yatırların etrafında yoğun bir taş öbekleri olduğunu, taş öbeklerinin orta kısmına

²⁰⁹ V. Turğut, *age*, s.133.

mum yaktıklarını ve para atıldığını ifade etmişlerdir. 1980’li yıllarda türbe yapıldığını, türbede yatan zatın abdest alması için su konulduğunu belirtmişlerdir. Türbe etrafında bulunan ağaçlardan herhangi bir şey alındığında yatırda yatan zatın aileye zarar verdiğini aktarmışlardır. Diğer yandan köylülerin türbe etrafında yağmur duası ve Hıdrellez kutlamaları yaptıklarını pilav dağıtıldığını günümüzde de Cuma günü toplanıp Yasin ve Kuran-ı Kerim okunduğu şeklinde bilgilerini paylaşmışlardır. Diğer yandan Sancı Dede Türbesindeki ritüeller Osmanlı kroniklerindeki “*Aydoğdu mezarında*²¹⁰ *at sancılansa getirirler mezarın etrafında üç kez dolandırırılar ve şifa bulur*” Bilgisini akıllara getirmektedir²¹¹. Nitekim 14. yüzyılda Osmanlılarda ve diğerlerinde insan kurban etme, mumyalama, büyü gibi uygulamaların varlığına ilişkin kanıtlar bulunmaktadır²¹². İlk Osmanlı kroniklerinde ve kuruluş devri ile alakalı bulgu ve veriler incelendiğinde İlk Osmanlılarda Orta Asya Türk kültür ve inanç sisteminin etkin bir şekilde varlığını sürdürdüğü muhtemeldir. Hamitabat eski adıyla Geçitlide bulunan Sancı Dede Türbesi de İlk Osmanlıların yerleştikleri ve izlerini bıraktıkları alan olması bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

7.7. Dereboyu Köyü Şeyh Süleyman (Salman Dede) Türbesi

Söğüt-Bozüyük yolu üzerinde bulunan Zeyve adı ile de bilinen Dereboyu köyü Söğüt merkeze 4 km mesafededir. Şeyh Süleyman (Salman Dede) Türbesi köyün aşağısında bulunur. Arşiv kayıtlarında Söğüt’e bağlı İncepelid mezrasında Şeyh Süleyman’a ait bir çiftlik yeri Osman Bey ve Orhan Bey’den vakıf olduğu görülür²¹³. Dolayısıyla kuruluş devrinde yaşamış bir şahsiyet olduğu mümkündür. Etrafında sayıca fazla antik dönemden kalma taş parçaları bulunan Şeyh Süleyman Türbesi tarihi bir değere sahip değildir. Çatısı kiremitle örtülü yapının ahşaptan taşıyıcı ayakları vardır. Girişinde avlu bulunan türbenin etrafı 21 metre 66 cm, eni 5 metre 55 cm, yüksekliği ise 3 metre 70 cm’dir. Sandukanın ise yüksekliği 110 cm, boyu 2.36 m, eni 82 cm’dir. Türbe içerisinde Şeyh Süleyman’ın abdest alması için testi ile su bırakılmaktadır. Diğer yandan Dereboyu köyü sakinlerinden Orhan Kocaoğlu (1979) ile yapılan 28.06.2021 tarihli görüşmede Dereboyu köyü ve türbe hakkında eski yollarında kesişme noktasında olduğunu bu yolların sofular-dervişler yolu, İpek yolu, Göç yolu gibi yollardan oluştuğunu ifade etmiştir. Türbeye abdest alınması için ibrik ile su

²¹⁰ Osman Gazi’nin Kardeşi Gündüzbey’in oğlu Aydoğdu Bey’in Türbesi 1970 yılında Mimar Bayram Bilir tarafından yenilenmiştir. Türbe Yenişehir Koyunhisar köyünde bulunmaktadır: A. S. Çakar-U. Çakar (2015). Osman Gazinin Kurduğu Yenişehir’de Kuruluş Dönemi Eserleri, Abdulhalik Bakır, Ahmet Altungök, Bülent Yılmaz (Ed.), *Mervden Söğüte Türk Tarihi, Kültür ve Medeniyeti Uluslar Arası Sempozyumu*, Bilecik, s.427-443.

²¹¹ Oruç Bey, *age*, s.15.

²¹² R. P. Lindner (2000). *Ortaçağ Anadolu’sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Müfit Günay (Çev.), İmge Kitapevi, Ankara, s.25-26.

²¹³ Turğut, *age*, s.117.

birakılması, yağmur duası ve mum yakmanın adetlerden olduğunu belirtmekle beraber Cuma günleri çocukların ve kadınların türbeyi temizlemek için geldiklerini, çok eskiden tefler ile enteresan giyimli yabancıların türbede konaklamaları ve gece ritüellerinde bulduklarını aktarmıştır. Türbede yapılan yağmur duası ile alakalı türbeye yaklaşık 3 km mesafede bulunan Haznalı isimli küçük bir şelalenin altında yeşil bir taş²¹⁴ yağmur duası için sudan çıkarıp türbede ritüel yapıldığını aktaran O***n K*****u Hıdrellez şenlikleri ve Ertuğrul Gaziyi anma şenliklerinde Şeyh Süleyman türbesinin ziyaretçilerinin arttığını hatta gelen misafirlerin köyde konakladıklarını belirtmiştir. 20 yıl evvel köylüler tarafından yapılan türbe tadilatında Şeyhin kabrinin açıldığını derisinin, saçlarının ve kemiklerinin durduğunu kızıl saçlı olduğunu görmüşlerdir. Yunan mezalimi zamanında köyün ve türbenin tahrip edildiğini, kılıç, rahle ve kitapların ortadan kaybolduğunu, 1945’li yıllara gelindiğinde köy öğretmenin türbe kültürünün batıl olduğunu belirtmesi ve türbede ciddi tahribatlar yapması sonucu köy halkının ayaklandığı ve öğretmeninde jandarmaya sığındığı bilinmektedir. Şeyh Süleyman Türbesine zarar veren öğretmen hadisesi 1981 yılında çekilmiş olan Cüneyt Arkın’ın başrolünü oynadığı “*Kemal Öğretmen*” Filmini akıllara getirmektedir. Nitekim filmde Köy ahalisinin kıymet verdiği çaput bağladığı kutsal olarak gördüğü ağacı Kemal öğretmen balta ile kesmiştir²¹⁵.

7.8. Sırhoca Köyü Sırhoca Türbesi

Söğüt-İnhisar yolu üzerinde Söğüt merkeze 2 km mesafede bulunan Sırhoca ya da Sıraçe adıyla bilinen köyün arşiv kayıtlarında eski adının Kavacık olduğu bilinmektedir. Ayrıca Sırhoca köyü 1487 sayımında Hasan Bey isimli birinin timarıdır²¹⁶. Köyün adının halk arasında Ertuğrul Gazi’nin sır kâtipliğini yapan bir erenden geldiğini bu sebepten dolayı Sırhoca olarak adlandırıldığına inanılır. Tarihi bir kıymeti bulunmayan Sırhoca Türbesi ile alakalı 1956 tarihinde çekilmiş olan fotoğrafta sadece yatır olduğu üzerinde bina olmadığı görülmektedir. Türbenin 1980 ya da 1990’lı yıllarda yapıldığı muhtemeldir. Türbe içerisinde Sırhoca’nın sandukası bulunmaktadır. Sandukanın eni 90 cm, yüksekliği 1 metre uzunluğu ise 2 metre 33 cm’dir. Türbenin ölçülerine bakıldığında yüksekliği 2.60 m, etrafı 21 metre ve eni 6 metredir. Sırhoca köyünden A*İ Ö***n (1983) ile yapılan 29.06.2021 tarihli görüşmede

²¹⁴ Taşlarla alakalı efsaneler Türk kültüründe oldukça fazladır. Nitekim Türkler Yada taşı olarak bilinen yeşil taş aracılığıyla bir nevi sihir yoluyla kar ve yağmur yağdırıldığına inanmaktadır: A. Öğreten (2000). Türk Kültüründe Yada taşı ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı Rus Savaşlarında Kullanılması, *Belleten*, 64(241), s.863. Diğer yandan Hikmet Tanyu’nun Türklerde Taşla İlgili İnançlar adlı çalışmasında Söğüt Borçak köyünde bulunan Dur taşı ve Hz. Ali’nin atının ayak izlerinin kaldığı inanılan taşta saygı göstermektedirler: H. Tanyu (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, s.112.

²¹⁵ Murat Film, Yayın Tarihi: 17/12/2015, Kemal Öğretmen Filmi [https://www.youtube.com/watch?v=afm9b4xRuN8].

²¹⁶ V. Turgut, *age*, s.233.

Ertuğrul Gazi'nin sırlarını saklayan bir bey olduğu adına Sıraca da dendiği zamanında türbe etrafında yağmur duaları edildiğini ifade etmiştir. Türbe içerisinde Sırhoca'nın abdest alması için su güğümü bulunmaktadır. Diğer yandan Türbe etrafında kutlanan Hıdrellez, yağmur duası gibi etkinlikler günümüzde yapılmamaktadır.

7.9. Kızılsaray Köyü Karatekin Türbesi

Söğüt merkeze 6 km mesafede bulunan Kızılsaray köyü antik dönemden kalma bir yerleşim yeridir²¹⁷. Osmanlı kuruluş devrinde Türk hâkimiyetine geçmiş ve 1487 yılında Ahmet Bey adlı birisinin timarı olarak görünmektedir. Ayrıca Murat Fakih'in Orhan Bey zamanından kalma bir vakfı da köyde bulunmaktadır²¹⁸. Bu yönüyle Kızılsaray köyü hem antik dönem hem de Osmanlı döneminde yerleşim alanı olarak kullanılmıştır. Kızılsaray Karatekin Türbesi köye yakın mesafede mesire alanında ağaçların altında bulunmaktadır. Mimari olarak bir kıymeti bulunmayan türbede bir sanduka vardır. Sandukanın yüksekliği 1 metre, uzunluğu 2.10 m, eni ise 70 cm'dir. Türbenin yüksekliği 2 metre, eni 5.20 m, etrafı ise 15.78 metredir. Türbede Savcı Bey'in oğlu Karatekin'in yattığı iddia edilse de türbede yatan kişi ya Ertuğrul Gazi oğlu Gündüz Bey ya da Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz Bey'in mezarıdır. Nitekim ilk Osmanlı kroniklerinde Gökalp ve Gündüzalp kardeşlerin arasının açıldığını Gökalp'in zehirle öldürülmesi üzerine Ertuğrul'un amcasının ölümünden babasını sorumlu tuttuğunu ve Gündüzalp'inde ölmesi üzerine Söğüt'e gömüldüğünü aktarmaktadır²¹⁹. Nitekim İlk Osmanlı kroniklerinden olan Cihannüma tarihi Gökalp'in Şaraphane'ye Gündüzalp'in Saray adlı karyeye gömüldüğünü işaret etmektedir²²⁰. Gökalp'in gömüldüğü yer eski adıyla Şaraphane günümüzdeki adıyla Zemzemiye köyüdür. Gündüzalp'in gömüldüğü yer Saray adlı karye ise Kızılsaray köyü olması akla yatkındır. II. Abdülhamid devrinde kuruluş coğrafyası için çektirilen resimler, çizimler ve krokiler oldukça yaygındır. Bu dönemde çizilmiş olan bir resimde Şeyhzade Gündüz Bey türbesi şeklinde not düşülmüş bir resim vardır²²¹. Bu resimdeki türbe Kızılsaray Karatekin Türbesi olduğu muhakkaktır. Araştırmamızın ilk zamanlarında Gündüz Bey'in mezarının Söğüt Gündüz Bey köyünde olabileceği akla gelse de köyde Gündüz Bey'in türbesinin olmadığını sadece isminin Gündüz Bey olduğunu öğrendik. Nitekim Kızılsaray köyünde bulunan Karatekin Türbesinin Gündüz Bey'e ait olduğu muhakkak olsa da Ertuğrul'un babası gündüz mü oğlu gündüz mü bunu

²¹⁷ B. Öztuncay&Ö. E. Ömer (Ed.), *M. Koç Collection Otoman Arcadia: The Hamidian Expedition To The Land Of Tribal Roots (1886)*, ANAMED, İstanbul, s. 34.

²¹⁸ V. Turğüt, *age*, s. 232.

²¹⁹ N. Öztürk (2009). Osmanlı Kroniklerine Göre Ertuğrul Gazi, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meseleleri Sempozyumu*, Azmi Özcan-Mehmet öz (Ed.), Bilecik üniversitesi yayınları, Bilecik, s. 27,28.

²²⁰ Mevlana M. N., *age*, s. 32.

²²¹ B. Öztuncay-Ö. E. Ömer (Ed.), *age*, s. 34.

tespit etmek mümkün olmamakla beraber Cihannüma tarihindeki bilgiden hareketle Ertuğrul Gazi'nin babası Gündüz'ün mezarı olabileceği daha akla yatkın görünmektedir. Nitekim türbenin Karatekin olarak adlandırılması da burada bir beyin yattığı ile doğrudan ilişkilidir. Tigin eski Türklerde Bey anlamında kullanılmaktadır. Diğer yandan kızıl saray köyünden P****e K*****u (1959) ile yapılan 29.06.2021 tarihli görüşmede türbeyi çocukluğundan beri ziyaret ettiğini çocukken ufak kulübe şeklinde olduğunu 1980'lerde türbenin yenilendiğini türbe etrafında hidrellez ve yağmur duası etkinliklerinin yapıldığını ilklere Savcı Bey'in oğlu olarak bildirdik sonraları Karatekin olduğunu öğrendik şeklinde mülahazalarını paylaşmıştır.

8. Yenipazar Türbeleri

Yenipazar türbelerini tespit edebilmek amacıyla Yenipazar merkez ve köyelerine yapılan saha çalışmalarında tespit edilen türbeler sırasıyla, Çöte Mevki Tamaşa diğer adıyla Sarıkız Türbesi, Kösure Köyü Köse Dede Türbesi ve Selim Köy Selim Dede Türbesi bulunmaktadır. Söz konusu bu türbeler dışında Yenipazar'da herhangi bir türbe yapısına tesadüf edilmemiştir. Tespit edilenlere aşağıda teferruatlı olarak değinilecektir.

8.1. Kösure Köyü Köse Dede Türbesi

Yenipazar'a 10 km mesafede bulunan Kösure²²² köyü eski bir yerleşimdir. Nitekim vakıf kayıtlarında tesadüf edilen Kösedik isimli Ahmed Fakı vakfına bağlı 2 neferin son sayımda yer almadığı köyün Kösure köyü olması muhtemeldir²²³. Köye hâkim bir tepede bulunan Köse Dede türbesi hakkında A*i Ö****k (1935) ile yapılan 15.06.2021 tarihli görüşmede Köse Dedenin köyün kurucusu olduğunu, eskiden mezarının üzerinde bina olmadığını yakın zamanda mezar üzerine binanın inşa edildiğini belirtmiştir. Türbe etrafında eskiden beri Hidrellez kutlaması ve yağmur duası yapıldığını bunların yanı sıra adak adandığı çocuğu olmayanların ziyaret ettiklerini ve gelen misafirlere türbe etrafında pilav dağıtıldığını aktarmıştır. Türbeye yapılan saha çalışmasında türbe içerisinde Köse Dedenin abdest alması için su bırakıldığı gözlemlenmiştir. Sandukanın uzunluğu 2 metre yüksekliği 88, eni ise 69 cm'dir. Yeni bir yapı olan türbenin etrafı 22, yüksekliği 2.45 metre, eni ise 6 metre 10 cm'dir.

²²² Kesici araçları bilemeye yarayan bir tür taş, bileği taşına "kösure" denmektedir.

²²³ V. Turğut, *age*, s.256.

8.2. Selim Köy Selim Dede Türbesi

Yenipazar'a 8 km mesafede bulunan Selim köyünde bulunan Selim Dede Türbesine yapılan saha çalışmasında türbenin kerpiçten yapılmış olan binasının metruk bir hale geldiği görülmekle beraber köy halkı tarafından sahiplenilmediği ve unutulmaya yüz tuttuğu gözlemlenmiştir. Türbeye inceleme yapmamız için bizlere rehberlik eden H*****n A*****a (1959) ile yapılan 15.06.2021 tarihli sözlü mülakatta Selim Dedenin Selim Köyün kurucusu olduğunu belirtmiştir. Türbe etrafında hidrellez kutlaması veya yağmur duası yapılmadığını, bir zamanlar insanların türbeye adak adamaya geldiklerini son zamanlarda artık kimsenin gelip gitmediğini burada yatan zatın sadece köyün kurucusu olduğunu aktarmıştır. Türbe içerisinde bulunan sandukanın uzunluğu 190, eni 76, yüksekliği ise 94 cm'dir. Türbenin etrafı 18.70 metre, eni 5.35 metre, yüksekliği ise 2.50 metredir.

8.3. Çöte Mahallesi Tamaşa Türbesi

Çöte²²⁴ Mahallesi Yenipazar merkeze 5 km mesafededir. Vakıf kayıtlarında Sorkun Nam-ı Diğer Çöte isimli bir yerleşim yeri geçse de Turğut bu yerin Yenipazar Sorguncuahiler köyü ile bağlantılı olduğunu işaret eder²²⁵. Çöte mahallesi Tamaşa mevkiinde bulunan Sarıkız Türbesine yapılan saha çalışmasında türbenin eskiden beri mezarlık olarak kullanılan ağaçlık bir alanda olduğu görülmektedir. Türbe hakkında G*****n U****1 (1987) ile yapılan 15.06.2021 tarihli görüşmede Tamaşa Türbesinin halk arasında Sarıkız Türbesi olarak geçtiğini türbenin mezar odasına bakıldığında sarı saçlarının görüldüğünü aktarmıştır. Eskiden türbenin yanında Hidrellez kutlamaları ve yağmur duası yapıldığını, çocuğu olmayan bayanların buraya gidip dua ettiklerini ve adak adadıklarını bildirmiştir. Bu bilgileri ise türbenin tarihçesini ortaya çıkarmak için çaba sarf eden rahmetli Ergün Özmen Beyden öğrendiğini belirtmiştir. E**n U****1 (1948) ile yapılan 15.06.2021 tarihli mülakatta türbeye büyük insanlarla girdiklerini tek başına giremediklerini ve korktuklarını ifade etmiştir. Üstünde bulunan namazlık bölümünün sonradan yapıldığını, eskiden türbeye merdivenle indiklerini türbe etrafında çok hayvan güttüğünü ve mezarların tabutlarının olduğunu korkmayarak açıp baktığını belirten E**n U****1, sanduka içinde yatanların etlerinin bozulmadığını, üzerlerinin kıpkızıl olduğunu aktarmıştır. Yağmur yağmadığı zamanlarda tüm çocukları toplar ve türbe etrafında döndürürlerdi bende türbenin etrafında döndüm şeklinde mülahazalarını paylaşmıştır. Bahsi geçen Tamaşa Türbesinin üst kısmı namazlık alt kısım yani mezar odasına giriş bölümünde antik dönemden kalma büyük kesme taşlar kullanılarak

²²⁴ Orakla biçilen ekinleri toplamakta kullanılan ucu eğri değneğe "çöte" denmektedir.

²²⁵ Age, s.253.

inşa edilmiştir. Horasan harcı kullanılarak inşa edilen türbeye basık kemerli bir geçitten geçerek mezar odası içerisine girilmektedir. Üst kısım namazlık alt kısım mezar odası şeklinde inşa edilen Türbe bu özelliğiyle Bilecik il sınırları içerisinde Selçuklu tipi türbe yapısına benzeyen ilk ve tek örnektir. Nitekim eski Türklerde²²⁶ ölülerini toprağa vermeden evvel tahnit ederek kurgan denilen mezarlara gömüyorlardı. Tamaşa Türbesinde olduğu gibi İslamiyet'in kabulünden sonra mumyalanmış cesetleri ihtiva eden cenazelik ve içinde ölünün ruhuna Fatiha ve kuran okumak için tahsis edilmiş bir türbe tipide ortaya çıkmıştır²²⁷. Mezar odasında bulunan Sandukalar defneciler tarafından tahrip edildiğinden yeniden tuğla ile örülmüştür. Sandukaların ölçüleri; uzunluğu 180 eni 51 yüksekliği ise 98 cm'dir. Türbenin yüksekliği 3 metre 20 cm etrafı 19 metredir. Mezar odası yüksekliği 130 cm olan, Altıgen olarak planlanmış yapının eni 7 metredir. Tamaşa Türbesi TGRT kanalı tarafından hazırlanıp yayınlanan Anadolu Erenleri Belgeseline de konu olmuş ve o tarihlerde defnecilerden bıkan köylülerin beton atarak türbeye giriş kapısını kapattıklarını Hidrellez zamanlarında ise türbe etrafında pilav döküldüğünü belirtmişlerdir²²⁸.

9. Türbelerde Bulunan Kitabe ve Mezar Taşları Transkripsiyonu

Bilecik Türbe hazirelerinde tesadüf edilen Osmanlı mezar taşları bulunmaktadır. Şeyh Edebalı Türbesi, Ertuğrul Gazi Türbesi ve diğer türbelerin bazılarında Osmanlı mezar taşlarına rastlamak mümkündür. Ancak Bahsi geçen taşların önemli bir kısmı evvelce yayınlandığından²²⁹ bu bölümde daha önce hiç yayınlanmamış Osmanlı epigrafisine ait verileri değerlendirilecektir. Bozüyük Kumral Abdal Türbesinin 2018 yılındaki restorasi esnasında ortaya çıkan Bezci Kırımlı Ahmet Efendinin mezar taşı ile Gölpazarı Aktaş Köyünde bulunan Molla Mustafa Türbesi içerisindeki mezar taşları, Osmaneli Bayraklı Dede Türbesi girişinde bulunan Mazlum Ağa Çeşme Hayrat kitabesi ve son olarak Hatip Abdullah'a ait mezar taşı daha önce Bilecik'te Osmanlı Mezar taşları ve kitabeleri ile alakalı yapılan yayınlarda yayınlanmamıştır. Bahsi geçen epigrafik verileri aşağıda teferruatlı olarak verilmiştir.

²²⁶ Şamanist inançlar Türklerin cenaze ve defin törenlerinde görülmektedir: V. V. Barthold (2017). *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ragıp Hulusi Özden (Çev.), Türk Tarih kurumu, Ankara, s.12.

²²⁷ H. Önkal (2015). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, s.15.

²²⁸ TGRT BELGESEL KANALI, Anadolu Erenleri Belgeseli, Yayın Tarihi: 04/05/ [Erişim Tarihi: 21/10/2021, <https://www.youtube.com/watch?v=KPTX4NVM9tw>].

²²⁹ Taşların Transkript'i belirtilen kitaplarda yayınlandığından dolayı tekrar paylaşmaya lüzum görülmemiştir: İ. Yurdakul & A. Refik ve H. Demiryürek, *age*. H. Bilgili *age*. M. C. Çetin, *age*.

Bulunduğu Yer: Kumral Abdal Türbe Haziresi

Tarih: 1913/1914

Hüvelbaki

Beni kıl mağfired ey rabbi Yezdan

Bi hakkı arş-ı azam nur-ı kuran

Gelüb kabrim ziyaret eden ihvan

İdeler ruhuma bir Fatiha ihsan

Bezzaz (Bezci) esnaftan Kırımlı Hacı Ahmet efendi

Bin Hacı Selamet Ruhuna Fatiha

1332

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Túrbe Haziresi

Tarih: 1725/1726

Merhum ve mağfur

El-Şeyh Mustafa

Efendi ruhuna

El-fatiha

1138

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Túrbe Haziresi

Tarih: 1762/1763

Merhum ve mağfur seyide

Molla kadın ruhuna Fatiha

Sene 1176

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Túrbe Haziresi

Tarih: 1772/1773

Ne kadar bahâ-vâr olsun

cümânın âkıbet

iki taşdır nişânın

Merhûm Molla Mustafa

Ruhuna Fâtiha

Sene 1186

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Túrbe Haziresi

Tarih: -

Gençliğine doymayan

Hatip Rahmanullah

Kızı merhume

Nur kadın ruhuna

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Túrbe Haziresi

Tarih: 1762/1763

Merhûm ve mağfûr zâhid

Molla Kâdir rûhuna

Fâtiha

Sene 1176

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Túrbe Haziresi

Tarih: 1774/1775

Beše Hüseyin'in
Merhum ve mağfur
Osman Ağanın ruhuna
rızaenillah Fatiha
Sene 1188

Bulunduğu Yer: Molla Mustafa Türbe Haziresi

Tarih: 1766/1767

Merhum ve mağfur

İbrahim Ağa

ruhuna Fatiha

Sene 1180

Bulunduğu Yer: Hatip Abdullah Túrbe Haziresi

Tarih: 1805/1806

Merhum Hacı Mustafa Efendinin

Oğlu sahib-ül

Hayrat Vel-hasenat Merhum

Hatip Abdullah

Efendi ruhuna Fatiha

Sene 1220

Bulunduğu Yer: Harman Köy

Tarih: 1784/1785

Sahib- l hayrat vel-hasenat
Hatip Efendi ve merhum MemiŐ

Sene 1199

Bulunduğu Yer: Harman Köy

Tarih: 1784/1785

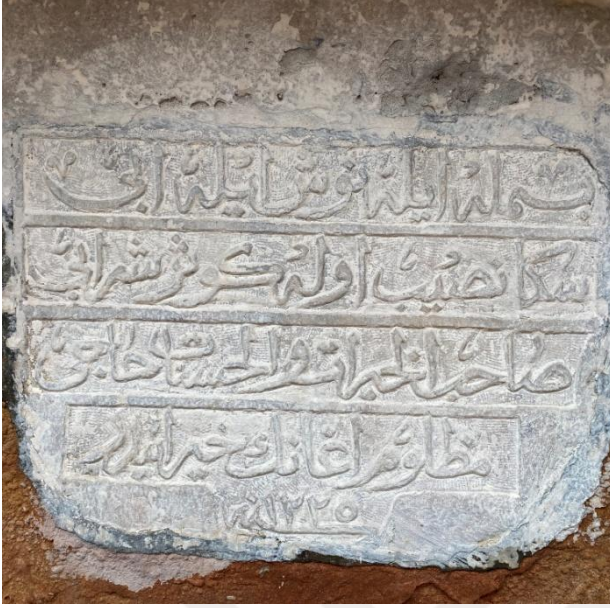
Sahib-l hayrat vel-hasenat

Fatma Hatun

Sene 1199

Bulunduğu Yer: Bayraklı Dede Türbe Bahçesi Girişi

Tarih: 1810/1811

Besmele ile nûş eyle âbı

Sana nasîb olsun kevser şarâbı

Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasanât Hacı

Mazlûm Ağa'nın hayrâtıdır

Sene 1225

Bulunduğu Yer: İlyas Bey Türbesi

Tarih: -

İntekaleti'l-merhume

El-meğfuretü's-şehide

Bağışlanmış şehide merhume

(hakkın rahmetine) intikal etti.

SONUÇ

Bilecik ve bölgesi, Osmanlı Kuruluş döneminde olduğu gibi Milli Mücadele döneminde de tarihi önemini korumuştur. Buna bağlı gelişen kültür sonucu olarak bahsi geçen bölgede yatır ve türbe geleneği oldukça fazladır.

Yatır kültürü Bilecik bölgesinde epey yoğundur. Bundan dolayı çalışmada esas olarak türbe geleneği ele alınmıştır. Bilecik tüm ilçe ve köylerinde araştırma yapılarak tüm türbeler yerinde incelendi. Böylece 39 adet türbe tespit edildi. Sanduka ve yapıların ölçüleri alındı. Türbede yatan zat ve uygulanan dini inançlar konusunda halkla etraflıca sözlü mülakatlar yapılarak kaydedildi. Tespit edilen türbeler yoğunlukla, Osmanlı Türbe Mimarisi ürünü olup en önemli türbeler sırasıyla; Ertuğrul Gazi Türbesi, Şeyh Edebalı Türbesi, İsa Sofi Türbesi, Kumral Abdal Türbesi, Dursun Fakih Türbesi, Koç Tacettin Türbesi ve İlyas Bey Türbesidir. Mimari üslup olarak Hatip Abdullah Türbesi ve Tamaşa Türbesi öne çıkmaktadır. Bunun sebebi ise zaman içerisinde tamir görmelerine rağmen ilk gün ki özelliklerini kaybetmemeleridir. Dini inançlar bakımından Molla Mustafa Türbesi ise en önemlilerindedir. Zira bu türbe'nin ziyaret sebebi tamamıyla adaklar ve kurbanlar sebebiyledir. Bu dini uygulamalar ve kutlamalar Bilecik Türbelerinin çoğunda yapılmaktadır.

Bilecik türbeleri etrafında oldukça yaygın bir inanç sistemi gelişmiş ve oluşumundan bu yana halen uygulanmakta olan bazı inançlar vardır. Özellikle türbelerde hıdrellez kutlamaları, şifalı pilav ve yağmur duaları oldukça yaygın yapılmaktadır. Yine türbelerde zatın namaz vakitlerinde kalktığına inanıldığından abdest alması için su dolu ibrik bırakma oldukça yaygındır. Ayrıca istenen dileğin kabul olması için adak adanıp ve kabul olduğunda türbeye şeker, bozuk para ve bez parçası bağlama geleneği de vardır. Türbelerde yaygın olan diğer bir inanç ise mum yakma inancıdır. Bu bilgilere çalışmada da değinilerek önemli yer verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen veriler neticesinde Bilecik ve çevresinin sakinleri türbeler etrafında birçok inanç sistemi geliştirerek uygulamaktadırlar. Bu dini uygulamalar devlet erkânından olmayan ancak Şeyh, Dede ya da Baba olarak bilinen şahısların türbelerinde yoğunluktadır. Bunun sebebi ise Sünni devlet anlayışından ileri gelmektedir. Gelişen inanç ve uygulamalar günümüze ulaştırılsa bile bölgede sanayinin de gelişmesiyle kırsal kesimde genç nüfus azalmış ve uygulamalar sadece yaşlı nüfus arasında devam ettirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, M.** (2014). *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- Aksoy, H.** (1994). “Dursun Fakih”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 10, s. 7-8.
- Aslanapa, O.** (2018). *Türk Sanatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Arıkan, R.** (2019). *1840/1841 Tarihli Nüfus Defterlerine Göre Bilecik*, Babıâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Arıkan, R. & Kaplan, M.** (2019). Bilecik: Şifalı Pilav, Melahat Yıldırım Saçılık-Samet Çevik (Ed.), *Bir Yerin Tabaktaki Kimliği*, Detay Yayıncılık, Ankara, s. 91-100.
- Aşıkpaşazade** (2013). *Aşıkpaşazade Tarihi*, Necdet Öztürk (Haz.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Ayverdi, E. H.** (1989). *İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisinin İlk Devri Ertuğrul, Osman, Orhan Gaziler Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid 630-805 (1230-1402) I*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.
- Atatürk Kitaplığı.
- Altınsapan, E.** (2020). Eskişehir Ahi Edebali Türbesindeki Adak Geleneği Üzerine Bir Gözlem, *Asos Journal*, 109, s. 1-18.
- Altınsapan, E.** (1997), *Orta Çağda Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (11-15 Yüzyıllar Mimarisi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Altun, A.** (1981). Yarhisar, İlyas Bey Köy Camisi ve Hamamı İçin Kısa Notlar, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 9(10), s. 29-52.
- Ayverdi, E. H.** (1974). *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481) III*, Fetih Cemiyeti, İstanbul.
- Aday, E.** (2018). Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafındaki İnanış ve Uygulamaların Halk Bilimi Açısından İncelenmesi II, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 1(15), s.137-151.
- Aday, E.** (2013). *Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Adaloğlu, H. H. & Arslan, N.** (2011). *Eskişehir Mevlevihanesi*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Eskişehir.
- Altınsapan, E. & Gerengi, A.** (2006). Gölpaazarı Taş Han (Gazi Mihal Hanı), *Anadolu Sanat*, (17), s. 23-29.
- Bayram, S.** (2019). *Tarihi ve Kültürel Özellikleriyle Karaköy*, Gece Kitaplığı, Ankara.
- Başar, F.** (2005). “Mihaloğulları”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.30, s. 24-25.

- Başar, F.** (1995). “Eruğtul Gazi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 11, s. 314-315.
- Barkan, Ö. L.** (2021). *Kolonizatör Türk Dervişleri*, Hamle Yayınları, İstanbul.
- Barthold, V. V.** (2017). *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ragıp Hulusi Özden (Çev.), Türk Tarih kurumu, Ankara.
- Barkan, Ö. L. & Meriçli, E.** (Haz.) (1989). *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Bozkurt, N.** (2004). “Mezarlık”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.29, s. 519-522.
- Bilecik Gölpaazarı Orta Mektep Müdürü Hasan Ertekin ve Ekrem Hakkı Ayverdi Mektuplaşması.
- Bilgin, T.** (2015). *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik.
- Bilgili, H.** (2019). *Söğüt Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Tunç Yayıncılık, İstanbul.
- Çakar, A. S. & Çakar, U.** (2015). Osman gazinin kurduğu Yenişehir’de Kuruluş Dönemi Eserleri, *Mervden Söğüte Türk Tarihi, Kültür ve Medeniyeti Uluslar Arası Sempozyumu*, Abdulhalik Bakır-Ahmet Altungök-Bülent yılmaz (Ed.), Bilecik, s.427-443.
- Çetin, M. C. & Bilgili, H.** (2019). *Pazaryeri Osmanlı Nüfus Defterleri ve Kitabeleri*, Tunç Yayıncılık, İstanbul.
- Çetin, M. C.** (2021). *Bilecik Dodurga Osmanlı Nüfus ve Temettuat Defterleri*, Tunç Yayıncılık, İstanbul.
- Çetin, M. C.** (2018). *Nefs-i Karadona Nam-ı Diğer Bozüyük (Cami ve Türbeler)*, Tunç Yayıncılık, İstanbul.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi**, İrade, Meclis-i Vala (BOA, İ.MVL), Dosya/ Gömlek No 00327.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi**, Bab-ı Ali Evrak Odası, (BOA, BEO.), Dosya/ Gömlek No 2029/152140.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi**, Mabeyn Evrakı, (BOA, MB.İ.), Dosya/ Gömlek No 171/75.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi**, Dahiliye Mektub-i Kalemi, (BOA, DH.MKT.), Dosya/ Gömlek No 1127/45.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi**, Cevdet Evkaf, (BOA, C.EV.), Dosya/ Gömlek No 331/16814.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi**, Bab-ı Ali Evrak Odası, (BOA,BEO.), Dosya/ Gömlek No 3822/286639.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Hazine-i Hassa Nezareti, İdare, (BOA.HH.İ.), Dosya/ Gömlek No 95/52.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İrade, Dahiliye, (BOA.İ.DH.), Dosya/ Gömlek No 01027.

Çirkin, S. (2019). *Güney Sibiryaya Arkeolojisi ve Şamanizm*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Dağlı, T. (2004). *Söğütte Uyuyan Tarih*, Eskişehir Türk Müziği Derneği Yayınları, Eskişehir.

Deveci, A. & Altınsapan, E. (2016). Bilecik Orhan Gazi İmaretinde Bulunan Dağ Keçisi Gömütlü Bir Mezar, *Asos Journal*, 27, s. 1-17.

Demiryürek, H. (2015). *Ertuğrul Sancağı (1900-1918)*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik.

Divitçioğlu, S. (1996). Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Doğru, H. (1991). *XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*, Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Doğru, H. (1997). *XV-XVI. Yüzyıllarda Sivrihisar Nahiyesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Elvan, Ç. (2014). *Menakıbul Kudsiyye Fi Menasibil Ünsiyye Baba İlyas-ı horasani ve sülalesinin Menkabevi Tarihi*, Ahmet Yaşar Ocak-İsmail E. Erünsal (Haz.), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Emecen, F. (1992). “Bilecik”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 6, s. 154-156.

Emiroğlu, K. (2017). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, İşbankası Yayınları, İstanbul.

Eyice, S. (2000). “İlyas Bey Camii”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.22, s. 163-164.

Evliya Ç. (2013). *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden Seçmeler*, Hüseyin Nihal Atsız (Haz.), Ötüken Yayınları, İstanbul.

Emecen, F. (2019). “Mal Hatun”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. ek. 2, s. 182-183.

French, D. H. (2013). *Roman Roads & Milestones Of Asia Minor*, British İnstitute At Ankara, Ankara.

Fidan, E. & Bostancı, N. K. (2021). Bilecik Bahçelievler Neolitik Çağ Yontmataş Topluluğuna Ait İlk Değerlendirmeler, *Anadolu Araştırmalar*, 24, s.93-116.

Gökbel, A. (2021). *Kıpçak Türkleri*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Gölpazarı Orta Mektep Müdürü Hasan Ertekin ve Ekrem Hakkı Ayverdi 16.12.1956 tarihli mektuplaşmaları.

Hoppal, M. (2018). *Şamanlar ve Semboller Kaya Resmi ve Gösterge Bilim*, Fatih Sel (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Hoppal, M. (2019). *Avrasya'da Şamanlar*, Bülent Bayram, H. Şevket Çağatay Çapraz (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

- İşık, H. H.** (Haz.) (2011). *Tam İlmihal Seadeti Ebediyye*, Hakikat Kitapevi, İstanbul.
- İnalçık, H.** (2015). *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, NTV Yayınları, İstanbul.
- İnalçık, H.** (2007). “Osman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.33, s. 443-453.
- İnan, A.** (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- İbn Battuta** (2016). *Seyahatname*, A.Sait Aykut (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, N. & Arıkan, R.** (2015). Orta Asya’dan Bilecik’e Hıdrellez, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(1), s. 13-28.
- Kahraman, N. & Arıkan, R. Ve Çetin, M. C.** (2019). İsa Sofi Türbesi: Tezminatı ve Türklerin İslamlaşma Süreci Açısından Değerlendirilmesi, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 41, s. 121-154.
- Kahraman, N. & Arıkan, R. ve Çetin, M. Can** (2019). Orta Asya Taş Heykellerine Anadolu’dan İstisnai Bir Örnek: İnönü Taş Heykeli, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, (4), s. 1-20.
- Kafesoğlu, İ.** (2012). *Türk milli kültürü*, Ötüken, İstanbul.
- Kepecioğlu, K.** (1942). Bursa’da Şer’i Mahkeme Sicillerinden ve Muhtelif Arşiv Kaynaklarından toplanan Tarihi Bilgiler ve Vesikalar, *Vakıflar Dergisi*, 2, s. 405-417.
- Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı**, *Kubbealtı Lügati*, [Erişim Tarihi: 15/10/2021, <http://lugatim.com/s/otac%C4%B1>].
- Kılıcı, A.** (2005), Erken Osmanlı (1299-1451) Baldaken Türbeleri, *Vakıflar Dergisi*, 29, s. 255-286.
- Konyalı, İ. H.** (1959). Söğütte Ertuğrul Gazi Türbesi ve İhtifali, Sinan Matbaası, İstanbul.
- Koerte, A.** (1899). Ein Altprygischer Tumulus Bei Bos-öjök Lamunia, *Athenische Mittheilunge*, (24), s. 12.
- Köprülü, F.** (2018). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Köprülü, O. F.** (1988). Kumral Abdal, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1, s. 63.
- Kutalmış, O. G.** (2003). *Türkçe İnsan Adları ve Anlam-Kökenleri*, Öztürkler, İstanbul.
- LaQueur, H. P.** (2010). *Huvelbaki İstanbul’da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Lindner, R. P.** (2000). *Ortaçağ Anadolu’sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, Müfit Günay (Çev.), İmge Kitapevi, Ankara.
- Lindner, R. P.** (2014). *Osmanlı Tarih Öncesi*, Ayda Arel (Çev.), kitap Yayınevi, İstanbul.
- Lowry, H.** (2010). *Erken Dönem Osmanlı Devletinin Yapısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

- Mevlana, M. N.** (2013). *Cihannüma (Osmanlı Tarihi 1288-1485)*, Necdet Öztürk (Haz.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Murat Film (2015)**, *Kemal Öğretmen Filmi*, [Erişim Tarihi: 20/10/2021, <https://www.youtube.com/watch?v=afm9b4xRuN8>].
- Orman, İ.** (2012). “Türbe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.41, s. 464-466.
- Oruç, B.** (2014). *Oruç Beg Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, Necdet Öztürk (Haz.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Ousterhout, R.** (2016). *Bizans'ın Yapı Ustaları*, Fügen Yavuz (Çev.), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (2014). Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci/Kolonizatör Derviş Dede Garkın ve Emirci Sultan Vefaiyye ve Yeseviyye Gerçeği, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (1996). “Geyikli Baba”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.14, s. 45-47.
- Ocak, A. Y.** (2013). *Türk Folklorunda Kesik Baş*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (1992). “Barak Baba”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, s. 61-62.
- Ocak, A. Y.** (1998). “Hidrellez”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 17, s. 313-315.
- Ocak, A. Y.** (1993). “Dağ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 8, s. 401-402.
- Ocak, A. Y.** (2019). *Türk İslam İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (2016), *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (2016). *Evliya Menakıbnameleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (2016). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler XV-XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (2016). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik Kalenderiler XIV-XVII. Yüzyıllar*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ocak, A. Y.** (2011). *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü (XIII. Yüz Yıl)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ögel, B.** (2014). İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına göre, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Ögel, B.** (2010). *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Öngören, R.** (2015). Osmanlı Türkiye'sinde Tarikatlar, *Türkiye Tarikatlar Tarih ve Kültür*, Semih Ceyhan (Ed.), İsam Yayınları, İstanbul, s. 55-94.

- Özcan, A.** (2009). Türklerde Kut Geleneği ve Osmanlı Hanedanının Kuruluşu, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meseleleri Sempozyumu*, Azmi Özcan-Mehmet Öz (Ed.), Bilecik Üniversitesi Yayınları, Bilecik, s.14-21.
- Öğreten, A.** (2000). Türk Kültüründe Yada taşı ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı Rus Savaşlarında Kullanılması, *Belleten*, 64(241), s. 863 - 900.
- Önkal, H.** (2015). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Önkal, H.** (2017). *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Öztuncay, B. & Ömer, Ö. E. (Ed.)**, *M. Koç Collection Otoman Arcadia: The Hamidian Expedition To The Land Of Tribal Roots (1886)*, ANAMED, İstanbul.
- Öztürk, N.** (2009). Osmanlı Kroniklerine Göre Ertuğrul Gazi, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş Meseleleri Sempozyumu*, Azmi Özcan-Mehmet öz (Ed.), Bilecik üniversitesi yayınları, Bilecik, s. 17-39.
- Ramsay, W. M.** (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (Çev.) Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul.
- Roux, J. P.** (2021). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Aykut Kazancıgil (Çev.), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Sevin, V.** (2016). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Şahin Kamil (1994). "Edebali", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 10, s. 393-394.
- Sümer, F.** (2002). "Kayı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 25, s. 77-78.
- Şahin, H.** (2020). *Dervişler, Fakihler, Gaziler Erken Osmanlı Döneminde Dini Zümreler 1300-1400*, Yapı kredi Yayınları, İstanbul.
- Şahin, H.** (2015). Vefaiyye, *Türkiye Tarikatlar Tarih ve Kültür*, Semih Ceyhan (Ed.), İsam Yayınları, İstanbul, s.135-156.
- Şahin, İ.** (2009). "Söğüt", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 37, s. 389-391.
- Şen, S.** (2017). Sivrihisar Yer Adlarının Dili, *Geçmişten Günümüze Sivrihisar*, Zafer Koylu-Haşim Şahin (Ed.), Sivrihisar Belediyesi, Eskişehir, s.281-290.
- TGRT BELGESEL KANALI (2018)**, *Anadolu Erenleri Belgeseli*. [Erişim Tarihi: 21/10/2021, <https://www.youtube.com/watch?v=KPTX4NVM9tw>].
- Taşgılı, A.** (2014), *Kök Tengri'nin Çocukları*, Bilge Kültür Sanat yayınları, İstanbul.
- Tanman, M. B.** (1994). "Edebali Zaviyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 394-395.
- Tanman, M. B.** (1995). "Ertuğrul Gazi Camii ve Türbesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.11, s. 316-317.
- Tanman, M. B.** (1994). "Edebali Zaviyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.10, s. 394-395.

- Tanyu, H.** (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Taeschner, F.** (2010). *Anadolu Yol Ağı*, Nilüfer Epçeli (Çev.), Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- T.C Bilecik Valiliği**, *Bilecik Müftüsü Mehmet Nuri Efendi Şehit Edişinin 100. Yıldönümünde Anıldı*, [Erişim Tarihi: 10/10/2021, <http://www.bilecik.gov.tr/bilecik-muftusu-mehmet-nuri-efendi-sehit-edilisinin-100-yildonumunde-anildi>].
- Topal, M.** (2021). *Osmanlı Döneminde İnhisar*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Turğut, V.** (2015). *Osmanlı Devletinin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme (16. yy Bilecik ve Çevresi)*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, Bilecik.
- Turğut, V.** (2020). Ahu ve Derviş: XIII. Yüzyıl Tasavvuf Dünyası Üzerine Bazı Yeni Bulgular, *Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, s. 11-32.
- Turğut, V.** (2019). Osman Gazi'nin Hanımı ve Çocukları, *Vakanüvis*, 4, s. 67-80.
- Turan, O.** (2009). *12 Hayvanlı Türk Takvimi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Türközü, M.** (1967). *Bilecik Vilayeti Yer Adları*, (Lisans Bitirme Tezi), İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul.
- Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, c. 2.
- Timur, T.** (2004). Kurucu Efsaneler ve Devlet, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler Panel Bildirileri*, İmge Kitabevi, Ankara, s. 31-42.
- Umar, B.** (2004). *Bithynia*, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- Ünal, S.** (2008). *Bilecik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü**, 20070925211425/VGM/defter/01128/00028.
- Ünver, S.** *Söğüt Defterleri*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, SUHEYLUNVER780.
- Witteck, P.** (2013). *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, Fatmagül Berktaş (Çev.), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Yınanç, M. H.** (2017). Ertuğrul Gazi, *Makaleler*, Fahameddin Başar, İlyas Gökhan, Ömer Hakan Özalp, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s. 407-408.
- Yılmaz, E.** (2009). *Türbe Ziyaretlerinin Fert Üzerindeki Etkileri: Bilecik Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeşildal, Ü. Y.** (2015). *Anadolu Sahası Türk Folklorunda Geyik*, Kömen Yayınları, İstanbul.
- Yurdakul, İ. & Arıkan, R. ve Demiryürek H.** (2019). *Şehrin Hafızası Bilecik Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Babiâli Kültür Yayıncılığı, İstanbul.

Yurttaş, F. (2018). *Balkanlarda Bir Uç Ailesi; Mihaloğulları 1300-1600*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Ziya, M. (2008). *Bursa'dan Konya'ya Seyahat*, Mehmet Fatih Birgül-Levent Ali Çanaklı (Haz.), Bursa İl Özel İdaresi, Bursa.

1075 Yılından Günümüze Kesintisiz Türk Kenti, Osmaneli Belediyesi, Bilecik, 2018.

Sözlü Mülakatlar

Z**i T**k (1949). 10.06.2021 tarihli sözlü mülakat.

Y**r Ç**n (1946). 07.06.2021 tarihli mülakat.

Ş**n B**n (1938). 07.06.2021 tarihli mülakat.

E**m K**a (1965). 10.06.2021 tarihli mülakat.

F**a G**y (1937). 10.06.2021 tarihli mülakat.

M**t C**n Ç**n (1994). 16.06.2021 tarihli mülakat.

M**r K*****n (1955).16.06.2021 tarihli sözlü mülakat.

V**l K**a (1955). 16.06.2021 tarihli mülakat.

M*****m P**z (1971). 17.06.2021 tarihli mülakat.

İ**l H**ı D**t (1962). 17.06.2021 tarihli mülakat.

H**n T**ı (1966). 01.07.2021 tarihli mülakat.

B**i A*****k (1955). 02.07.2021 tarihli mülakat.

İ**l D**r (1970). 02.01.2021 tarihli mülakat.

F**a B*****k (1949) 02.07.2021 tarihli mülakat.

M*****a B*****k (1969) 02.07.2021 tarihli mülakat.

A**t B**r (1945) 02.07.2021 tarihli mülakat.

Ö**n S**n (1964). 02.07.2021 tarihli mülakat.

M**t A*ı (1956). 20.06.2021 tarihli sözlü mülakat.

M*****a A**ş (1956). 20.06.2021 tarihli sözlü mülakat.

Ş*****n K**u (1937). 15.06.2021 tarihli mülakat.

B**n Ö**n (1977). 29.06.2021 tarihli mülakat.

İ*****m G*****n (1968). 28.06.2021 tarihli mülakat.

V**l Ç*****n (1952). 29.06.2021 tarihli mülakat.

M**t E**ç (1960). 28.06.2021 tarihli mülakat.

A*i Ö*****n (1930). 28.06.2021 tarihli mülakat.

İ*****m M**n (1965). 28.06.2021 tarihli mülakat.

M**t K*****n (1959). 28.06.2021 tarihli mülakat.

O**n K*****u (1979). 28.06.2021 tarihli mülakat.

A*i Ö***n (1983). 29.06.2021 tarihli mülakat.

P***e K*****u (1959). 29.06.2021 tarihli mülakat.

A*i Ö****k (1935). 15.06.2021 tarihli mülakat.

H*****n A****a (1959). 15.06.2021 tarihli mülakat.

G*****n U**l (1987). 15.06.2021 tarihli mülakat.

E**n U***l (1948). 15.06.2021 tarihli mülakat.

EKLER

EK I: Şeyh Edebalı Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK II: Şeyh Edebalı Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK III: Malhun Hatun Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK IV: Malhun Hatun Türbesi iç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK V: Mehmet Nuri Efendi Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK VI: Mehmet Nuri Efendi Türbesi iç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK VII: İlyas Bey Türbesi

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK VIII: İlyas Bey Türbesi Civarında ki Mezar Taşları.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK IX: Çukurören Köyü Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK X: Çukurören Köyü Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XI: Gülümbe Köyü Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XII: Gülümbe Köyü Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XIII: Kumral Abdal Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XIV: Kumral Abdal Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XV: Hamza Bey (Karadona) Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XVI: Hamza Bey (Karadona) Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XVII: Savcı Bey Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XVIII: Savcı Bey Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XIX: Kamuran Gazi Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XX: Kamuran Gazi Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXI: Murat Nail Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXII: Murat Nail Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXIII: Günyarık Yedierenler Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXIV: Günyarık Yedierenler Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXV: Çetin Bey Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXVI: Kamer Ali Baba Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Alman Arkeoloji Enstitüsü.

EK XXVII: Dokuzköy Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXVIII: Dokuzköy Türbesi İ Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXIX: Gayip Erenler Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXX: Gayip Erenler Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXI: Aktaş Köyü Molla Mustafa Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXII: Aktaş Köyü Molla Mustafa Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXIII: Karaağaç Köyü Sarıkız Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXIV: Karaağaç Köyü Sarıkız Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXV: Tarpak Dedesi.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXVI: Derviş Ahmet.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXVII: Hatip Abdullah Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXVIII: Hatip Abdullah Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XXXIX: Mihal Gazi Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XL: Mihal Gazi Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLI: Karaca Ahmet Türbesi.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLII: Karaca Ahmet'in Kızının yıkık Durumdaki Türbesi.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLIII: Ciciler Köyü Sarıkız Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLIV: Ciciler Köyü Sarıkız Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

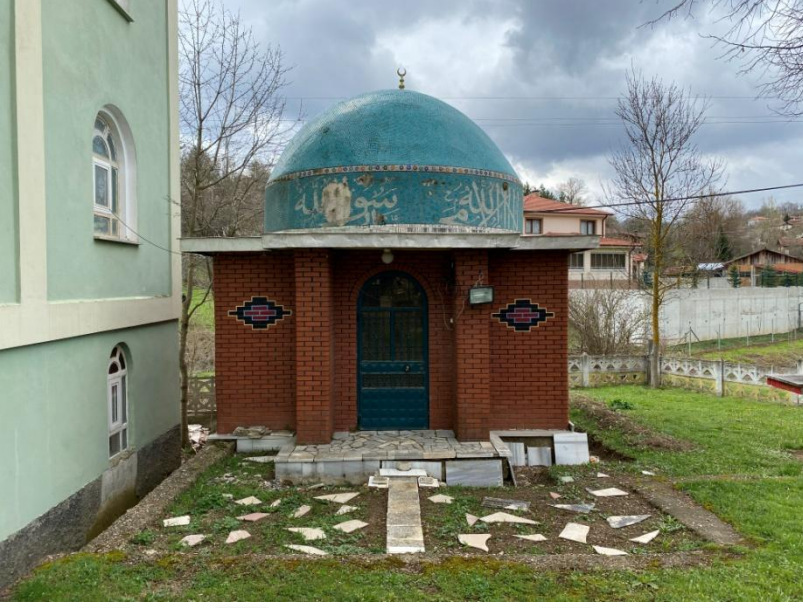
EK XLV: Bayraklı Dede Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLVI: Bayraklı Dede Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLVII: Sarıdayı Köyü Selim Hoca Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLVIII: Sarıdayı Köyü Selim Hoca Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK XLIX: Dursun Fakih Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

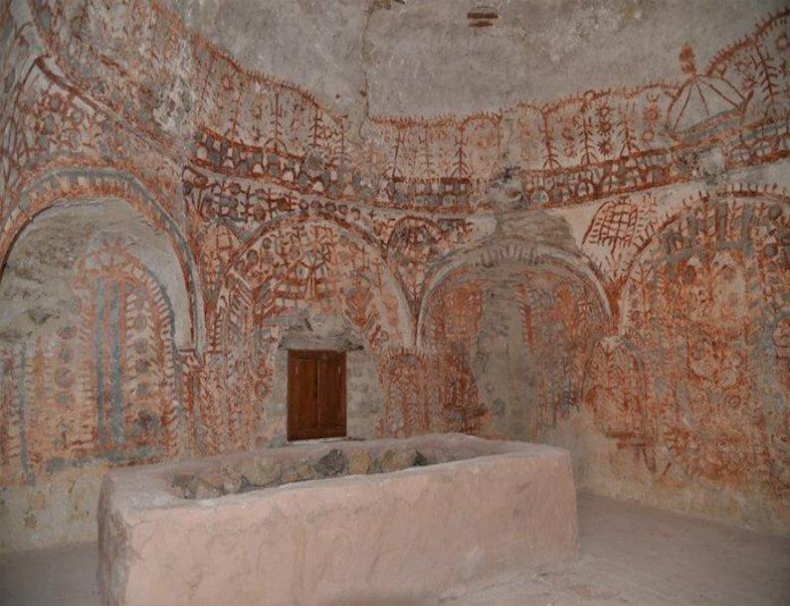
EK L: Dursun Fakih Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

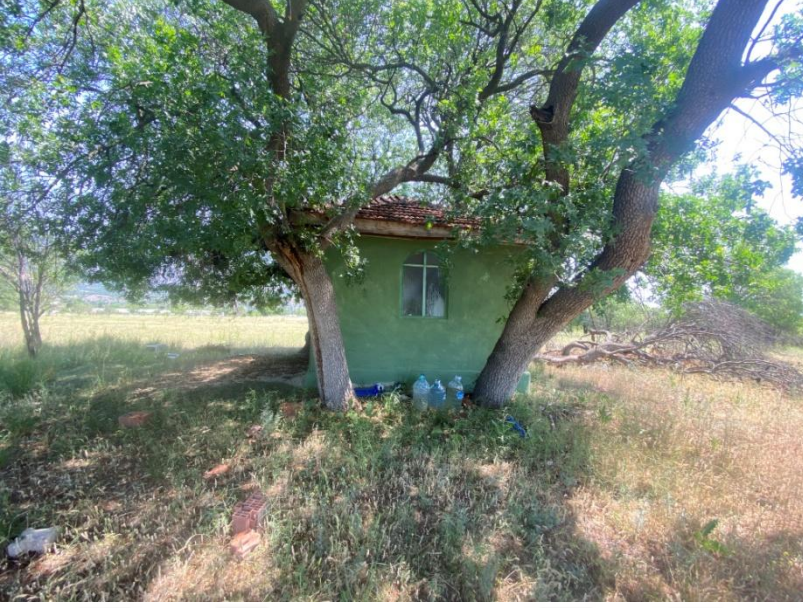
EK LI: İsa Sofi Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LII: İsa Sofi Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LIII: Hamitabat Köyü Sancı Dede Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LIV: Hamitabat Köyü Sancı Dede Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LV: Has Mehmet Bey Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LVI: Has Mehmet Bey Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LVII: Ertuğrul Gazi Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LVIII: Ertuğrul Gazi Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LIX: Süleyman Bey (Salman Dede) Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LX: Süleyman Bey (Salman Dede) Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXI: Karatekin Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXII: Karatekin Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXIII: Sırhoca Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXIV: Sırhoca Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXV: Koç Tacettin Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXVI: Koç Tacettin Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXVII: Tamaşa Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXVIII: Tamaşa Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXIX: Tamaşa Türbesi Mezar Odası İ Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXX: Tamaşa Türbesi Mezar Odası İ Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXI: Köse Dede Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXII: Köse Dede Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

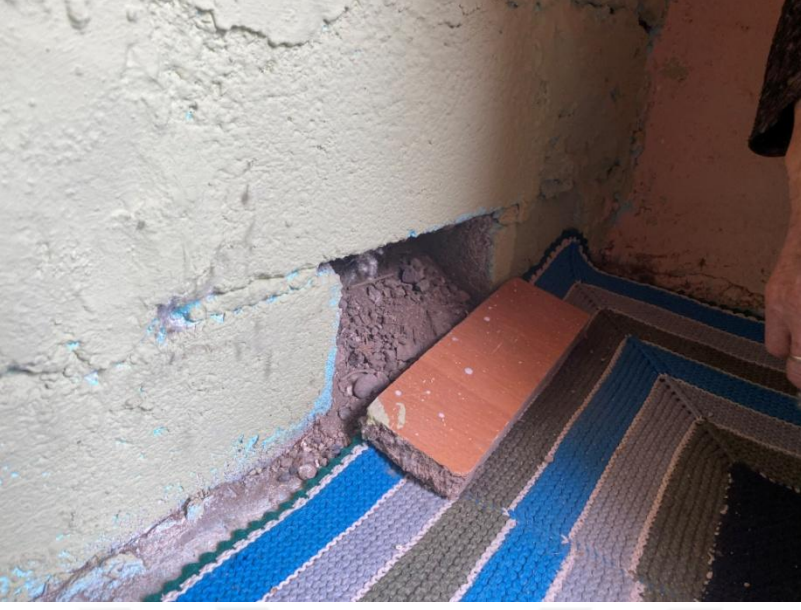
EK LXXIII: Selim Dede Türbesi Dış Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXIV: Selim Dede Türbesi İç Görünüş.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXV: Gülümbe Köyü Türbesi Sandukaya El Sokma Bölümü.

Kaynak: Hamiyet Bilgili

EK LXXVI: Hamza Bey Türbesi Adak İçin Bırakılan Ampul.

Kaynak: Hamiyet Bilgili

EK LXXVII: Savcı Bey Türbesi Adak İçin Bırakılan Şeker Ve Bozuk Para.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXVIII: Dokuzköy Türbesi Adak İçin Bırakılan Bozuk Para.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXIX: Gayip Erenler Türbesi Adak İçin Mum Yakılan Mumluk.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXX: Molla Mustafa Türbesi Adak İçin Yakılan Mumlar.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXXI: Molla Mustafa Türbesi Adak İçin Türbeye Bağlanan Bezler.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXXII: Molla Mustafa Türbesi Adak İçin Türbe Duvarına Akıtılan Kurban Kanı.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXXIII: Süleyman Bey (Salman Dede) Türbesine Bırakılan İbrik.

Kaynak: Hamiyet Bilgili.

EK LXXXIV: Sırhoca Türbesine Bırakılan İbrik.

Kaynak: Hamiyet Bilgili

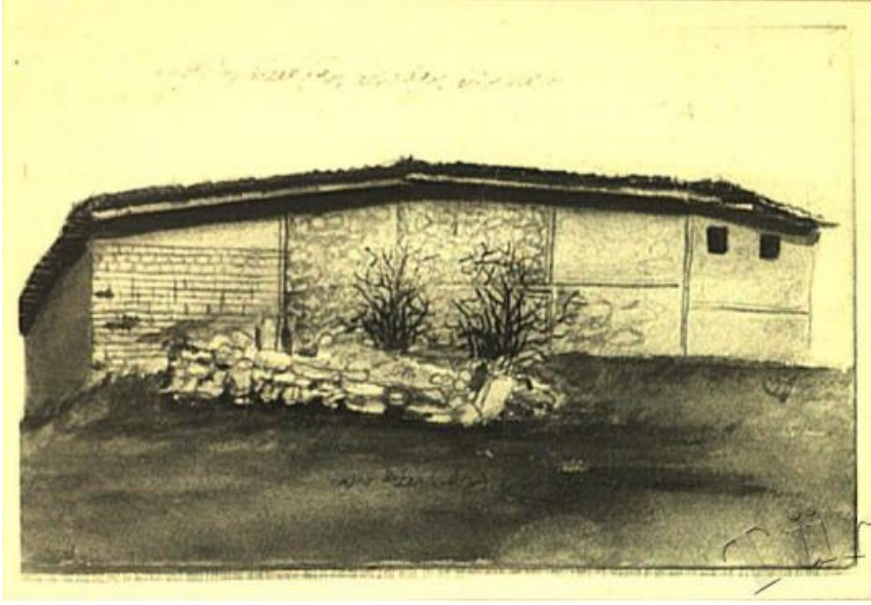
EK LXXXV: Borçak İsa Sofi Türbesi Hoca Ali Rıza Çizimi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

EK LXXXVI: Borçak İsa Sofi Türbesi İç Detay Hoca Ali Rıza Çizimi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

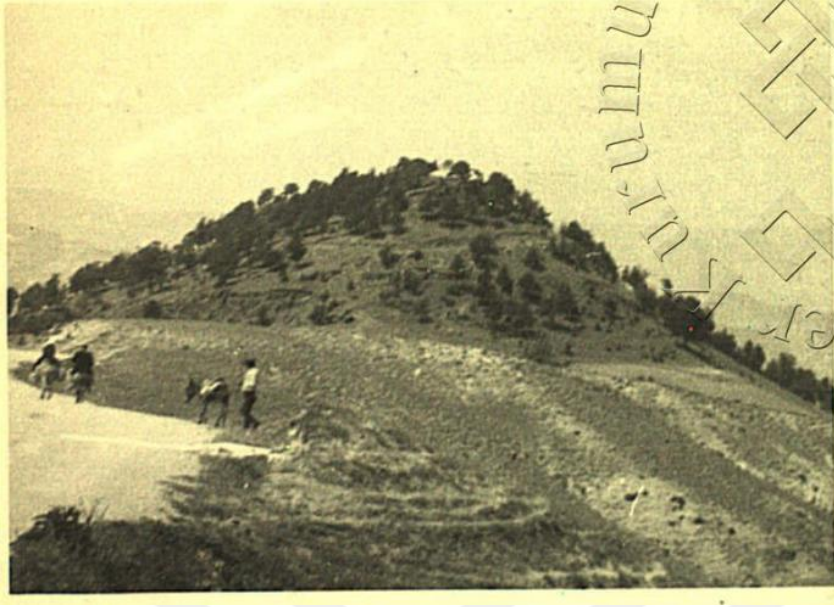
EK LXXXVII: Sırhoca Yatırı.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

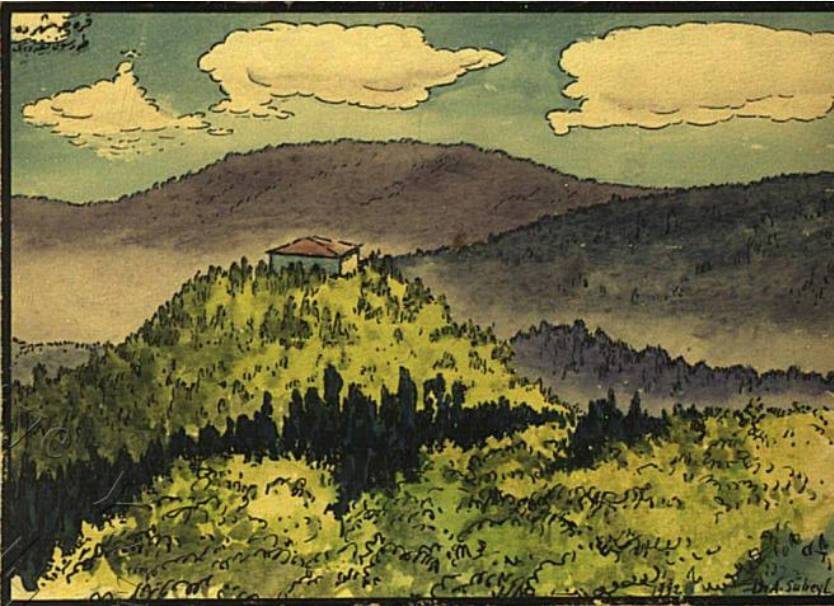
EK LXXXVIII: Sırhoca Yatırı.

Kaynak: Hasan Ertekin-Bilgen Ertekin Arşivi.

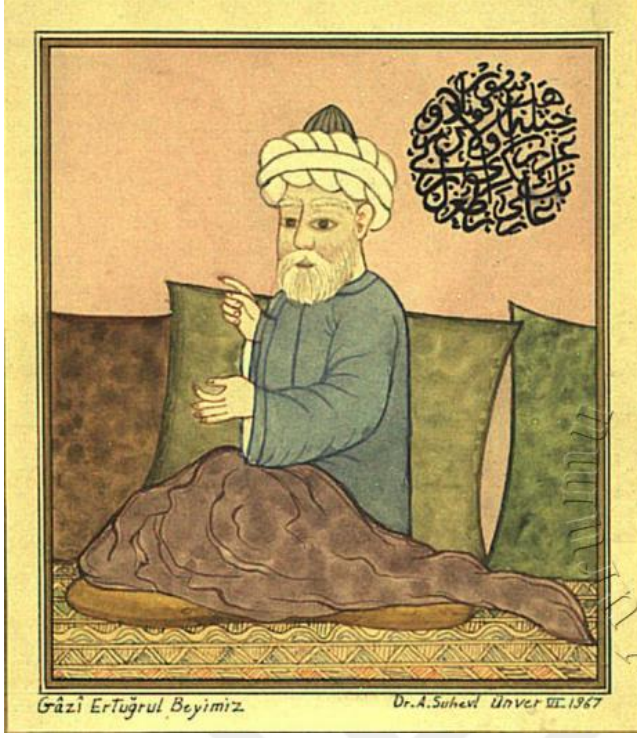
EK LXXXIX: Dursun Fakih Türbesi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

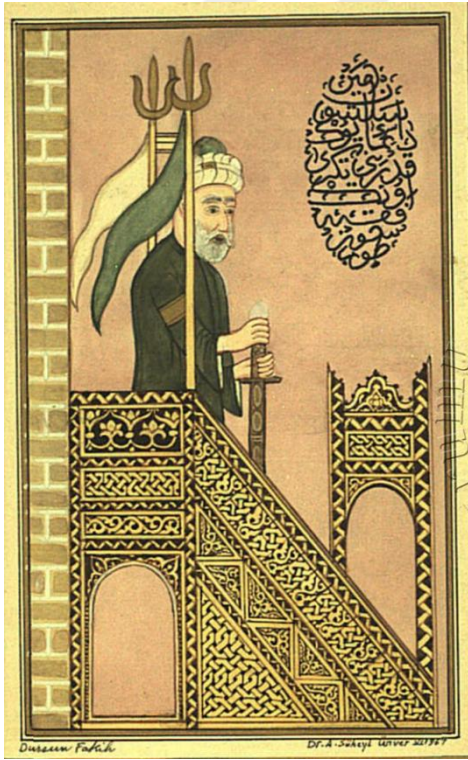
EK XC: Dursun Fakih Türbesi Süheyl Ünver Çizimi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

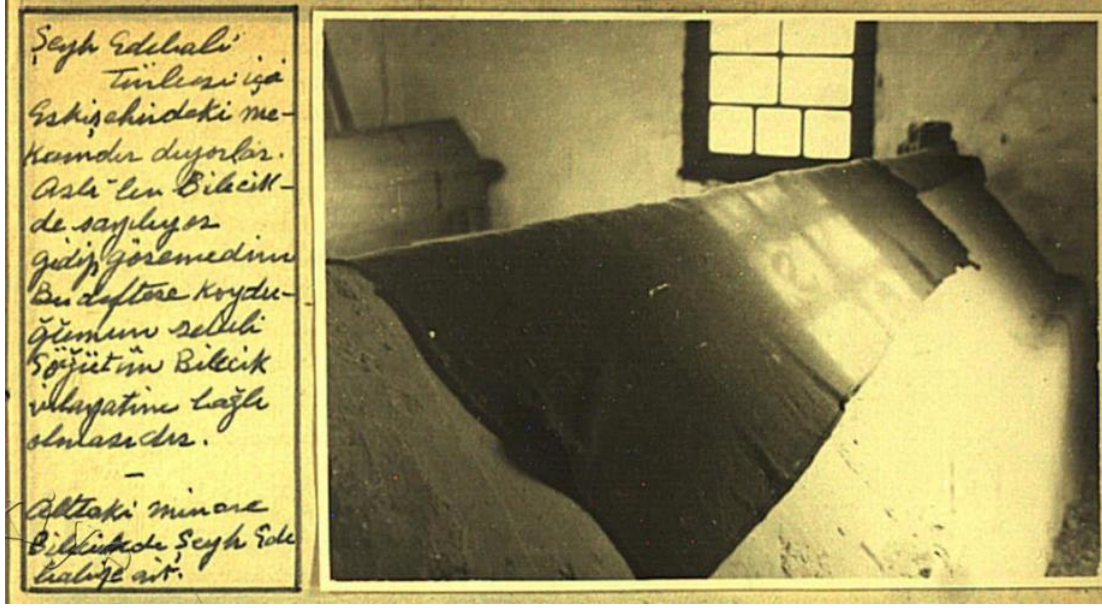
EK XCI: Süheyl Ünver Ertuğrul Gazi Çizimi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

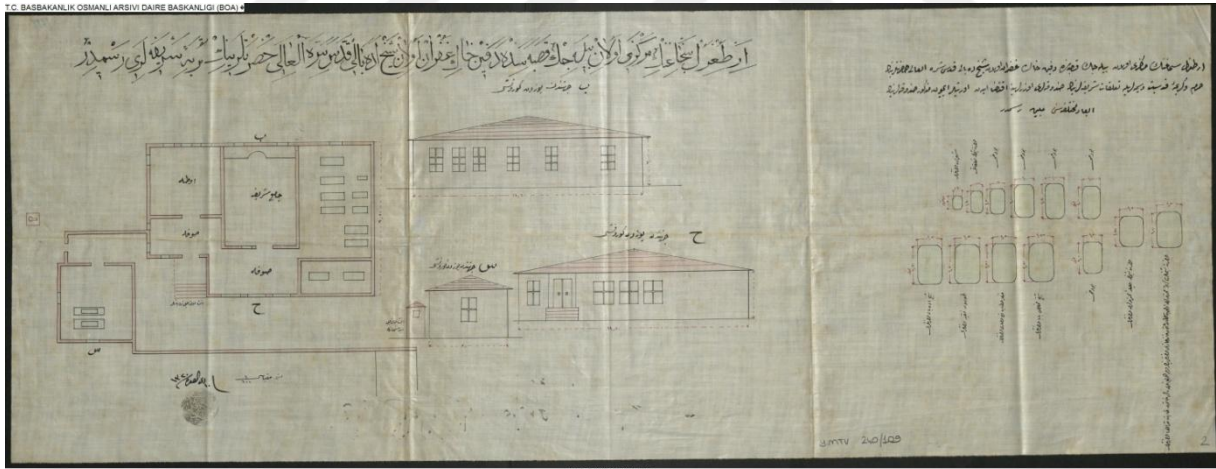
EK XCII: Süheyl Ünver Dursun Fakih Hutbe Çizimi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

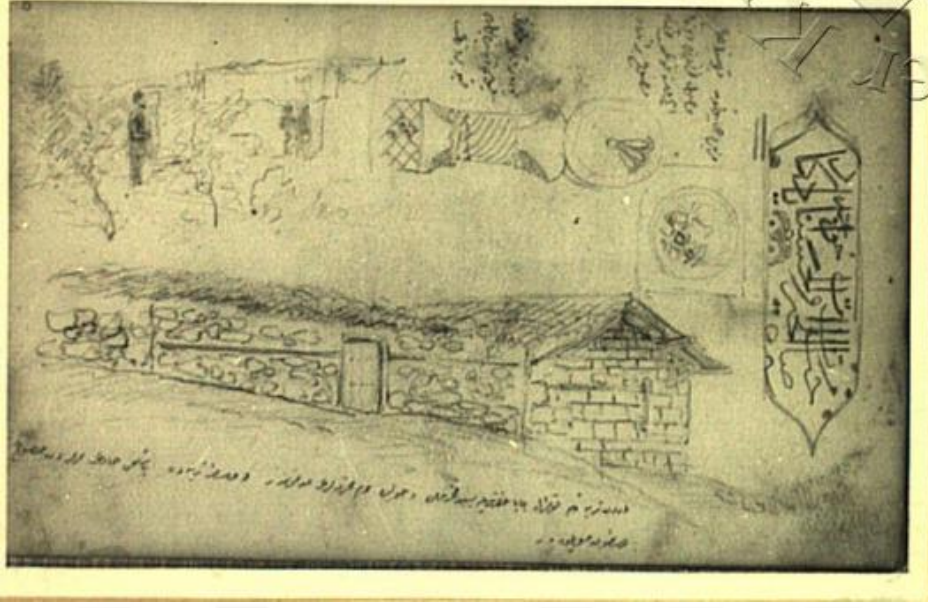
EK XCIII: Şeyh Edebalı Türbesi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

EK XCIV: Şeyh Edebalı Türbesi Plan.

Kaynak: Başkanlık Osmanlı Arşivi.

EK XCV: Kumral Abdal Türbesi.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

EK XCVI: Gündüz Bey Türbesi-Kızılsaray.

Kaynak: Süheyl Ünver Söğüt Defterleri.

EK XCVII: Abdullah Mihal Gazi Yatırı.

Kaynak: Hasan Ertekin-Bilgen Ertekin Arşivi.

EK XCVIII: Harmankaya Tekfurluğu Kalıntıları.

Kaynak: Hasan Ertekin-Bilgen Ertekin Arşivi.